

GERAARDSBERGEN

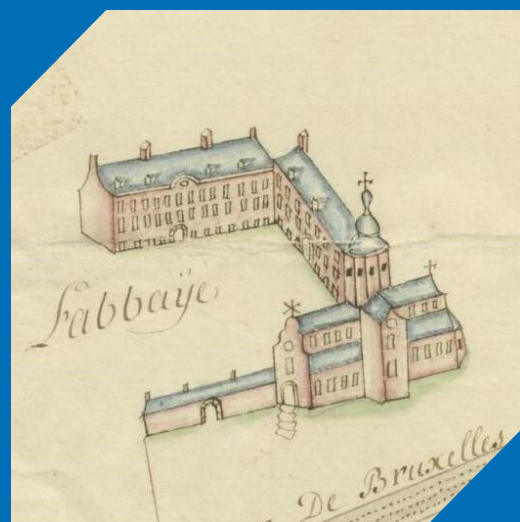
ABDIJPARK

ARCHEOLOGIENOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

GERAARDSBERGEN ABDIJPARK

ARCHEOLOGIENOTA – 2019B1

SILKE DE SMET, RUBEN PEDE, BART CHERRETTÉ

DOSSIERSAMENSTELLING

Silke De Smet, Ruben Pedé, Bart Cherretté

PROJECT

Geraardsbergen Abdijpark – Archeologienota
(bureauonderzoek)
Projectcode:2019B1
Projectnaam: 18-GER-AP
SOLVA Archeologierapport nr. 152

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2018/12.857/13

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

Inhoudsopgave

1	SAMENVATTING.....	7
1.1	PLANMATIGE CONTEXT	7
1.2	WETTELIJK KADER	7
1.3	VRAAGSTELLING.....	7
1.4	ONDERZOEKSMETHODE.....	7
1.5	RESULTATEN	7
2	VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK.....	10
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	10
2.1.1	AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIENOTA	12
2.1.2	BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKEN	13
2.1.3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT	34
2.1.4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK.....	34
2.2	ASSESMENTRAPPORT.....	36
2.2.1	METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA	36
2.2.2	CONSERVATIE-ASSESSMENT	36
2.2.3	DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN ZIJN OMGEVING	37
2.2.4	HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN HISTORISCH KADER	67
2.2.5	HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER	89
2.2.6	EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	91
2.2.7	DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED	91
3	BIBLIOGRAFIE.....	97
3.1	LITERATUUR.....	97
3.2	WEBSITES.....	97

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1 : Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGL; digitaal aangemaakt op 24/04/2018)	10
Figuur 2: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied (bron: NGL; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	11
Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	11
Figuur 4: Locatie van het projectgebied t.o.v. de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	12
Figuur 5: Lengteprofiel van het projectgebied ter hoogte van de voormalige kerk en het kloostergebouw; zie bijlage 5 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	15
Figuur 6: Typeprofielen van de schanskorven voor de evocatie van de stadmuur (links) en de de kloostermuur (rechts), detail uit bijlage en (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	18
Figuur 7: Typeprofiel van de betonplaten en picknick-tafels in de kloostergang (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	19
Figuur 8: Typeprofielen van de evocatie van de kerkmuren in cortenstaal; zie bijlage 6 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	19
Figuur 9: Plan van de evocatie van de kerkmuren; zie bijlage 7 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	200
Figuur 10: Profielen van de keermuren van het terras; zie bijlage 8 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	21
Figuur 11: Plan van de ontworpen toestand (opbraak, grondverzet), zie bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap, Greenspot)	22
Figuur 12: Plan van de ontworpen toestand; zie bijlage 4 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	23
Figuur 13: Lengteprofiel van het projectgebied ter hoogte van de voormalige kerk en het kloostergebouw; zie bijlage 5 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)	24
Figuur 14 : Bodemkaart met aanduiding van Geraardsbergen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	36
Figuur 15: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (blauw omlijnd): gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut (paars), groengebied (groen), woongebied met culturele, historische of esthetische waarde (rood) (bron: AGIV; Beheersplan Abdijpark)	37
Figuur 16: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	39
Figuur 17: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	40
Figuur 18: Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	40
Figuur 19: Digitaal terreinmodel (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt 27/04/2018)	41
Figuur 20: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	42
Figuur 21: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	43
Figuur 22: Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	44
Figuur 23: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	44
Figuur 24: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)	45
Figuur 25: Controleboringen op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 30/08/2018)	47
Figuur 26: Controleboringen op de ontworpen toestand (bron: Greenspot ; digitaal aangemaakt op 30/08/2018)	47
Figuur 27: Controleboringen- en putten op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)	53
Figuur 28: Controleboringen- en putten op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)	54
Figuur 29: Controleboringen- en putten op grondplan bestaande toestand (bron: Greenspot; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)	54
Figuur 30: Controleboringen- en putten op grondplan (detail) bestaande toestand (bron: Greenspot; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)	55
Figuur 31: Model Cock, Van Bockstaele, Van de Perre op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)	66

Figuur 32: Model 'De Muur rond Geraardsbergen' op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)...	68
Figuur 33: Lithografie van het "Établissement hydrosudopathique" van dr. De Cock (bron: lib.ugent.be)	71
Figuur 34: Ansichtkaart (vroeg 20ste eeuw) met prelaatskwartier (bron: delcampe.net).....	72
Figuur 35: Foto's van het Toeristisch centrum in Geraardsbergen (jaren 1960 en 1980)(bron: delcampe.net).....	72
Figuur 36: Uitsnede uit de kaart van Deventer met aanduiding van het projectgebied (bron: KBR"; digitaal aangemaakt op 02/05/2018).....	73
Figuur 35: Uitsnede uit "Gezicht op Geraardsbergen" door Joos de Momper de Jonge (ca. 1590), met aanduiding van de kerk van de Sint-Adriaansabdij in de rode kader (bron: De Ro et al. 2009, 118-119 met aanduiding van de auteurs).....	74
Figuur 38: Uitsnede uit de afbeelding van Geraardsbergen in de Flandria Illustrata van Sanderus, met zicht op de Sint-Adriaansabdij (kerk, aangeduid met 2) vanuit noorden (bron: lib.ugent.be)	75
Figuur 39: Uitsnede uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	76
Figuur 40: Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	77
Figuur 41: Afbeelding van de vijvers in het domein van de Sint-Adriaansabdij (1600-1700)(bron: cartesius.be)	77
Figuur 42: Plan van de Sint-Adriaansabdij, getekend door P. Van Damme (1771)(bron: cartesius.be).....	78
Figuur 43: Detail van een plan van Geraardsbergen uit 1778 met afbeelding van de Sint-Adriaansabdij (bron: cartesius.be).....	79
Figuur 44: Detail van een plan van Geraardsbergen uit 1778 met afbeelding van de Sint-Adriaansabdij (bron: cartesius.be).....	80
Figuur 45: Grondplan van de Sint-Adriaansabdij uit de late 18de eeuw (bron: Stadsarchief Geraardsbergen).....	81
Figuur 46: Zwart-wit weergave van een schilderij van de kerk van de Sint-Adriaansabdij door P. Canivé, 1799 (bron: http://balat.kikirpa.be/object/123722).....	81
Figuur 47: Uitsnede uit het primitief kadaster van 1830 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 02/05/2018).....	82
Figuur 48: Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	84
Figuur 49: Uitsnede uit de kaart Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	84
Figuur 50: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	85
Figuur 51: Luchtfoto uit 1990 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	895
Figuur 52: Luchtfoto uit 2015 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	86
Figuur 53: CAI op GRB met aanduiding van het projectgebied (bron: cai.onroerendergoed.be en AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018).....	87

LIJST VAN FOTO'S

Foto 1: Restant van de oude stadsmuur van Geraardsbergen, geïncorporeerd in de ommuring van de latere Sint-Adriaansabdij en nu deel uitmakend van de parkmuur (digitaal aangemaakt op 29/08/2018) Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd. 3	
Foto 2: Overzichtsfoto van de bestaande toestand ter hoogte van de vijver (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	144
Foto 3: Platform van voormalig gebouw aan de vijver (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	16
Foto 4: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren (nummer 9 ontwerpplan, Ruben Pede).....	25
Foto 5: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren (nummer 11 links, nummer 13 rechts ontwerpplan, Ruben Pede).....	25
Foto 6: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren (nummer 12 ontwerpplan, Ruben Pede).....	26
Foto 7: Schanskorven ter evocatie van de oude stadsmuur (nummer 5 links, nummer 6 rechts ontwerpplan, Ruben Pede).....	26
Foto 8: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het westen (nummer 15 ontwerpplan, links) en vanuit het oosten (nummer 19 ontwerpplan, rechts) (Ruben Pede).....	27

Foto 9: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het westen (nummer 16 ontwerpplan, Ruben Pede).....	27
Foto 10: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het oosten (nummer 18 ontwerpplan, links) en vanuit het westen (nummer 17, rechts) (Ruben Pede).....	298
Foto 11: Zicht op een gering afgegraven zone ten noordoosten van de speelgoot (nummer 20 ontwerpplan, Ruben Pede).....	298
Foto 12: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 8 ontwerpplan, Ruben Pede).....	309
Foto 13: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 7 ontwerpplan, Ruben Pede).....	309
Foto 14: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 10 ontwerpplan, Ruben Pede).....	30
Foto 15: Zicht vanuit het zuidoosten op het opgebroken platform ten zuiden van de vijver (nummer 1 ontwerpplan, Ruben Pede).....	31
Foto 16: Zicht op de diepte van de versterking na opbraak van het platform. Mogelijk zijn er nog resten van de oude stadsmuur zichtbaar (nummer 3 ontwerpplan, Ruben Pede).....	31
Foto 17: Zicht op de zone met gekapte bomen (nummer 22 ontwerpplan, Ruben Pede).....	32
Foto 18: Controleboring 1 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	48
Foto 19: Controleboring 2 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	48
Foto 20: Controleboring 3 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	49
Foto 21: Controleboring 4 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	49
Foto 22: Controleboring 6 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	50
Foto 23: Controleboring 5 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	50
Foto 24: Controleboring 7 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018).....	51
Foto 25: Controleboring 8, 9, 10 en 11 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	58
Foto 26: Controleboringen 12 en 13 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	57
Foto 27: Controleboring 14 en 19 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	57
Foto 28: Controleboringen 15 en 17, die later controleput 15 vormen (links). Stenen uit de puinige laag. Deze tonen geen sporen van mortel, waardoor met zekerheid gezegd kan worden dat het niet om metselwerk gaat (rechts) (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	58
Foto 29: Controleboringen 16 en 19 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	60
Foto 30: Controleputten 20,21, 22 en 23 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	59
Foto 31: Controleputten 24, 25, 26 en controleboring 28 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).....	60
Foto 32: Controleboring 29 (digitaal-aangemaakt op 14/12/2018).....	61

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1: Resultaten van de boringen 1-7.....	54
Tabel 2: Controleboringen 14/12/2018.....	65
Tabel 3: Controleputten 14/12/2018.....	66

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Bestaande toestand van het projectgebied	1/500	02/02/2018	Fris in het Landschap, Greenspot
BIJLAGE 2	Ontworpen toestand van het projectgebied (opbraak en aanleg)	1/500	02/02/2018	Fris in het Landschap, Greenspot
BIJLAGE 3	Dwars -en lengteprofielen van het projectgebied	verschillend	Niet gekend	Fris in het Landschap, Greenspot

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

De stad Geraardsbergen wenst het abdijpark op de voormalige site van de Sint-Adriaansabdij opnieuw aan te leggen.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich gedeeltelijk binnen de **archeologische zone** 'Historische stadskern Geraardsbergen' en binnen een **beschermd stadsgezicht**. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunningaanvraag** voor de heraanleg van het park. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.

1.3 VRAAGSTELLING

Het projectgebied bevindt zich **binnen een historische kern** en wordt dus gekenmerkt door een **hoge densiteit aan historische bebouwing**. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de stedelijke/landschappelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het omliggende stadsweefsel, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Het uitgevoerde vooronderzoek omvatte een **bureauonderzoek**. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar gegeorefereerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

1.5 RESULTATEN

De stad Geraardsbergen wenst het abdijpark op de voormalige site van de Sint-Adriaansabdij opnieuw aan te leggen. De zone bevindt zich **gedeeltelijk binnen de archeologische zone** 'Historische stadskern Geraardsbergen' en binnen een beschermd stadsgezicht. Bovendien bedraagt de **oppervlakte** van het projectgebied **meer dan 300 m²** en de **ingreep in de bodem meer dan 100 m²**.

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de omgevingsvergunningaanvraag voor de heraanleg van het park. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.

De **geplande werken** kunnen opgesplitst worden in opbraak en nieuwe aanleg. Wat de opbraak betreft, wordt er niet dieper opgebroken dan de bestaande bodemingreep (zoals aangegeven in het beheerplan). Het leeuwendeel van de opbraakwerken en nieuwe aanleg gebeurt in een eerste fase. Enkel de opbraak van een deel van de parking, het weggraven van slechte grond en de heraanleg van de parking zal in een (latere) tweede fase gebeuren.

Wat de nieuwe aanleg betreft, blijven de bodemingrepen onder de teelaarde beperkt tot 10 cm voor het 'meubilair' (zitbanken, picknick-tafels, enz.)

In het bijzonder van belang is de zone waar de abdijmuren en kerk worden geëvoceerd. Voor de evocatie van de abdijmuur, de oude kerk en de kloosteromgang zal de bodemingreep 10cm bedragen, met uitzondering van de verankering van het cortenstaal. Dit cortenstaal wordt met wapeningsstaven verankerd in een betonfundering die om de anderhalve meter wordt aangelegd. Ten opzichte van het ontworpen maaiveldniveau heeft dit een ingreep van 30cm elke 1,5m; aangezien enerzijds het ontworpen maaiveldniveau echter hoger zal komen te liggen dan het bestaande en anderzijds het een hellend terrein betreft, zal de reële impact zich echter beperken tot de zone waar de verankering in de heuvel wordt aangebracht. Daar waar de ingreep het hoogst is, bedraagt deze ca. 25 à 30cm ten opzichte van het bestaande niveau. Controleboringen- en putten hebben hier uitgewezen dat de archeologische site echter niet verstoord zal worden door deze werken.

De bouw van een nieuw terras ten noordoosten van de speeltuin blijft volledig binnen het gabarit van het bestaande, op te breken, terras. De diepere bodemingrepen blijven beperkt tot het uitgraven van een nieuwe wegwasser ten noorden van de vijver (-20 cm; 160 m²) en ten noorden en zuiden van de voormalige kerk (-20 cm; resp. 84 m² en 53, 2 m²), en mogelijk op termijn het uitgraven van slechte grond op de parking (-80 cm; 72 m²).

Het projectgebied ligt **binnen de oude stadskern** van Geraardsbergen, gedeeltelijk binnen de **vastgestelde archeologische zone**. Het natuurlijke reliëf van de omgeving wordt vorm gegeven door de **vallei van de Dender** enerzijds, en de hoger gelegen **heuvelruggen** anderzijds. De hoogtes schommelen tussen +10 m TAW en +110 m TAW. De **lange menselijke occupatiegeschiedenis** heeft een belangrijke impact gehad, waardoor de bodemkaart, de bodemassociatiekaart of de potentiële bodemerosiekaart geen informatie weergeeft voor het oude stadscentrum.

De historische, cartografische en archeologische bronnen, evenals de huidige zichtbare restanten, hebben duidelijk gemaakt dat het projectgebied een **uitzonderlijke historisch-archeologische waarde** heeft, niet enkel voor de geschiedenis van Geraardsbergen, maar ook voor de (vroege) ontwikkeling van steden in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen. Het projectgebied speelt sinds de eerste stadsontwikkeling een belangrijke rol als religieus trefpunt, al is de exacte locatie van de Sint-Lucaskerk niet bekend. Volgens sommige historische studies ligt het oudste centrum van de stad ter hoogte van het plein voor deze kerk. Vanaf de **late middeleeuwen** ontwikkelt de **abdijsite** zich, door toevoeging van nieuwe gebouwen: een nieuwe kerk in de 14de eeuw, het prelaatskwartier in de 16de eeuw, nieuwe collegegebouwen en stalgebouwen in de 17de eeuw, al dan niet met bijkomende verbouwingen/verwoestingen. Nadat het merendeel van de gebouwen werd **afgebroken aan het einde van de 18de eeuw**, volgen in de 19de en 20ste eeuw nog aanpassingen aan de overgebleven gebouwen (hydrotherapeutisch instituut) en aan de tuin (aanleg in Engelse stijl, bouw van paviljoen, inrichting als toeristisch centrum).

Ondanks de soms gedetailleerde historische en cartografische bronnen, is het archeologisch potentieel van de site sterk onbenut gebleven. Enkel kleinere opgravingen, die vaak onvoldoende gedocumenteerd werden, hebben een tipje van de sluier gelicht en reeds interessante resultaten opgeleverd (o.a. begravingen en klokkenovens). Het bureauonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het **verwachtingspatroon** voor archeologie zich situeert vanaf de **volle middeleeuwen** tot de **moderne/modernste tijden**. Zo kan archeologie binnen het projectgebied meer informatie kunnen verschaffen over:

- De oudste inplanting van gebouwen, alsook de structuur, indeling, bouwmaterialen, enz.
- De keuze van het terrein voor de inplanting van de abdijsite.
- De exacte locatie van de Sint-Lucaskerk
- De exacte evolutie van de abdijsite, getoetst aan de historische en cartografische bronnen

Meer algemeen, op regionaal en Vlaams niveau, kan archeologisch onderzoek op het projectgebied meer leren over:

- De inplanting van abdijsites gedurende de vroege middeleeuwse stadsontwikkeling

- De indeling en bouw van abdijsites, en hun evolutie doorheen de tijd

Op basis van het beschikbare historische materiaal, cartografisch materiaal en archeologische voorkennis, in combinatie met de effectieve impact van de geplande werken, kan het volgende verwachtingspatroon worden vooropgesteld:

- Het projectgebied valt binnen de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen, en meer bepaald betreft het beschermde monument 'voormalige Sint-Adriaansabdij'. De archeologische waarde van het projectgebied spreekt dus voor zich;
- Het abdijpark is door de eeuwen heen reeds vele malen aangepast, meest recentelijk bij de inplanting van een toeristisch park in het laatste kwart van de 20ste eeuw (heraanleg van het park met afgravingen/dempingen/ophogingen, geasfalteerde paden, gebouwtjes, artificiële terrassen, 'tuinmeubilair', e.d.m.);
- De effectieve bodemingrepen binnen het projectgebied zijn uitgedacht volgens het beheerplan voor het abdijpark en blijven in diepte zeer beperkt tot het afgraven van de teelaarde (10 cm) of het vervangen van bestaande structuren. Een groot deel van de ingrepen blijft binnen het gabarit van de bestaande inrichting. De diepere bodemingrepen (-20 cm tot -80 cm) blijven beperkt in oppervlakte (zie geplande werken) en liggen verspreid over het terrein;
- Controleboringen in de zones met een geplande bodemverstoring dieper dan 10 cm hebben duidelijk gemaakt dat er slechts voor de parking (die pas in fase 2 uitgebroken zal worden) potentieel archeologische lagen kunnen worden aangesneden. Voor de andere ingrepen hebben de controleboringen aangetoond dat de teelaarde tot 20 cm dik is en bovenop geroerde grond ligt.

Op basis van bovenstaand assessment is duidelijk geworden dat de nieuwe relevante bodemverstoringen in essentie beperkt zullen blijven tot de kleine afgraving op de huidige parking (wat dit betreft is er nog geen duidelijkheid over de planning; dit zal sowieso pas op lange termijn worden uitgevoerd – fase 2). Op andere plaatsen zijn de bodemingrepen beperkt tot het gabarit van bestaande verhardingen, of tonen controleboringen aan dat de geplande ingrepen geen archeologisch niveau zullen raken.

Gezien het archeologisch potentieel van het projectgebied en de waarde van mogelijke archeologische sporen, is het desalniettemin aangewezen om een **werfbegeleiding** te adviseren bij de opbraak- en aanlegwerken van fase 1 zodat **het behoud in situ** tijdens afbraakwerken kan verzekerd worden. Voorafgaand aan de werkzaamheden van fase 2 dienen **proefputten** aangelegd te worden. Deze proefputten zullen volgens uitgesteld traject verlopen, aangezien deze werkzaamheden op dit ogenblik nog niet in concrete plannings- en budgetten zijn opgenomen. Er dient immers rekening gehouden te worden met de mogelijkheid dat fase 2 zelfs niet wordt uitgevoerd. Door de proefputten pas in te plannen op het ogenblik dat de planning van fase 2 concreet is, is er zekerheid omtrent de daadwerkelijke nood van de archeologische evaluatie.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

Projectcode: 2019B1

Sitecode: 18-GER-AP

Wettelijk depotnummer: D/2018/12.857/13

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Geraardsbergen, Abdijstraat (Figuur 1 en Figuur 2, Foto 1-3)

Bounding box:

punt 1: x= 115734.73 / y= 162718.88

punt 2: x= 116078.43/ y= 162967.34

Kadastrale gegevens:

Geraardsbergen, afdeling 1, sectie B, percelen 684, 686B, 686D, 708G, 709D, 709E, 710C, 711G, 712A, 713, 714/2C, 715/2D, 715D en 715E (Figuur 3).

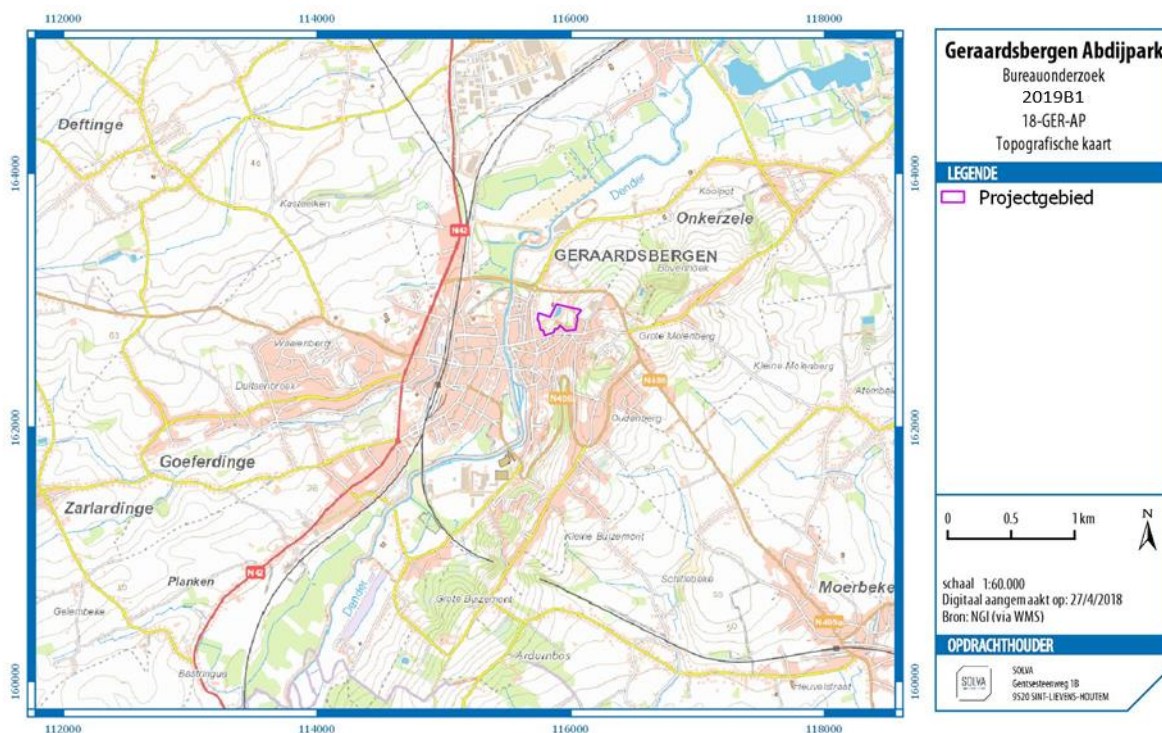
Topografische kaart: zie Figuur 1 en Figuur 2.

Betrokken actoren en specialisten:

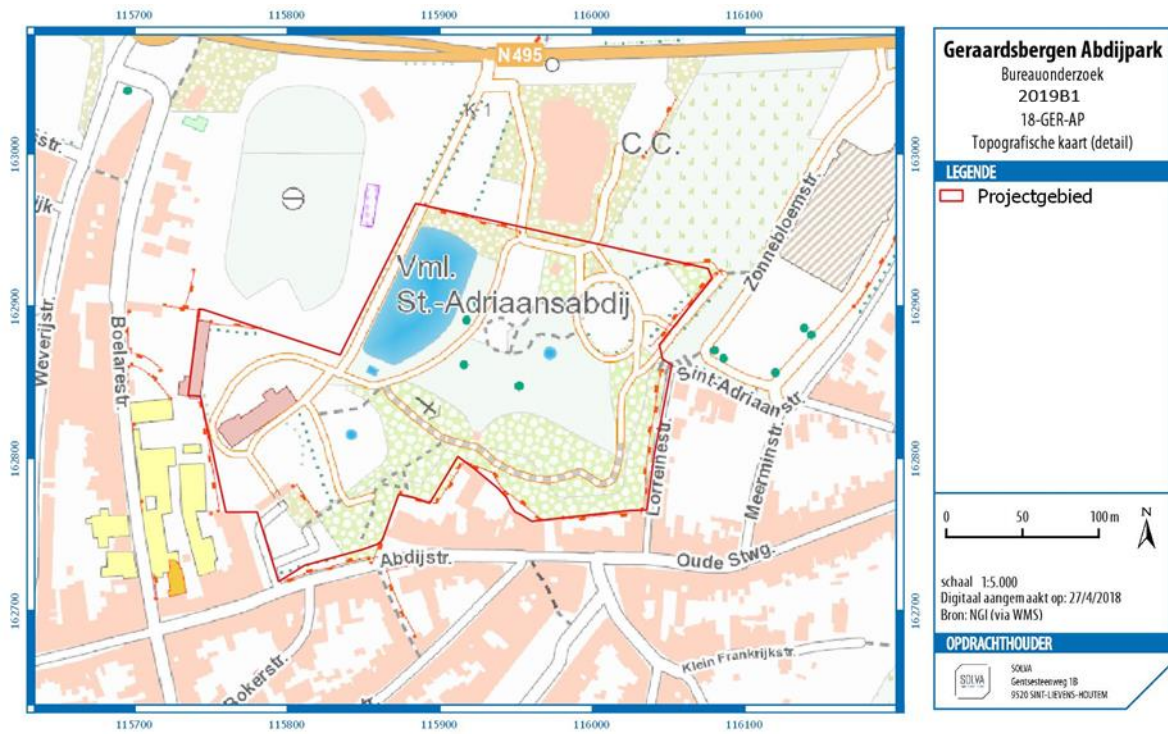
- Erkend archeoloog: Ruben Pede
- Tekst: Silke De Smet, Ruben Pede
- Kaartmateriaal: Sadi Maréchal
- Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

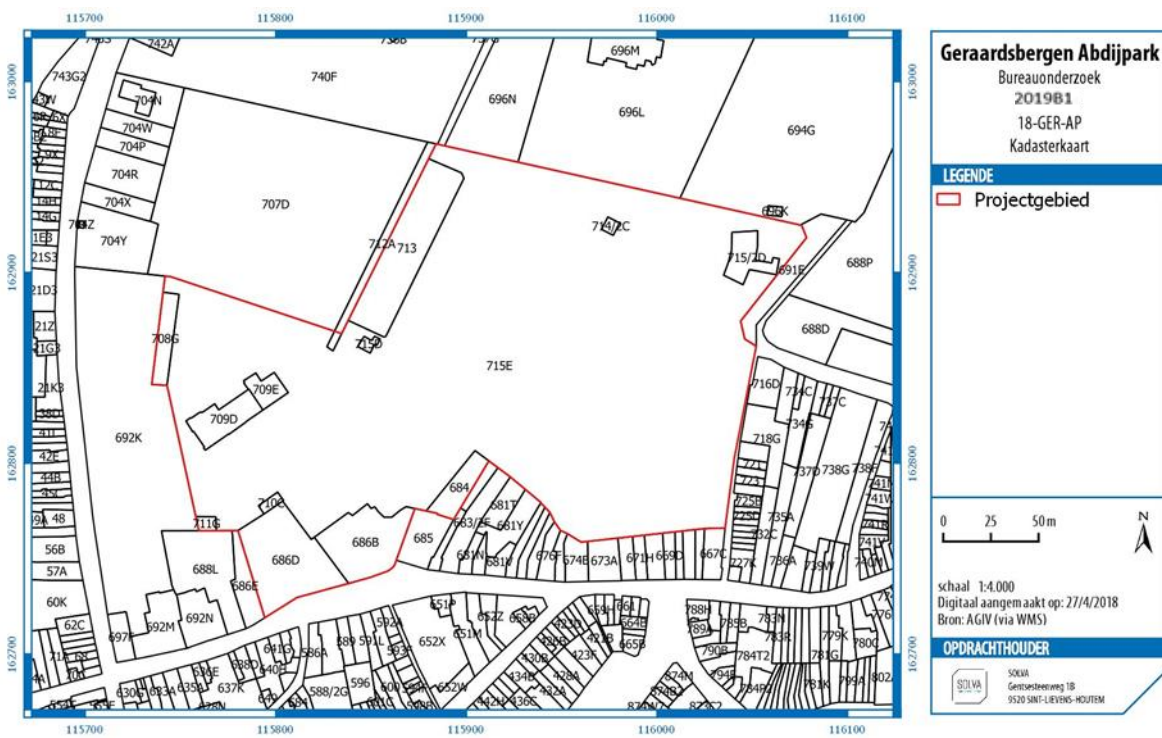
Niet van toepassing.

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 24/04/2018)

Figuur 2: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

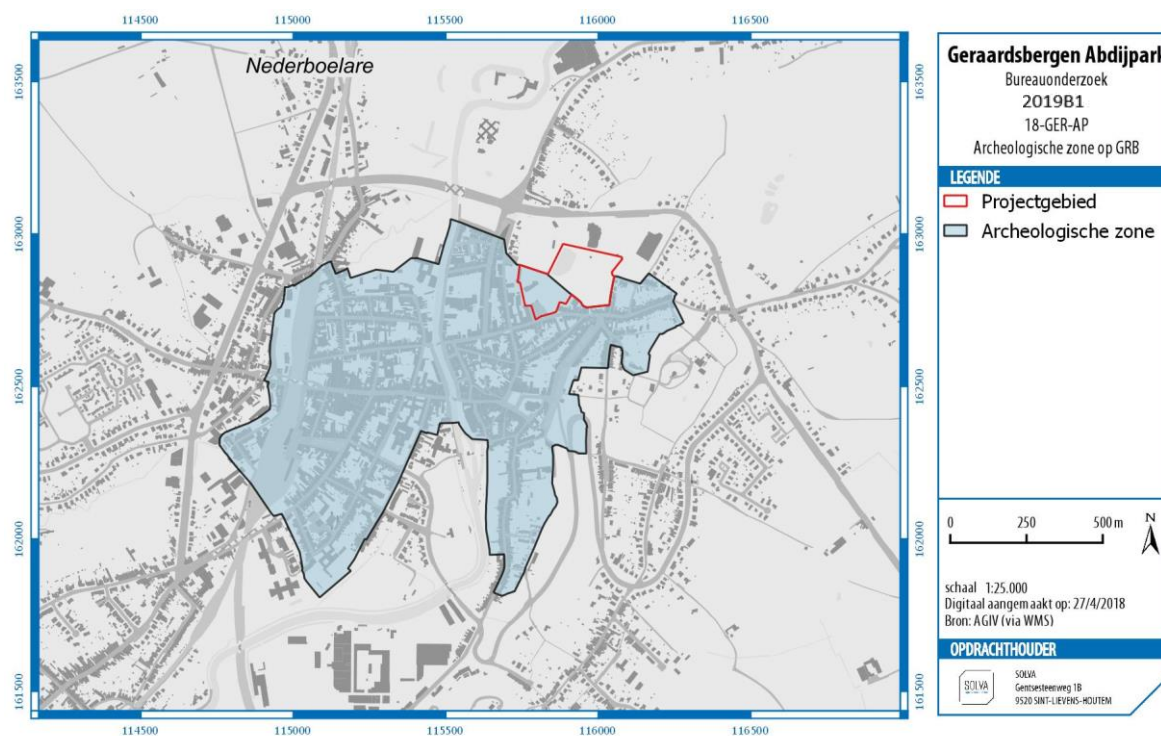

Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

2.1.1 AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIENOTA

De zone bevindt zich gedeeltelijk binnen de **archeologische zone** 'Historische stadskern Geraardsbergen' en **binnen een beschermd stadsgezicht**. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunningsaanvraag** voor de heraanleg van het Abdijpark. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

Figuur 4: Locatie van het projectgebied t.o.v. de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2.0 van 1 januari 2017.

2.1.2 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKEN

2.1.2.1 DE BESTAANDE TOESTAND

Het Abdijpark is openbaar domein en is ca. 4,99 ha groot (zie Figuur 5). Daarvan is 4,65 ha beschermd stadgezicht, met onder meer twee beschermde monumenten, nl. de gebouwen van de voormalige Sint-Adriaansabdij en een Canadapopulier (zie figuur 5). Het zuidwestelijk deel van het projectgebied valt bovendien binnen de beschermde archeologische zone 'Historische stadskern Geraardsbergen' (zie Figuur 4: Locatie van het projectgebied t.o.v. de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Het park bevat naast waardevolle vegetatie en een vijver (0,41 ha) ook bouwkundig erfgoed, zoals de reeds vermelde voormalige gebouwen van de Sint-Adriaansabdij, een vervallen bijgebouwtje (vermoedelijk tweede helft 19de eeuw, gebruikt als opslagplaats/garage), restanten van de oude abdijkerk (zie **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**), een grafsteen (17de eeuw?), de parkmuur, een ijskelder (uit 1860), een paviljoen (eind 19de eeuw?), enkele beelden en siervazen (19de eeuw), een kunstgrotje (midden 19^e eeuw), een bron met natuursteen (19de eeuw), paden en arduinen trappen (midden 19de eeuw). De parkmuur dateert voornamelijk uit de 19de eeuw, al zijn er delen die deel uitmaakten van de abdij en zelfs van de stadsmuur van Geraardsbergen. De huidige paden doorheen het park bestaan voornamelijk uit asfalt, al zijn bepaalde delen verhard met kasseien of betonstraatstenen.

Foto 1: Overzichtsfoto van de bestaande toestand ter hoogte van de vijver (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Figuur 5: Plan van de bestaande toestand van het projectgebied; zie bijlage 1 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

2.1.2.2 DE ONTWERPEN TOESTAND

Zie bijlage 2 en 3 voor grondplannen en profielen van de ontworpen toestand voor het park.

Hieronder volgt de beschrijving van de geplande werken, waarvan een aantal zaken reeds zijn gerealiseerd (zie 2.1.2.3 De Actuele Toestand). In het beheerplan voor het Abdijpark die werd opgemaakt in opdracht van de stad Geraardsbergen, wordt met het oog op het archeologisch erfgoed expliciet vermeld dat bij het opbreken wordt gewerkt tot waar de bestaande verhardingen zijn aangebracht.²

Opbraak (zie Figuur 11)

Fase 1:

- Zitbanken: 11 stuks verspreid over het park
- Picknicktafels: 4 stuks (2 langsheen vijver, 2 in park)
- Draadafsluiting: 274,5 lopende meter
- Bielzen in de speeltuin
- Kap van bomen en uitfrezen van stronken, verspreid over het park
- Platform van voormalig gebouwtje ten zuiden van vijver: 49 m²
- Circulair betonnen platform (inclusief fundering): 68 m²
- Vijvertje en watergoot ten oosten van de vijver (+ opvullen)
- Bestaande paden in KWS met behoud van onderfundering, al dan niet met behoud van boordstenen
- Bestaande paden in KWS en van onderfundering, al dan niet met behoud van boordstenen

Fase 2 (uitvoering op lange termijn)

Deel van de bestaande parking met uitgraven van slechte grond tot 80 cm onder het bestaande maaiveld (58 m³ grondverzet over een opp. van 72 m²)

Foto 2: Platform van voormalig gebouw aan de vijver (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

² Agentschap Onroerend Erfgoed (2017), Beheerplan Abdijpark te Geraardsbergen [online], <https://plannen.onroenderfgoed.be/plannen/464/bestanden/2552> (geraadpleegd op 25 april 2018).

De totale oppervlakte van de verharding (KWS, kasseien, betonstraatstenen) van de bestaande paden die (oppervlakkig) zal worden opgebroken, beslaat ongeveer 2790 m².

Aanleg (zie Figuur 12)

Voor al het nieuw 'meubilair' (bankjes, picknicktafels, barbecue) geldt een maximum van 10 cm voor het uitgraven van de koffer voor de betonplaten. Het beheerplan voor het Abdijpark, opgesteld in opdracht de stad Geraardsbergen, vermeld ook expliciet dat zo weinig mogelijk onder de teelaarde zal worden verstoord.

Fase 1:

- Aanplanting nieuwe bomen verspreid over het park;
- Bovengrondse "wilgentunnels";
- Nieuwe zitbanken, picknicktafels en barbecueplaatsen op betonplaatfunderingen (10 cm diep);
- Klim- en klauterinstallaties in het noordoostelijk deel van het park;
- Omheinde hondenloopweide nabij de parking;
- Boord in blauwe hardsteen ter evocatie van de contouren van het klooster (80 cm breed; max. 10 cm diep);
- Zit- en speelplateaus in betonplaten (ingreep: max. 10 cm t.o.v. bestaande maaiveld) ter hoogte van de oude kloostergang (zie figuur 7 en bijlage 3);
- **Boorden in cortenstaal ter evocatie van de contouren van de oude kerk:**
Voor de evocatie van de abdijmuur, de oude kerk en de kloosteromgang zal de bodemingreep 10cm bedragen, met uitzondering van de verankering van het cortenstaal. Dit cortenstaal wordt met wapeningsstaven verankerd in een betonfundering die om de anderhalve meter wordt aangelegd. Ten opzichte van het ontworpen maaiveldniveau heeft dit een ingreep van 30cm elke 1,5m; aangezien enerzijds het ontworpen maaiveldniveau echter hoger zal komen te liggen dan het bestaande en anderzijds het een hellend terrein betreft, zal de reële impact zich echter beperken tot de zone waar de verankering in de heuvel wordt aangebracht. Daar waar de ingreep het hoogst is, bedraagt deze ca. 25 à 30cm ten opzichte van het bestaande niveau. (zie figuur 8, 9 en bijlage 3);
- Ophoging van het maaiveld ter hoogte van het oude klooster en de oude kerk (tussen 20 en 25 cm);
- Speelheuvels voor kleuters in ophoging (0,5 m hoog) in de zone van de speeltuin;
- Heraanleg paden na opbraak van verharding (KWS, kasseien, betonstraatstenen);
- Nieuwe paden: uitkofferen van 10 tot 20 cm onder het bestaande maaiveld;
- Nieuw terras ten oosten van de speeltuin voor barbecues: keerelementen van ca. 85 cm breed gaan tot 60 cm onder het ontworpen maaiveld (volledig binnen het gabarit van het bestaande terras), op fundering van schraal beton (opbouw: 20 cm); totale opbouw van ca. 80 cm (zie figuur 10)

Fase 2 (uitvoering op lange termijn)

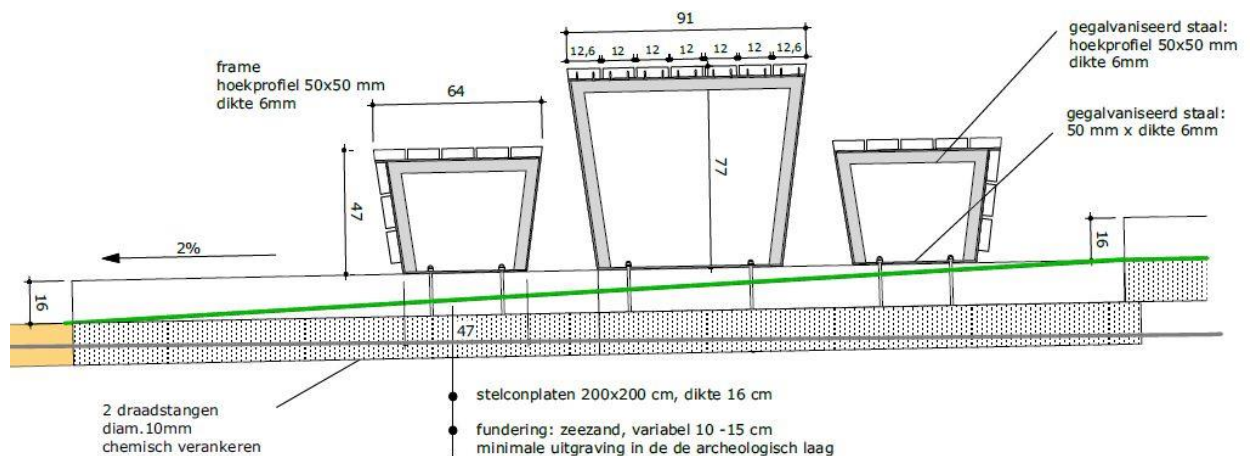
Heraanleg van een gedeelte van de parking, waarbij een graszone wordt aangelegd, twee nieuwe bomen worden geplant en een gestabiliseerd porfierpad wordt aangelegd (totale opp. 120 m²)

Samenvatting

De bodemingreep voor de ontworpen toestand bestaat voornamelijk uit het opbreken van bestaande verharding voor de aanleg van een nieuwe wandelpaden en de opbraak van het terras en het oude volkscafé (steeds **binnen het gabarit** van de bestaande elementen). **Bijkomstige** ingrepen gaan **maximaal 10 cm diep** (zie voorwaarden in het beheerplan en bijlage 2). Kleinere, lokale ingrepen betreffen het aanleggen van nieuw 'meubilair' (banken, picknicktafels, klim- en klauterelementen), draadafsluiting en bomen. Ook de 'herinneringen' aan de oude abdijsite hebben een zo klein mogelijk bodemingreep: het aanleggen van een boord in blauwe hardsteen (- 10 cm) op de contouren van het klooster, zit- en speelplateaus ter hoogte van de oude kloostergang (- 10 cm) en de gefundeerde cortenstalen elementen ter evocatie van de kerkmuren. Voor de evocatie van de abdijmuur, de oude kerk en de kloosteromgang

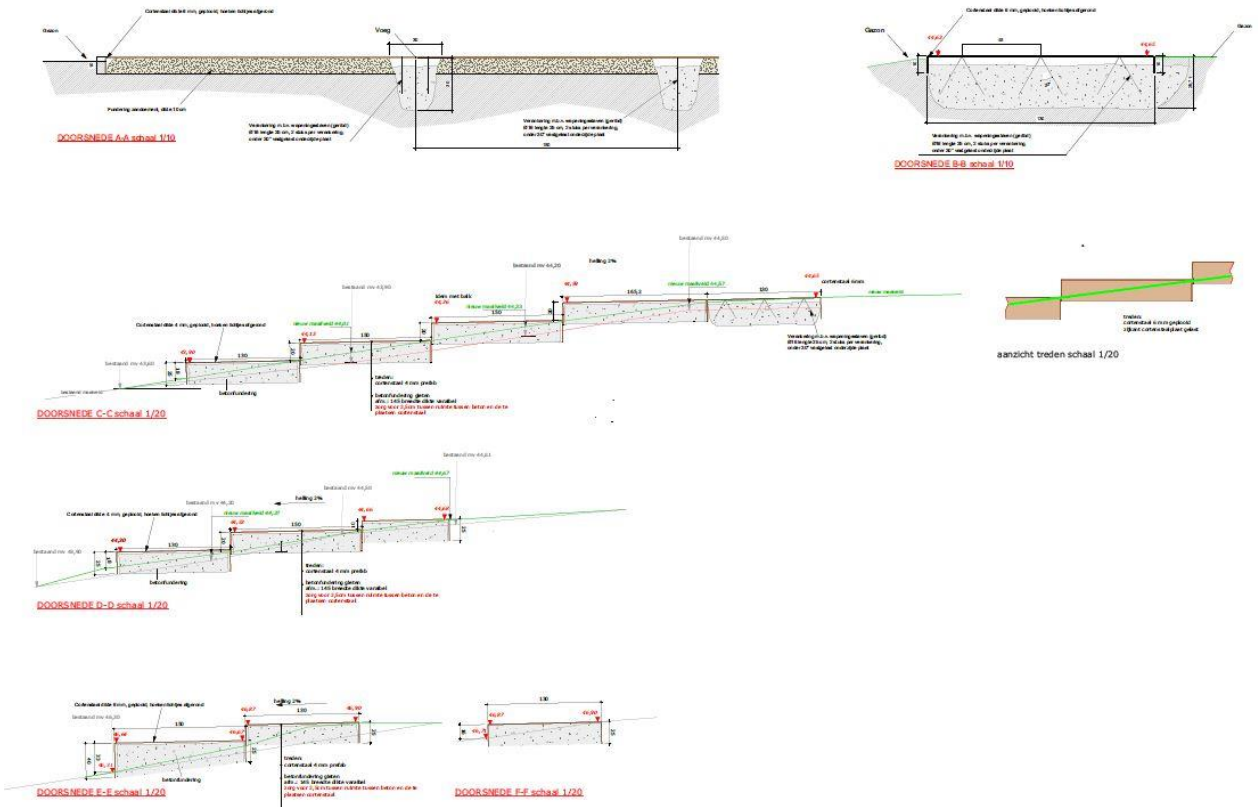
zal de bodemingreep 10cm bedragen, met uitzondering van de verankering van het cortenstaal. Dit cortenstaal wordt met wapeningsstaven verankerd in een betonfundering die om de anderhalve meter wordt aangelegd. Ten opzichte van het ontworpen maaiveldniveau heeft dit een ingreep van 30cm elke 1,5m; aangezien enerzijds het ontworpen maaiveldniveau echter hoger zal komen te liggen dan het bestaande en anderzijds het een hellend terrein betreft, zal de reële impact zich echter beperken tot de zone waar de verankering in de heuvel wordt aangebracht. Daar waar de ingreep het hoogst is, bedraagt deze ca. 25 à 30cm ten opzichte van het bestaande niveau (zie figuur 7; detail in bijlage 3).

De **diepere bodemingrepen** betreffen het uitgraven van een **nieuwe wegkoffer ten noorden van de vijver** (-20 cm; 160 m²), en mogelijk op termijn het uitgraven van slechte grond op de **parking** (-80 cm; 72 m²; uitvoering pas in tweede fase).

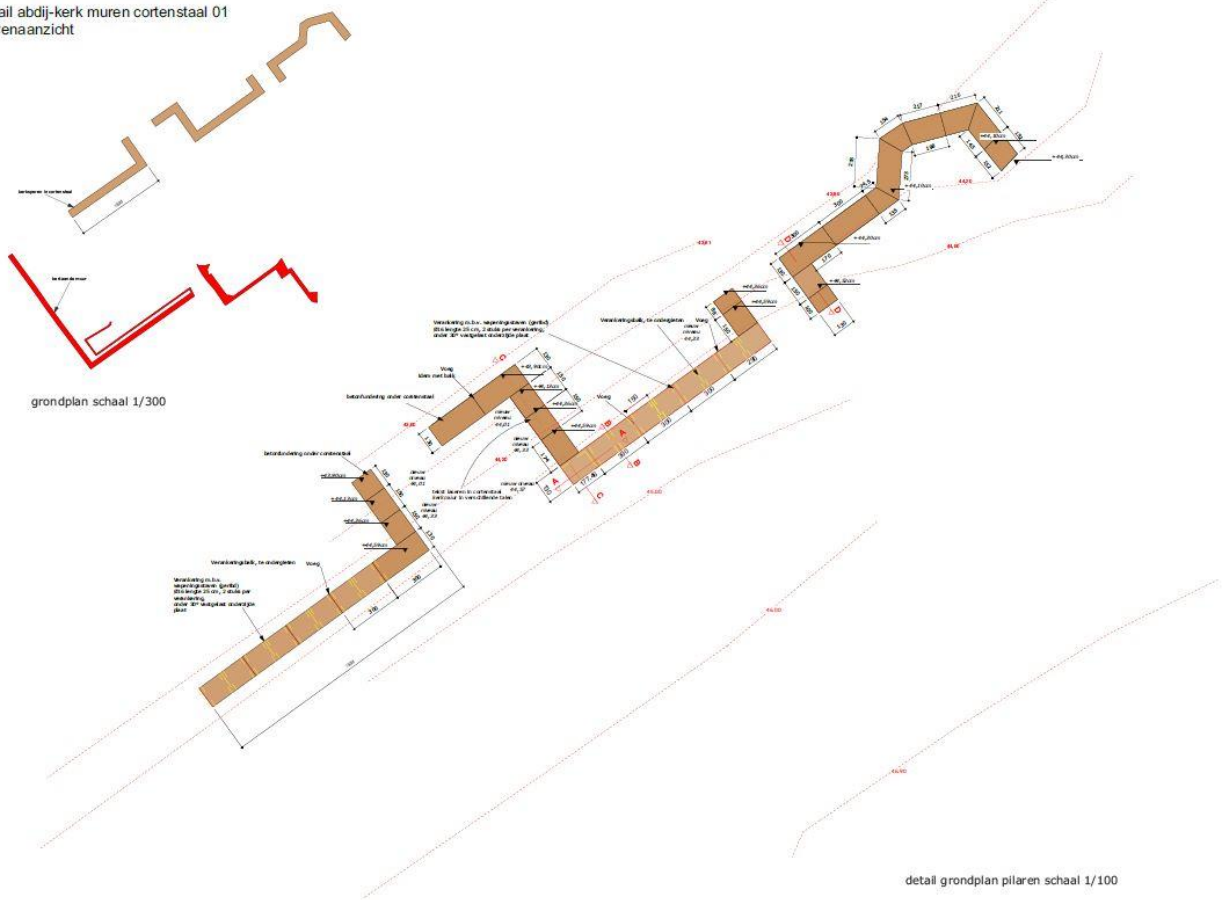
Figuur 6: Typeprofiel van de betonplaten en picknick-tafels in de kloostergang (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

detail abdijskerk muren cortenstaal
doorsneden

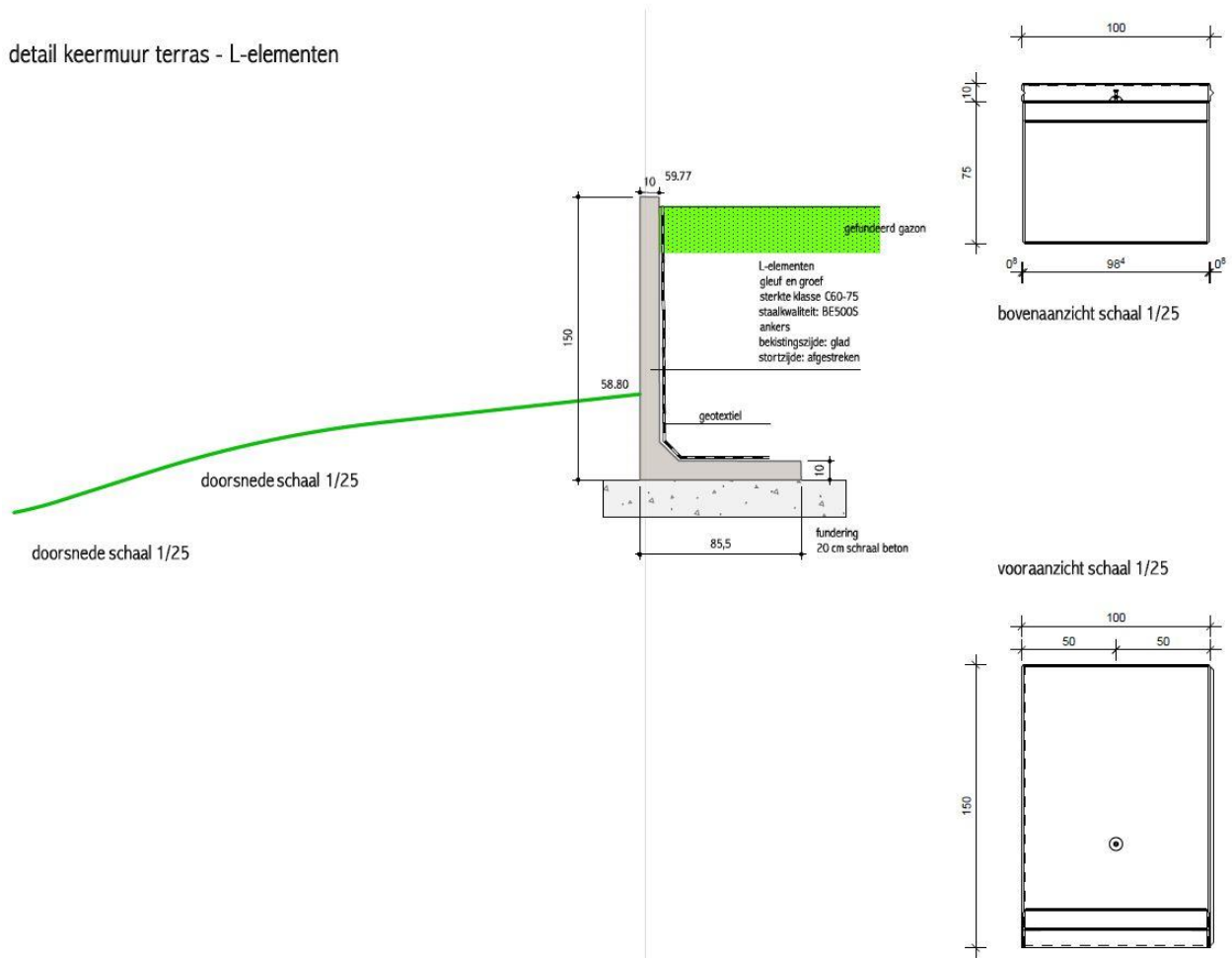
Figuur 7: Typeprofielen van de evocatie van de kerkmuren in cortenstaal; zie bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

detail abdij-kerk muren cortenstaal 01
bovenaanzicht

Figuur 8: Plan van de evocatie van de kerkmuren; zie bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

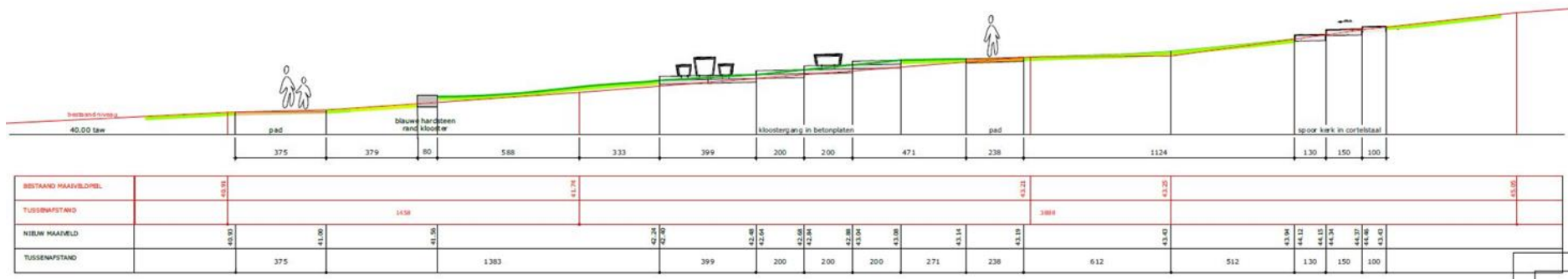
detail keermuur terras - L-elementen

Figuur 9: Profielen van de keermuren van het terras; zie bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

Figuur 11: Plan van de ontworpen toestand; zie bijlage 2 (bron: Fris in het Landschap en Geenspot)

Figuur 12: Lengteprofiel van het projectgebied ter hoogte van de voormalige kerk en het kloostergebouw; zie bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

2.1.2.3 DE ACTUELE TOESTAND

Inmiddels zijn een deel van de werken, beschreven in 2.1.2.2, door omstandigheden reeds uitgevoerd. Dit werd vastgesteld tijdens een terreinbezoek op 7/12/18. Ze worden bijgevolg hier beschreven als 'bestaande toestand'. Zo zijn de **schanskorven** ter hoogte van de oude kloostermuur en de oude stadsmuur al gerealiseerd (foto 4-7). Deze schanskorven met kalksteen of baksteen dienen ter evocatie van deze oude muren en zijn geplaatst op een fundering van betonpuin die tot **maximaal 25 cm onder het ontworpen maaiveld** komt (zie Figuur 6 en bijlage 3). Deze korven zijn geplaatst in het oosten van het Abdijpark ter hoogte van de kloostermuren (zie bijlage 2, foto 4-6) en in het midden van het park ter hoogte van de stadsmuur (zie bijlage 2, foto 7).

Foto 3: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren). (nummer 9 ontwerpplan, Ruben Pedé; zie bijlage voor lokalisatie van de foto's)

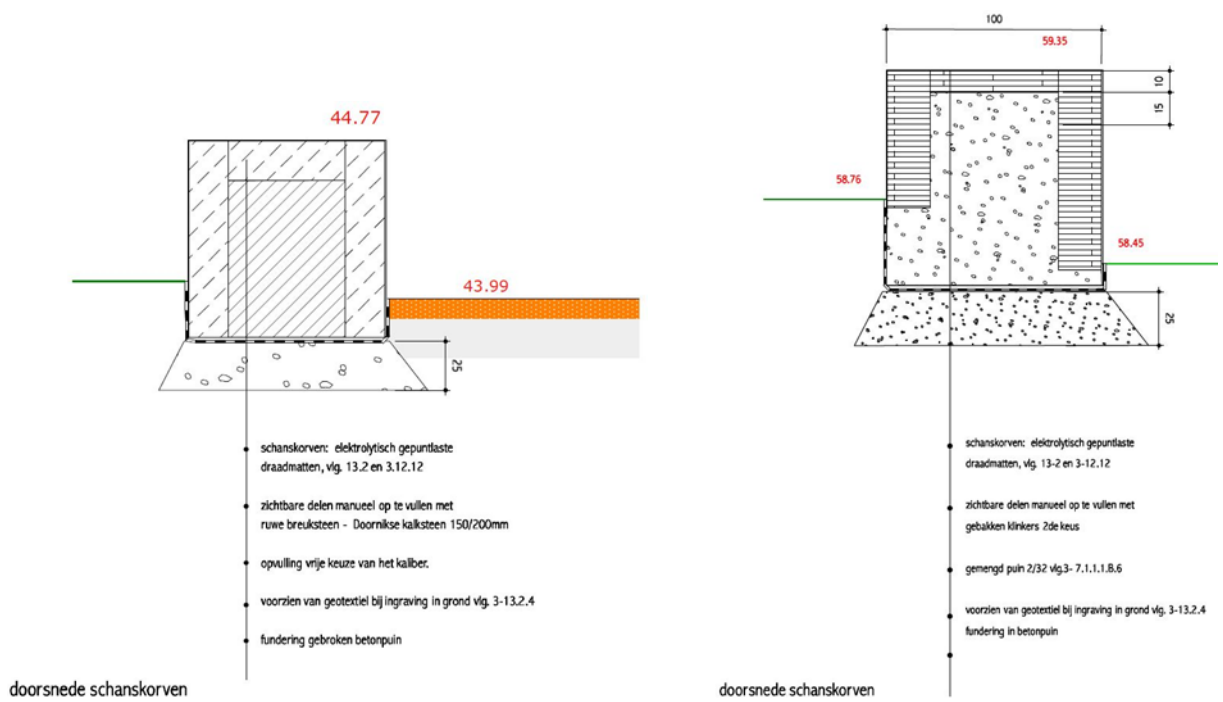
Foto 4: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren (nummer 11 links, nummer 13 rechts ontwerpplan, Ruben Pedé).

Foto 5: Schanskorven ten noordoosten van het Abdijpark ter evocatie van de oude kloostermuren (nummer 12 ontwerpplan, Ruben Pede).

Foto 6: Schanskorven ter evocatie van de oude stadsmuur (nummer 5 links, nummer 6 rechts ontwerpplan, Ruben Pede)

Figuur 13: Typeprofielen van de schanskorven voor de evocatie van de stadmuur (links) en de de kloostermuur (rechts), detail uit bijlage 3 (bron: Fris in het Landschap en Greenspot)

Verder is de geplande **speelgoot** uitgegraven en deels ingericht (zie bijlage 2, foto 8-10). Het betreft een **verdieping van maximaal 60 cm t.o.v. het huidige maaiveld**, over een oppervlakte van **182 m²**.

Foto 7: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het westen (nummer 15 ontwerpplan, links) en vanuit het oosten (nummer 19 ontwerpplan, rechts) (Ruben Pede).

Foto 8: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het westen (nummer 16 ontwerpplan, Ruben Pede).

Foto 9: Zicht op de uitgegraven speelgoot vanuit het oosten (nummer 18 ontwerpplan, links) en vanuit het westen (nummer 17, rechts) (Ruben Pede).

Ten noordoosten van de speelgoot is een zone afgegraven, enkel het grasniveau (foto 11).

Foto 10: Zicht op een gering afgegraven zone ten noordoosten van de speelgoot (nummer 20 ontwerpplan, Ruben Pede).

Ter hoogte van het **terras (259m²)**, in het oosten van het park, is de **opbraakfase** van de geplande werken (zie 2.1.2.2 de ontworpen toestand) reeds gebeurd. Volgens het beheersplan zou hierbij niet verder uitgegraven zijn dan het gabarit van de al bestaande verstoringen (foto 12-14).

Foto 11: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 8 ontwerpplan, Ruben Pede).

Foto 12: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 7 ontwerpplan, Ruben Pede).

Foto 13: Zicht op de zone van het reeds uitgebroken terras in het noordoosten van het projectgebied (nummer 10 ontwerpplan, Ruben Pede).

Verder is ook de **opbraak van een platform** afkomstig van een klein gebouw ten zuiden van de vijver (**49m²**) gerealiseerd. Ook hier zou niet buiten het gabarit van de reeds bestaande verstoringen gewerkt mogen zijn (foto 15-16).

Foto 15: Zicht vanuit het zuidoosten op het opgebroken platform ten zuiden van de vijver (nummer 1 ontwerpplan, Ruben Pede).

Foto 14: Zicht op de diepte van de verstoring na opbraak van het platform. Mogelijk zijn er nog resten van de oude stadsmuur zichtbaar (nummer 3 ontwerpplan, Ruben Pede).

Ten slotte zijn ook enkele bomen gekapt, waarbij geen verstoring in de bodem veroorzaakt is (foto 17).

Foto 16: Zicht op de zone met gekapte bomen (nummer 22 ontwerpplan, Ruben Pede).

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag voor de ontwikkeling van het Abdijpark heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing.

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODEN EN -TECHNIEKEN

STRATEGIE

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel de gebruiksgeschiedenis en de relatie tot het omliggende stadsweefsel te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische evolutie van deze stadszone.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

METHODEN EN TECHNIEKEN

Met het oog op een gemotiveerd advies is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

2.1.4.2 ORGANISATIE VAN HET BUREAUONDERZOEK

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de assistent archeologen Sadi Maréchal en Silke De Smet. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Sadi Maréchal. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Sadi Maréchal, Silke De Smet, Ruben Pede en Bart Cherretté.

2.1.4.3 ASPECTEN WAARVOOR HET ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.4 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVERING VAN DE GESELECTEERDE BRONNEN

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner (www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** is vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader is de Centrale Archeologische Inventaris (**CAI**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door 'fris in het landschap', 'greenspot' en Stad Geraardsbergen ter beschikking gesteld.

Een **terreinbezoek** werd tevens uitgevoerd op 29/08/2018 en 07/12/2018 lichtte ons in over de toestand van het terrein. Er werden ook **controleboringen** uitgevoerd op 29/08/2018 en op 14/12/2018, die ons meer inzicht gaven in de diepte van de bouwvoor en de verstoringsdiepte.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 ASSESMENTRAPPORT

2.2.1 METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

Het assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het **bureauonderzoek**: dit zijn alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2.2 CONSERVATIE-ASSESSMENT

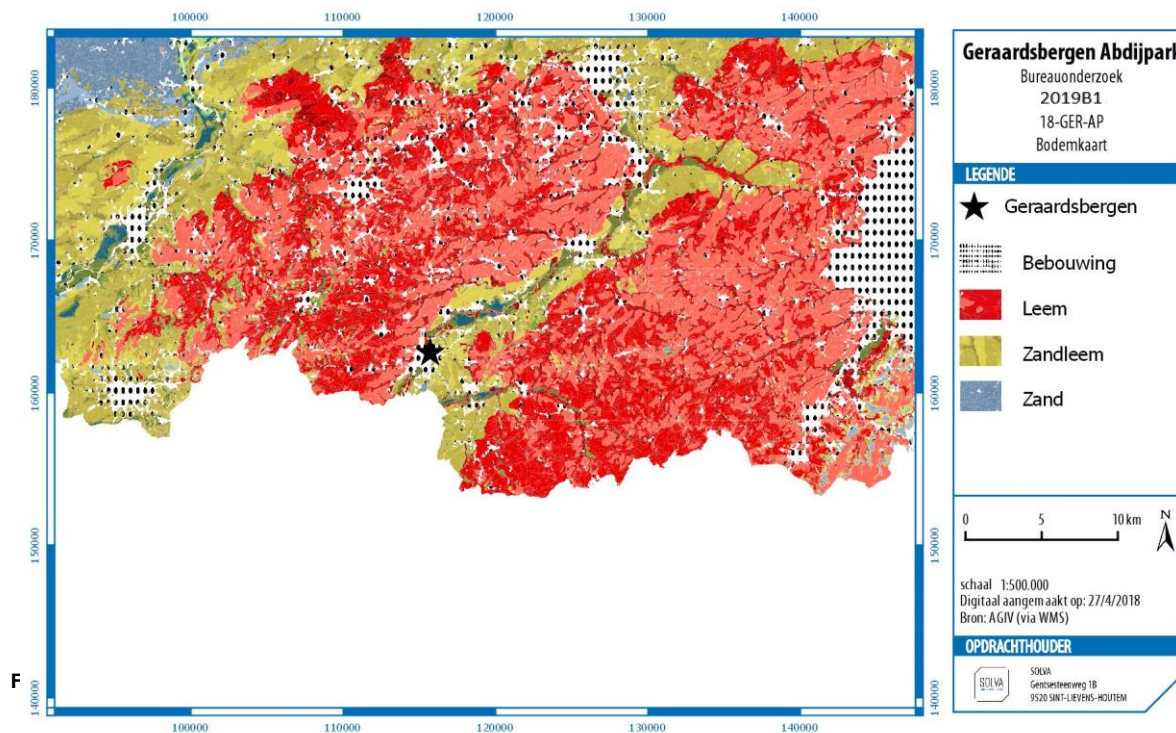
Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks “in-huis” wordt geback-up’t en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij dit bureauonderzoek niet van toepassing.

2.2.3 DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN ZJN OMGEVING

2.2.3.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE EN GEOGRAFISCHE SITUERING

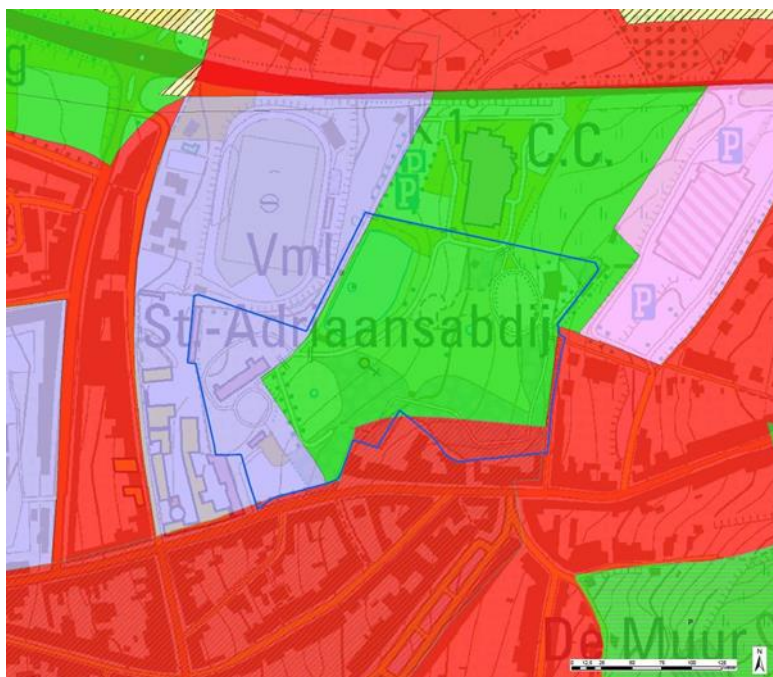
Geraardsbergen is gesitueerd in het zuidoosten van de provincie Oost-Vlaanderen, aan een kruispunt van de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en de Denderstreek. De stad is gelegen in de zandleemstreek, maar het stadscentrum zelf is gekarteerd als antropogene zone (zie Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van Geraardsbergen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018))

De belangrijkste vormgevende landschappelijke elementen, zijn ongetwijfeld de **Dender** en de 110m- hoge **Oudenberg**.

Het **projectgebied** situeert zich in het noordoosten van de kern van de stad (zie Figuur 1). In het noorden wordt ze begrensd door de gronden van het cultureel centrum, in het oosten door een parking en de Lorreinestraat, in het zuiden door de Abdijstraat en in het westen door het Sint-Caterinacollege en de atletiekpiste (zie figuur 2).

Volgens het **gewestplan** valt het westelijk deel van het projectgebied ‘gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut’, terwijl de rest aangeduid staat als groengebied. De uiterste zuidelijke rand staat aangeduid als woongebied met culturele, historische of esthetische waarde (zie Figuur 15). Er zijn geen RUP’s van kracht.

Figuur 15: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (blauw omlijnd): gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut (paars), groengebied (groen), woongebied met culturele, historische of esthetische waarde (rood) (bron: AGIV; Beheersplan Abdijpark)

2.2.3.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING

ALGEMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS VAN DE REGIO³

Het projectgebied ligt in de ‘ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone’, en meer bepaald in het deel van het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict (Sevenant et al. 2002, 158-163). Dit district bestaat uit een geaccidenteerd tertiair heuvellandschap waarop voornamelijk lemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in het zuiden van Vlaanderen.

Tot dit ecodistrict behoren de Vlaamse Ardennen, de Kesterberg en Oudenberg (Pajottenland), maar ook zijn uitlopers. Typisch binnen dit gebied is het voorkomen van veelvuldige bronnen, dit op de kleilaag van de Formatie van Gent, Lid van Merelbeke. Verder zijn ook de Diestiaanheuvels (ten zuiden) typerend voor het gebied. Het volledige gebied bezit (vrij) grote reliëfverschillen, met voornamelijk lemige afzettingen.

De sterke erosie op het einde van het Tertiair en tijdens het Pleistoceen veroorzaakte het huidig golvend tot sterk golvend reliëf. Dit levert een opeenvolging op van open kouters op de leemruggen en, in de beekdalen, depressies met een gesloten begroeiing. In het zuiden wordt het landschap bepaald door de zogenaamde Zuid-Vlaamse Heuvelrij. De valleien zijn daar zeer sterk ingesneden, soms bijna kloofdalen, en de ruggen zijn zacht hellend. Er is een opeenvolging te zien van langgerekte leemruggen met relatief

³ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept ‘ecodistrict’ worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken: Sevenant et al. 2002.

vlakke delen en zachte hellingen, gescheiden door talrijke beekvalleien en depressies, die dikwijls begrensd zijn door een steile rand. Typisch is het voorkomen van asymmetrische dalen, door de ongelijkmatige afzetting van de loesspakketten tijdens de laatste ijstijd.

Het reliëf in het district is golvend tot sterk golvend, zelfs plaatselijk heuvelig in het zuidelijke deel, met hellingsgraden van 9 % en meer. Het wordt gekenmerkt door een opeenvolging van ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies. Het zuidelijk deel bestaat uit een aantal westzuidwest-oostnoordoost georiënteerde heuvelrijen, wier absolute hoogte van zuid naar noord progressief afneemt. De hoogste heuvelrij situeert zich in de buurt van de taal- en gewestgrens, met o.a. de Kluisberg, de Spinnessenberg, de Hotondberg, de Muziekberg, de Pottelberg en de Mont de Rode, maar ook de Oudenberg (Geraardsbergen). Op het raakpunt van de oost-west en noord-zuid gerichte heuvelkammen van de Vlaamse Ardennen bevindt zich het hoogste punt (d'Hoppe, 157,5 m) in het bos van Pottelberg. Deze kam vormt de geologische ruggengraat van het fysisch landschap en is een onderdeel van een groter geheel van getuigenheuvels dat zich uitstrekt van Frans-Vlaanderen via het West-Vlaams Heuvelland, de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en het Hageland tot Midden-Limburg waar het tegen het Kempisch Plateau uitwigt. Een lagere, structurele kamlijn waarvan de hoogste delen met de hoogtelijn van 100 m flirten en die ten opzichte van het hydrografisch stelsel duidelijk contrasterend is, omvat van west naar oost volgende plateaus: Eikenberg-Kapelleberg-Boigneberg (Maarkedal), Varentberg-Hoogkouter (Horebeke), plateau Pottenberg-Leberg-Valkenberg (Brakel), Steenberg-Potaardeberg (Zottegem) en tenslotte de Biezelenberg (Herzele). Het is aan de rand van deze laatste dat het projectgebied gesitueerd ligt. Vermits de weerstandbiedende ijzerzandsteenlagen er volledig weggespoeld zijn, profileren deze plateaus zich als open akker- en kouterlandschappen.

Bodems

De bodemseries worden gerangschikt in twee groepen. Enerzijds de plateau- en hellinggronden met hoofdzakelijk (niet tot sterk gleyige) diepe leemgronden (meer dan 80 cm dik) met een al dan niet (sterk) gevlekte textuur B-horizont. Verspreid, maar vooral langs de valleiranden komen ondiepe leemgronden met textuur B-horizont voor, met een zand- of kleisubstraat beginnend op geringe diepte, evenals beperkte oppervlakten zandleem- en kleigronden met een niet bepaalde profielontwikkeling. Plaatselijk, op enkele hoge toppen en steile hellingen, dagzoomt het Tertiair kleiig of zandig materiaal.

Anderzijds zijn er de vallei- en depressiegronden, met dominantie van jonge leem- of zandleembodems zonder profielontwikkeling.

Het noordelijk gebied wordt plaatselijk gedomineerd door zandleemgronden, evenals het gebied rondom de alluviale vlakte van de Dender.

De beekalluvia staan onder invloed van een permanente grondwatertafel, die aan een regelmatige seizoenschommeling onderhevig is. Op de plateau- en hellinggronden ligt de watertafel zeer diep, behalve waar stuwwater en bronniveaus voorkomen. Deze bronniveaus treden overal op waar watervoerende lagen van het Tertiair substraat dagzomen.

Geologie

Tijdens het Tertiair werden door de zee verschillende zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede, Formatie van Maldegem en Formatie van Diest. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het Tertiair reliëf. Hierdoor vormt de Formatie van Gent nu het hoofdsubstraat, en zijn de Formatie van Lede en Maldegem nog slechts op de heuvelruggen te vinden. Van de Formatie van Diest zijn nog slechts enkele relicten over op de hoogste toppen (Vlaamse Ardennen en heuvels ten zuiden van Geraardsbergen).

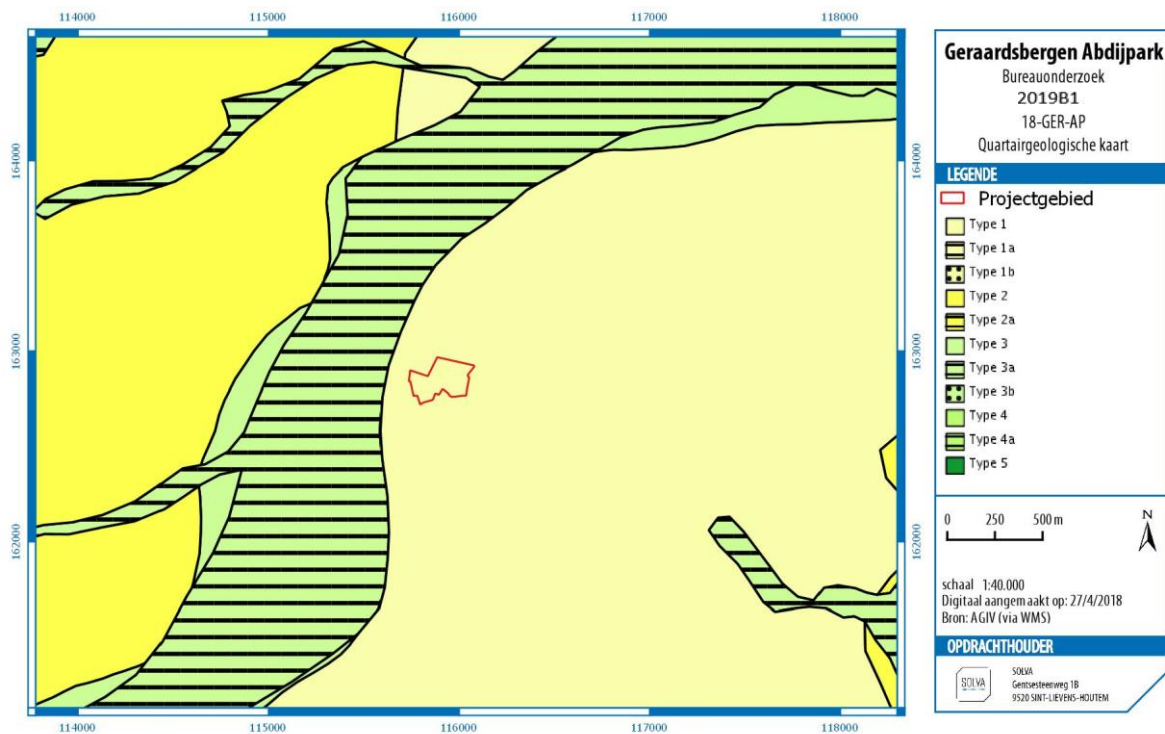
Tijdens de laatste ijstijd werd dit landschap bedekt met niveo-eolische leem (0 tot 15 m). Onder invloed van de overheersende westenwinden tijdens het Weichselglaciaal werden de naar het westen gerichte hellingen slechts met een dunne laag löss bedekt. Op plaatsen die tegen de dominerende winden

beschermd waren (de oostelijk gerichte hellingen en de kleinere plateaus) is de lössmantel zeer dik. De Tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak.

Gedurende het Holoceen had eerst een riviererosie van het Pleistocene leemdek plaats. De beekvalleien werden verder uitgediept en er ontstonden ook secundaire depressies. De vallei van de Dender bijvoorbeeld werd uitgeschuurd tot op de leperiaanse kleilagen. Later werd de vallei gedeeltelijk opgevuld met lemig alluvium en venig materiaal. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden trad hellingserosie op; het meeste afgespoelde materiaal werd als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen.

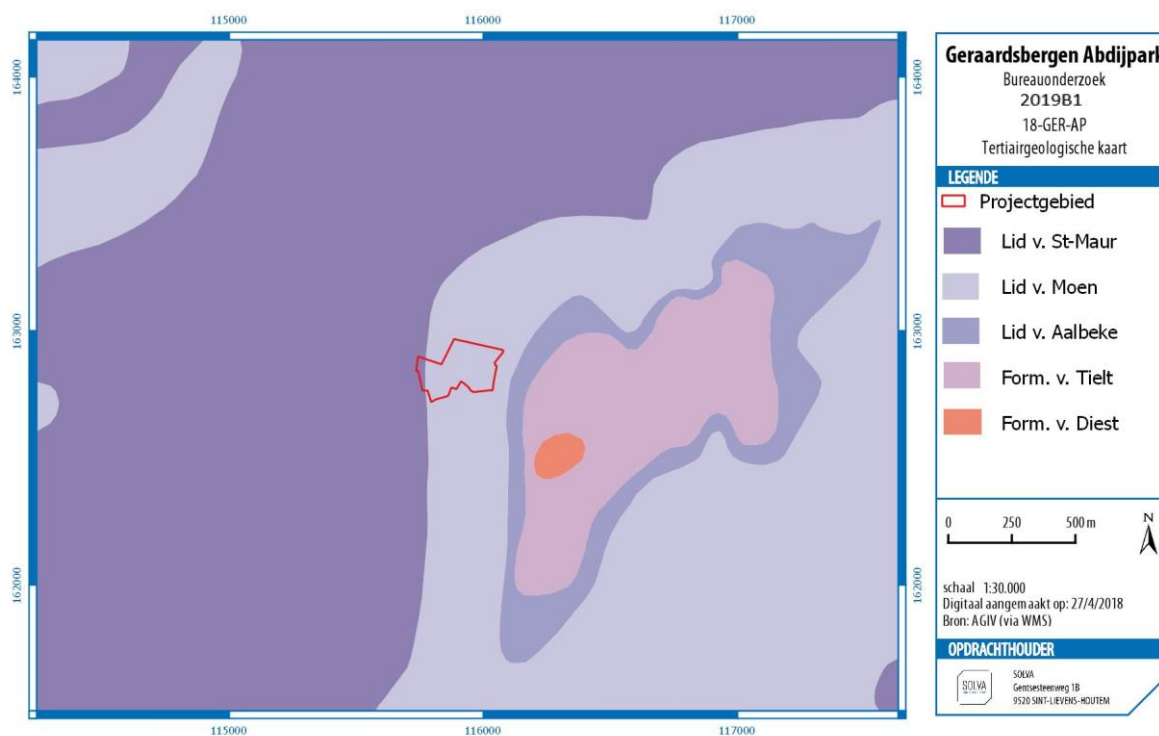
HET PROJECTGEBIED

De **Quartairgeologische profieltypekaart** karakteriseert het projectgebied als geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (**typeprofiel 1**; zie figuur 16).

Figuur 16: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Op de **Tertiairgeologische profieltypekaart** is te zien dat het projectgebied grotendeels gelegen is op de **Formatie van Kortrijk**, meer bepaald op het **Lid van Moen** (zie figuur 17). Dit bestaat uit mariene afzetting van grijze klei/silt. Vaak worden dikke homogene kleilagen aangetroffen, alsook *nummulites planulatus*. Het uiterste westen van het projectgebied ligt echter op het **Lid van Saint-Maur**, dat eveneens uit grijze klei bestaat (silthoudend).

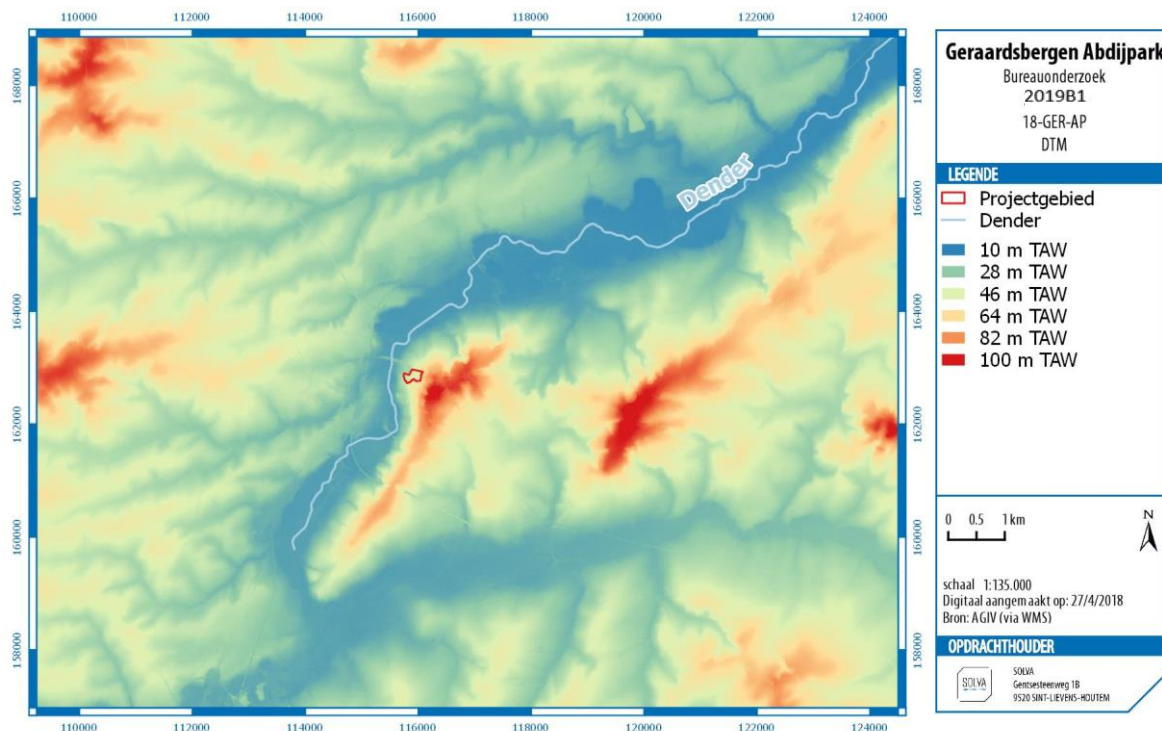

Figuur 17: Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

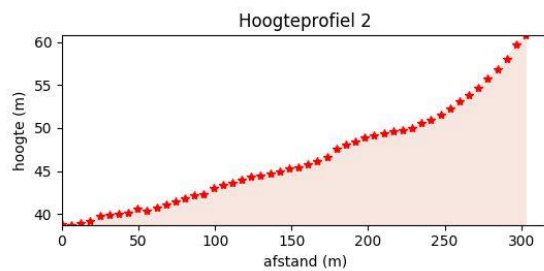
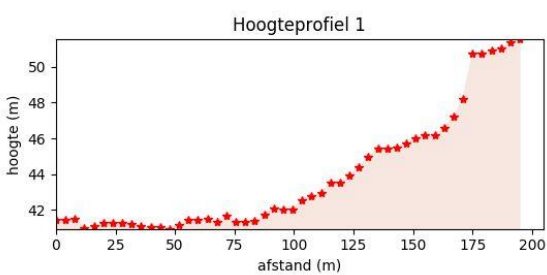
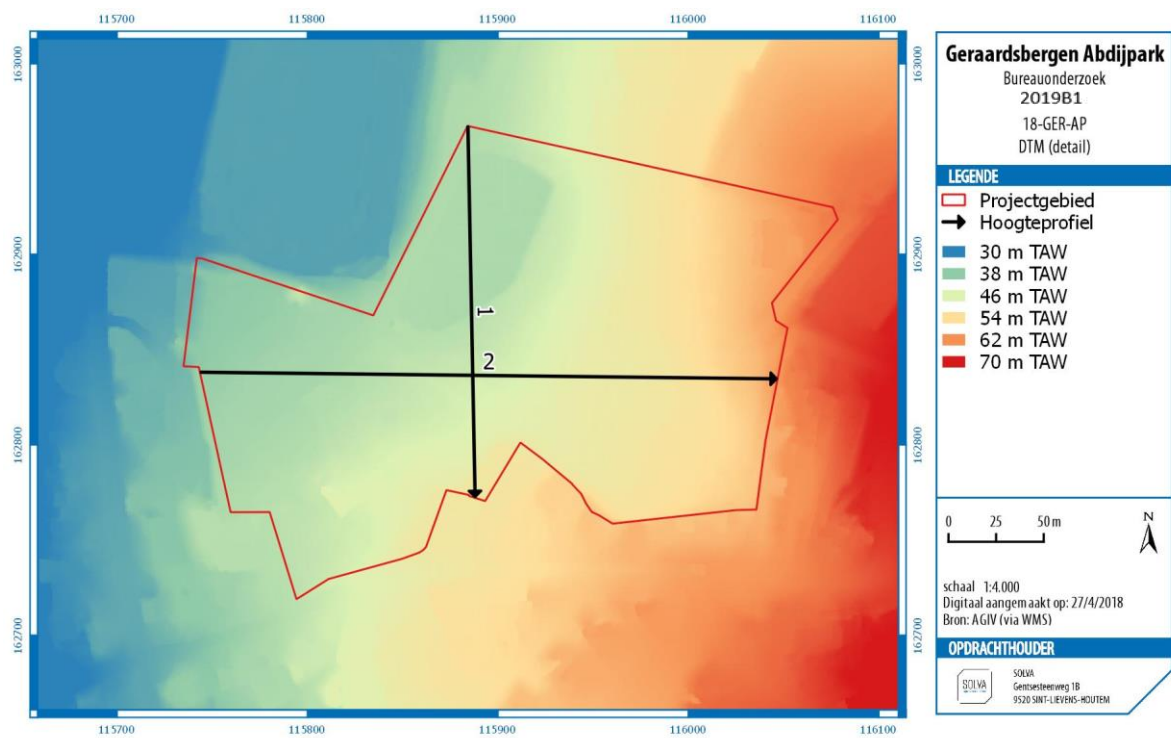
2.2.3.3 FYSISICH-GEOGRAFISCHE SITUERING

De stad Geraardsbergen is gelegen aan de Dender. Op het **hoogtemodel** is te zien hoe het lokale reliëf niet alleen door deze rivier wordt vorm gegeven, maar ook door de Oudenberg (+110 m TAW). De hoogtes rond Geraardsbergen schommelen tussen +20 m TAW in de Dendervallei en tot +100m TAW op de heuvelruggen (figuur 18).

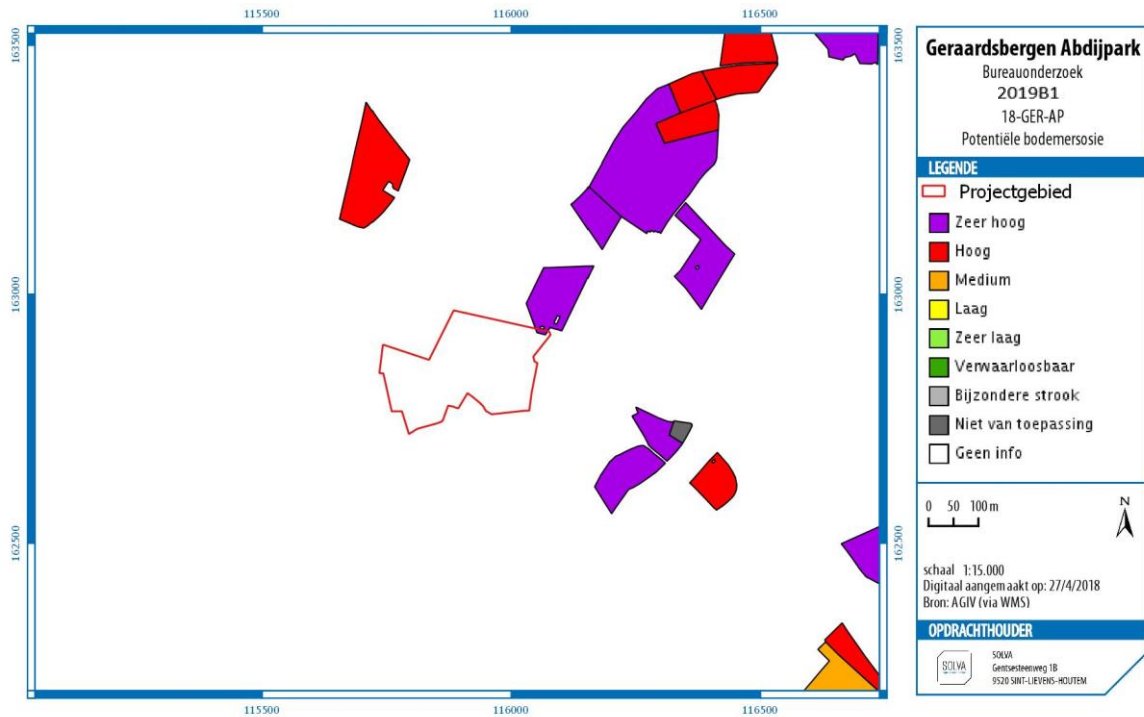
Figuur 18: Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Het **projectgebied** zelf, hoewel reeds beïnvloed door menselijke ingrepen, is **licht hellend** (zie Figuur 19). Van oost naar west lopen de hoogtes af van ca. +60 m TAW naar +37m TAW. Van noord naar zuid wordt het microreliëf bepaald door de aanwezigheid van de vijver (ca. +40 m TAW).

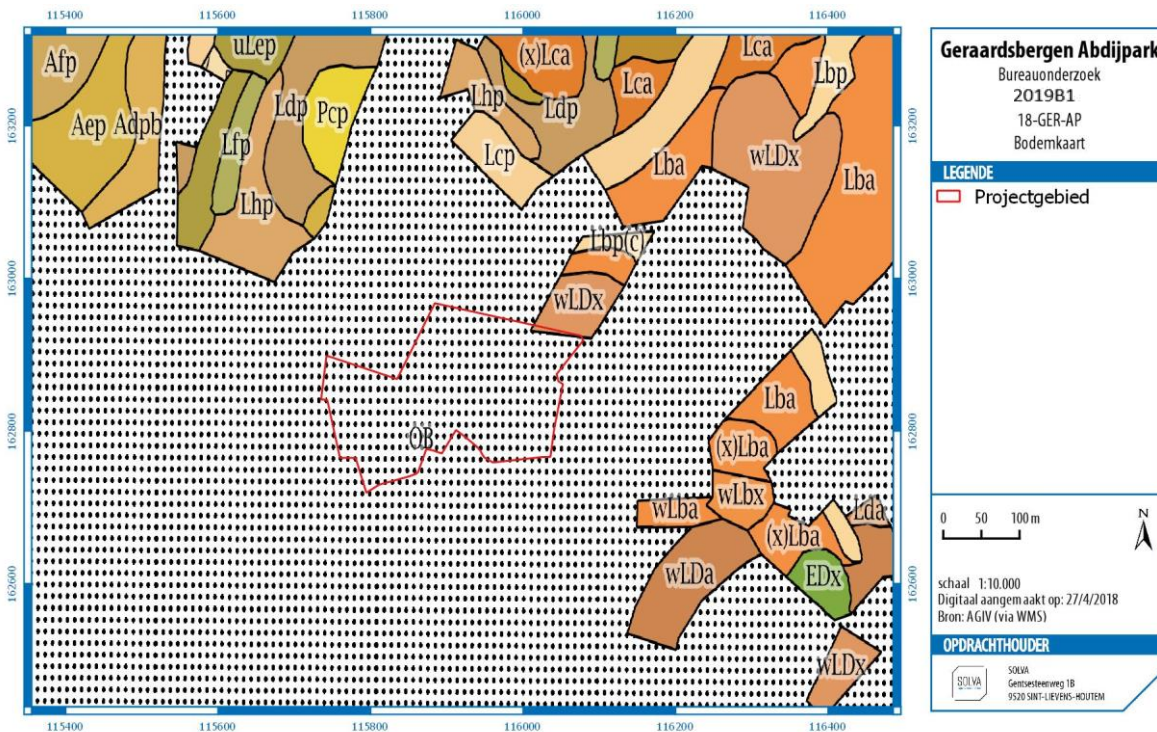
Figuur 19: Digitaal terreinmodel (detail) met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt 27/04/2018)

De **potentiële bodemerosiekaart** toont **geen info** voor het projectgebied, maar de gegevens voor omliggende percelen (oosten) tonen hoge en zeer hoge risicowaarden, te linken aan helling van de Oudenberg (zie figuur 20).

Figuur 20: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

De **bodemkaart** geeft aan dat de gronden van het projectgebied binnen de **bebouwde zone (OB)** liggen (zie figuur 21). Nabijgelegen gronden tonen **matig droge tot matig natte zandleembodems met onbepaald profiel (wLDx) of droge zandleembodems met textuur B-horizonten (wLba)**.⁴

Figuur 21: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

⁴ Een mechanische boring uitgevoerd door het Rijksinstituut voor Grondmechanica in 1978 bevestigt echter dat ook op het projectgebied droge leemgronden te vinden zijn. Het rapport (GEO-78/124-B1) kan online geraadpleegd worden op <https://www.dov.vlaanderen.be/zoeken-ocdov/proxy-boring/boorstaat/1978-109221/rapport/rapportboringstandaard?outputformaat=PDF&titel=DOV+Boorrapport>

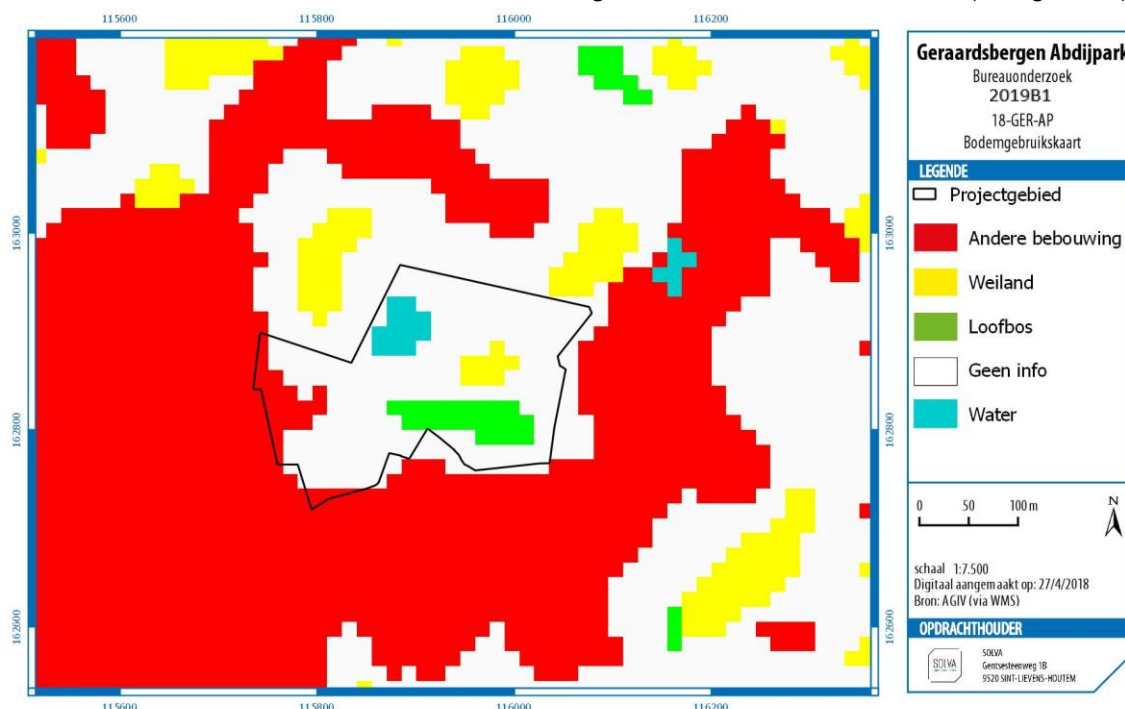
De **bodemassociatiekaart** geeft een **niet-gekarteerde zone** aan voor het projectgebied (zie figuur 22). De nabijgelegen waarden tonen niet gedifferentieerde zandlemige of lemige substraatgronden op een klei-zandcomplex (associatie 38).

Figuur 22: Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

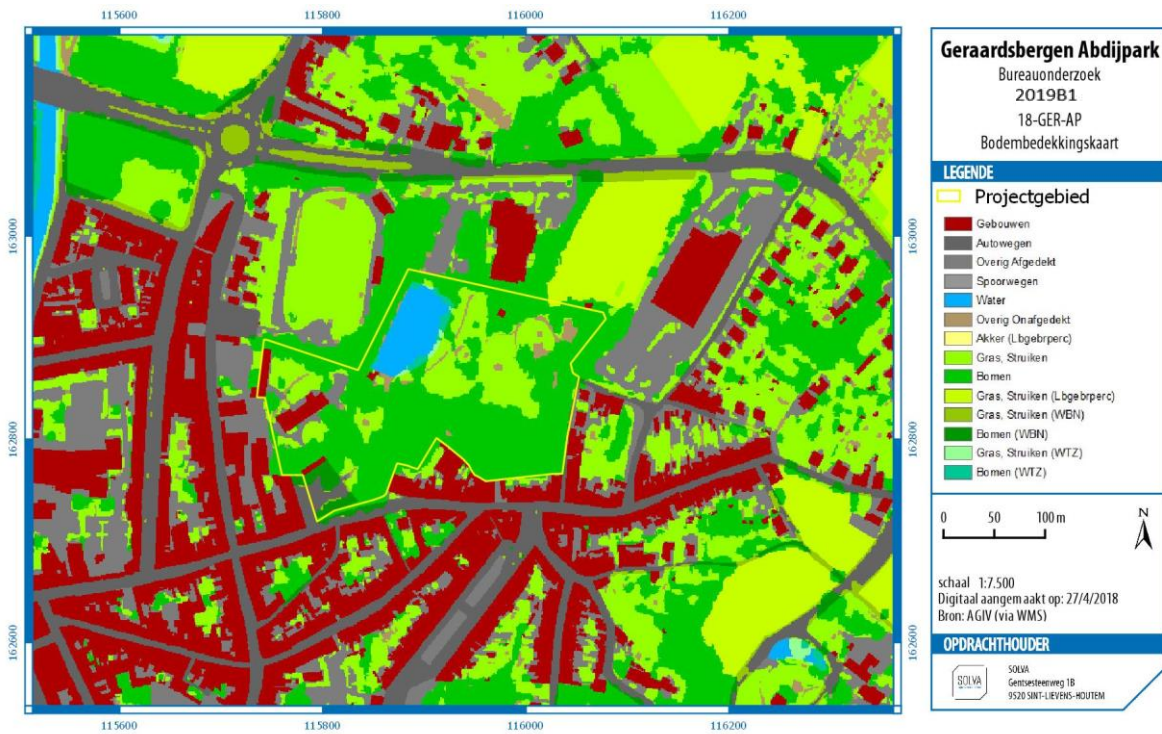
2.2.3.4 GRONDGEBRUIK

De **bodemgebruikskaart** toont de elementen die reeds aan bod kwamen in de beschrijving van de bestaande toestand, met name 'andere bebouwing', 'water', 'loofbos' en 'weiland' (zie figuur 23).

Figuur 23: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Ook de **bodembedekkingskaart** toont deze elementen, zij het in iets meer detail met aanvullende informatie over de wegen en andere verhardingen (zie figuur 24).

Figuur 24: Bodembetekingskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Een gedetailleerde beschrijving van de bestaande toestand van het projectgebied wordt beschreven onder 2.1.2.1.

2.2.3.5 SPECIFIEKE TERREININFORMATIE

Ten behoeve van het vooronderzoek werden op twee verschillende momenten controleboringen uitgevoerd. Een eerste maal ter controle van de zones waar de geplande werken nieuwe verstoringen dieper dan 10cm zouden vereisen en een tweede maal met de bedoeling de oude kerk-en kloostermuren te lokaliseren en in te schatten hoe diep deze zich bevinden onder het huidige maaiveld. Zodoende kan de impact van de geplande werken op het archeologisch potentieel ingeschat worden.

2.2.3.5.1 CONTROLEBORINGEN 29/08/2018

2.2.3.5.1.1 ADMINISTRatieve GEGEVENS

- Uitvoeringstermijn: 29/08/2018 (boringen en analyse boringen)
- Aard van het onderzoek: controleboring
- Betrokken actoren: Arne De Graeve en Wouter De Maeyer (beiden erkend archeoloog en assistent-bodemkundige).

De overige administratieve gegevens zijn dezelfde als de administratieve gegevens van het bureauonderzoek.

2.2.3.5.1.2 ONDERZOEKSOPDRACHT

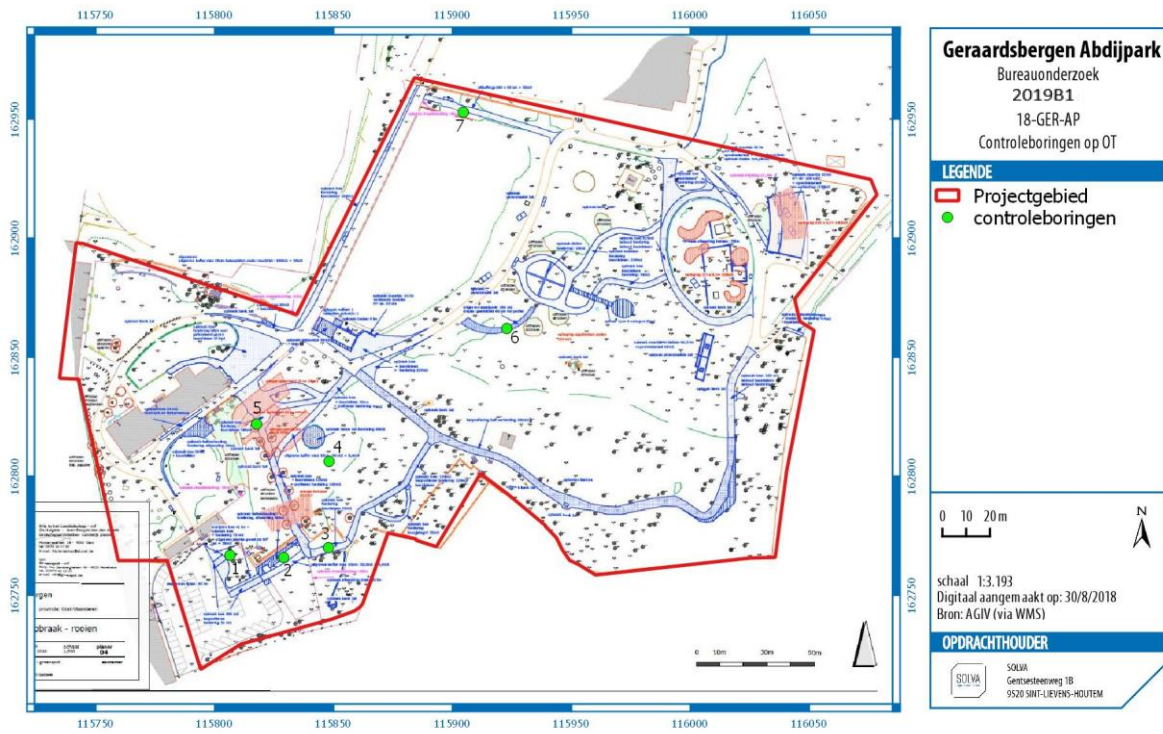
Ondanks het feit dat een groot deel van de geplande werken enkel het vernieuwen van bestaande verharding betreft, binnen het gabarit van bestaande inrichting blijft of slechts een ingreep van 10 cm zal hebben (teelaarde), gaan sommige ingrepen toch in onbebouwde zones plaatsgrijpen of dieper gaan dan 10 cm. Daarom werd beslist om controleboringen uit te voeren op deze zones waar mogelijk nieuwe/diepere bodemingrepen zullen plaatsvinden.

Daarbij werden de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Zijn deze zones geroerd door recente menselijke ingrepen in de bodem?
- Hoe dik zijn de mogelijk verstoorde lagen?
- Heeft een mogelijke verstoring de archeologische lagen aangetast?
- Zullen de geplande werken een impact hebben op het onverstoorde bodemarchief?

2.2.3.5.1.3 BESCHRIJVING VAN DE WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE CONTROLEBORINGEN

Op het projectgebied werden **zeven boringen** uitgevoerd (zie). Dit gebeurde door Arne De Graeve en Wouter De Maeyer met een edelmanboor (diameter 5,5 cm). Deze boringen vonden plaats in de onbebouwde zones en zones waar de bodemingreep dieper dan 10 cm zou gaan. De interpretatie is uitgevoerd door Arne De Graeve en Wouter De Maeyer. De resultaten zijn samengevoegd in tabel 3.

Figuur 25: Controleboringen op de ontworpen toestand (bron: Greenspot ; digitaal aangemaakt op 30/08/2018)

Figuur 26: Controleboringen op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 30/08/2018)

2.2.3.5.1.4 ASSESSMENTRAPPORT

Foto 17: Controleboring 1 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 18: Controleboring 2 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 19: Controleboring 3 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 20: Controleboring 4 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 22: Controleboring 5 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 21: Controleboring 6 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Foto 23: Controleboring 7 (digitaal aangemaakt op 29/08/2018)

Boring	Datum	Type boor	Laag 1	Laag 2	Laag 3	Laag 4	Laag 5	Laag 6	Interpretatie
1	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-45cm; ongedefinieerde laag, licht grijzig bruin, brokjes Bs en Km	45-65cm; ongedefinieerde laag, licht oranje-bruin, kalkmortel	65-78cm; ongedefinieerde laag, licht bruinig grijs	78-90cm; ongedefinieerde laag, licht oranje-bruine laag, brokjes Km	n.v.t.	n.v.t.	antropogene pakketten, gelijkaardig aan de lagen die aangetroffen werden tijdens de SOLVA-opgravingen in de nabije Abdijstraat
2	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-22cm; A-horizont, donker bruin, spikkels Bs	22-36cm; ophogingslaag, licht bruin, puin, Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	A-horizont boven ophogingslaag
3	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-20cm; A-horizont, donker bruin, spikkels Bs	20-35cm; ophogingslaag, bruinig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	A-horizont boven ophogingslaag
4	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-22cm; A-horizont, grijzig bruin	22-35cm; ongedefinieerde laag, oranje bruin, met steenkool en zeer veel Bs	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	ongedefinieerd
5	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-40cm; ophogingslaag, donker bruin, puinig met stukken Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	ophogingslaag
6	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-22cm; A-horizont, bruin	22-70cm; ongedefinieerde laag, bruin, puinig met veel stukken Bs	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	opvulling van een structuur
7	29/08/2018	Edelmanboor, dia 5,5cm	0-10cm; A-horizont, bruin	10-30cm; ophogingslaag, licht bruin, brokjes Bs en Km en roestvlekken	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	A-horizont boven ophogingslaag

Tabel 1: Resultaten van de boringen 1-7.

Samenvattend kan gesteld worden dat de teelaarde veelal een 20-tal cm dik is, en er daaronder een ophogingspakket met puin volgt. Enkel voor boring 1 werd duidelijk dat er zich een ander antropogeen pakket bevindt net onder de teelaarde. De aard hiervan is echter moeilijk te bepalen. Deze boring situeert zich op de parking, waar de geplande werken slechts in een latere fase zullen plaatsvinden. Voor boring 6 kwam onder de teelaarde mogelijk de puinige vulling van een structuur aan het licht. De boringen tonen aan dat de geplande werken geen archeologische lagen zullen verstoren.

2.2.3.5.2 CONTROLEBORINGEN 14/12/2018

2.2.3.5.2.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

- Uitvoeringstermijn: 14/12/2018 (boringen en analyse boringen)
- Aard van het onderzoek: controleboring
- Betrokken actoren: Ruben Pede en Marie Pype

De overige administratieve gegevens zijn dezelfde als de administratieve gegevens van het bureauonderzoek.

2.2.3.5.2.2 ONDERZOEKSOPDRACHT

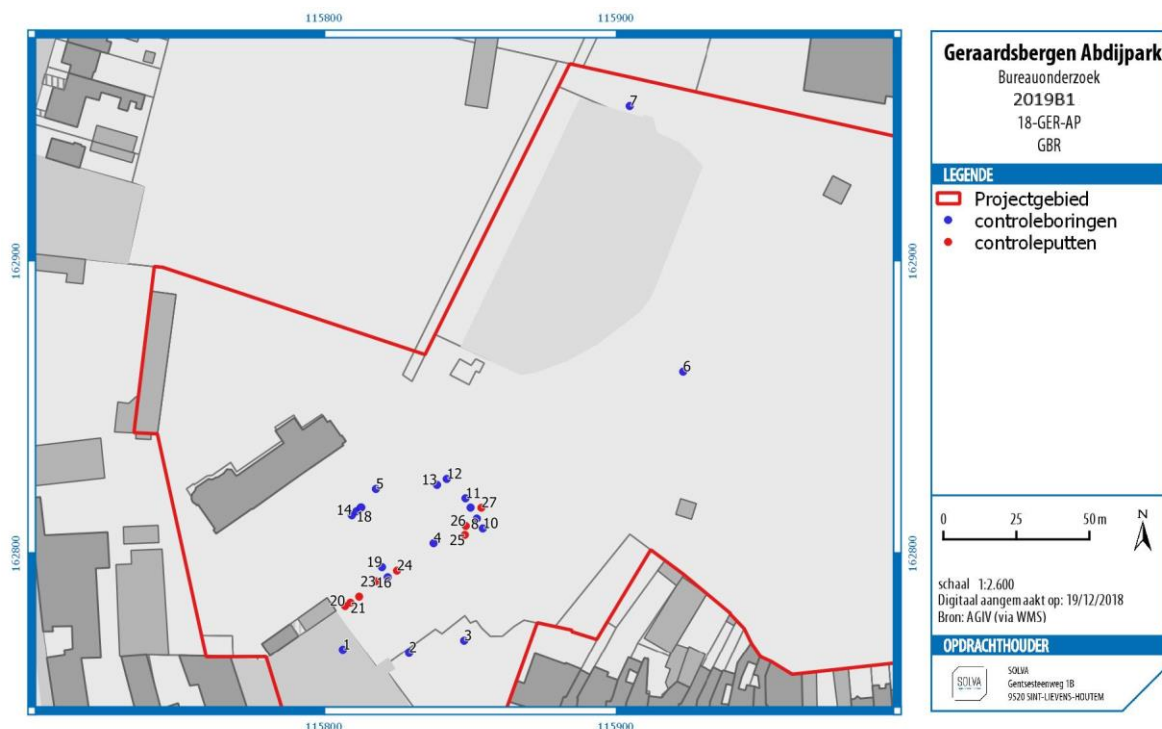
Een tweede reeks controleboringen- en putten werd uitgevoerd met het oog op het lokaliseren van de oude kerkmuren en kloostermuren. In deze zone zullen herinneringselementen geplaatst worden die deze muren moeten visualiseren. De controleboringen- en putten moeten uitwijzen waar de muurresten zich precies bevinden, op welke diepte en of de geplande werken een verstoringen van deze resten zullen veroorzaken.

Daarbij werden de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

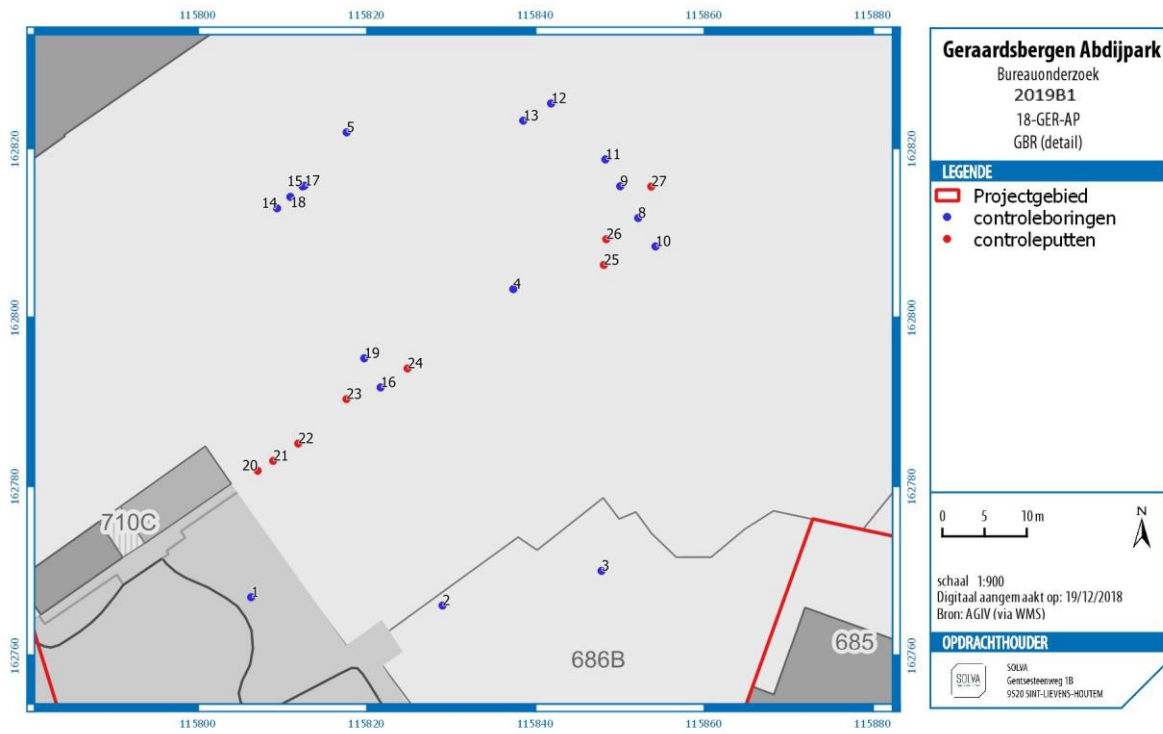
- Zijn deze zones geroerd door recente menselijke ingrepen in de bodem?
- Hoe dik zijn de mogelijk verstoorde lagen?
- Heeft een mogelijke verstoring de archeologische lagen aangetast?
- Zullen de geplande werken een impact hebben op het onverstoorde bodemarchief?

2.2.3.5.2.3 BESCHRIJVING VAN DE WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE CONTROLEBORINGEN

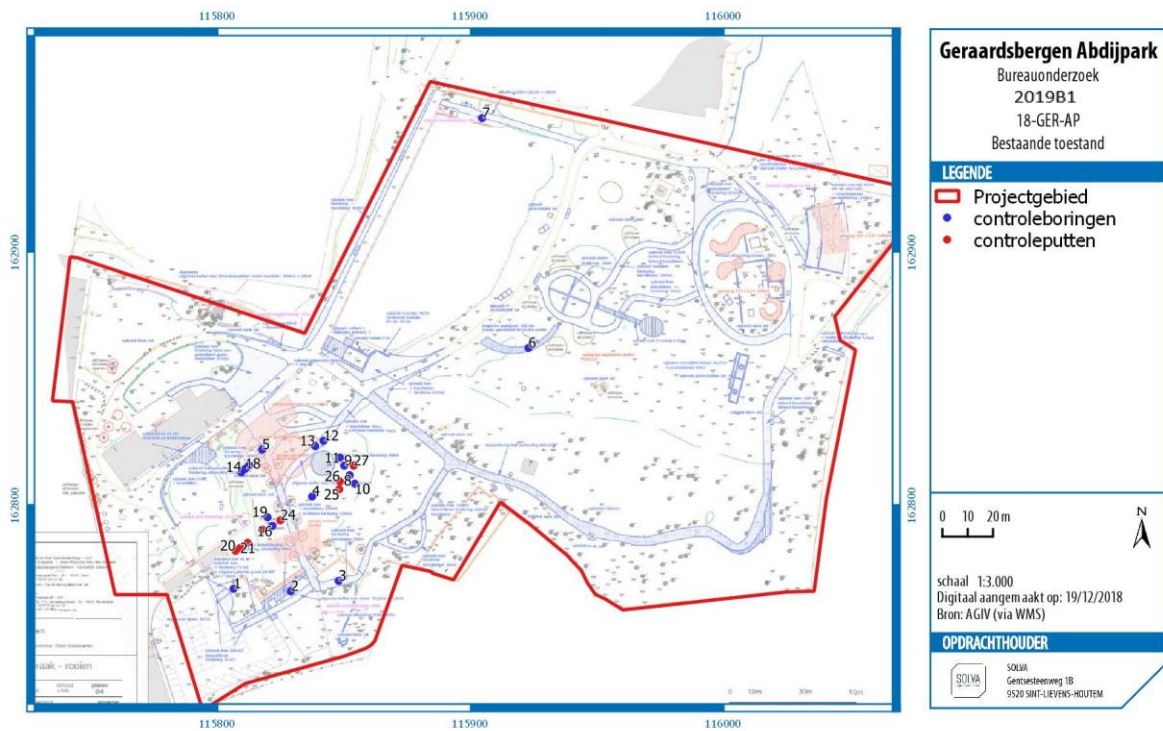
Op het projectgebied werden **16 boringen** en **8 controleputten** uitgevoerd (zie figuur 23-26). Dit gebeurde door Ruben Pede en Marie Pype met een edelmanboor (diameter 7 cm). De boringen vonden plaats in de zone waar de oude kermuren en de kloostermuren zich bij benadering zouden bevinden en waar de bodemingreep maximaal 10 cm diep zou gaan, en plaatselijk maximaal 30cm onder het bestaand maaiveld (om de anderhalve meter, ten behoeve van de plaatsing van de cortenstaal elementen, zie eerder en figuur 7). De controleputten dienden als aanvulling op deze boringen, en zijn ca. een halve meter diep en een spade breed gegraven. De interpretatie is uitgevoerd door Ruben Pede en Bart Cherretté. De resultaten zijn samengevoegd in tabellen 2 en 3.

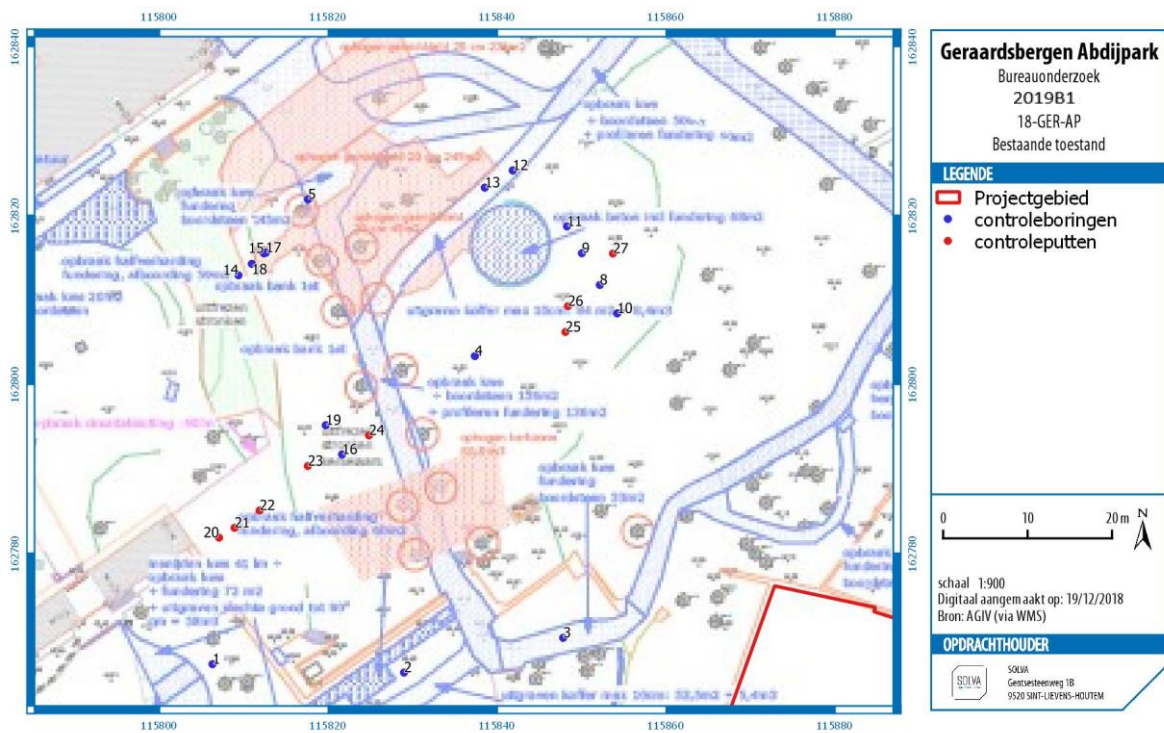
Figuur 27: Controleboringen- en putten op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)

Figuur 28: Controleboringen- en putten op GRB (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)

Figuur 29: Controleboringen- en putten op grondplan bestaande toestand (bron: Greenspot; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)

Figuur 30: Controleboringen- en putten op grondplan (detail) bestaande toestand (bron: Greenspot; digitaal aangemaakt op 19/12/2018)

2.2.3.5.2.4 ASSESSMENTRAPPORT

Foto 24: Controleboring 8, 9, 10 en 11 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 26: Controleboringen 12 en 13 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 27: Controleboring 14 en 19 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 28: Controleboringen 15 en 17, die later controleput 15 vormen (links). Stenen uit de puinige laag. Deze tonen geen sporen van mortel, waardoor met zekerheid gezegd kan worden dat het niet om metselwerk gaat (rechts) (digitaal aangemaakt op 14/12/2018).

Foto 259: Controleboringen 16 en 19 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 30: Controleputten 20,21, 22 en 23 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 31: Controleputten 24, 25, 26 en controleboring 28 (digitaal aangemaakt op 14/12/2018)

Foto 32: Controleboring 29 (digitaal-aangemaakt op 14/12/2018)

Boring	Datum	Type boor	Laag 1	Laag 2	Laag 3	Laag 4	Laag 5	Laag 6	Interpretatie
8	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-23 cm; laag-akker, zandleem, grijsig bruin, veel brokjes en spikkels Bs en Km	23-58cm; ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, vrij weinig brokjes en spikkels Bs en Km	58-110cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel	110-120cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
9	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-40cm; laag-akker, zandleem, grijsig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	40-58cm, ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, vrij weinig brokjes en spikkels Bs en Km	58-110cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel	110-120cm; ongedefinieerde laag, bruinig geel, veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
10	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-22cm; laag-akker, zandleem, grijsig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	22-51cm, ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, vrij weinig brokjes en spikkels Bs en Km	51-103cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, zeer weinig spikkels en brokjes Bs en Km	103-110cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
11	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-17cm; laag-akker, zandleem, grijsig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	17-50cm, ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, vrij weinig brokjes en spikkels Bs en Km	50-88cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, zeer weinig spikkels en brokjes Bs en Km	88-93cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
12	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-15cm; laag-akker, zandleem, grijsig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	15-60cm; ongedefinieerde laag, zandleem, grijsig bruin, veel brokjes en spikkels Bs en Km	60-93cm; ongedefinieerde laag, zeer veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag
13	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-22cm; laag-akker, zandleem, donker grijsig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	22-61cm; ongedefinieerde laag, zandleem, grijsig bruin, veel brokjes en spikkels Bs en Km	61-68cm; ongedefinieerde laag, zeer veel spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
14	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-31cm; laag-akker, zandleem, donker grijsig bruin, weinig brokjes en spikkels Bs en Km	31-55cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel, zeer weinig brokjes en spikkels Bs en Km	55-76cm; ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, brokjes en spikkels Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond

15	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-22cm; laag-akker,zandleem, donker grijsig bruin, weinig brokjes en spikkels Bs en Km	22-65cm; ongedefinieerde laag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een puinige laag met losse zandstenen in losse grond. Er werd geen mortel aangetroffen, wat erop wijst dat het geen metselwerk betreft.
16	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-35cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig grijs, vlekken van geel zand en bruinig geel zandleem, vrij veel spikkels en brokjes Bs en Km	35-55cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig grijs, spikkels en brokjes Bs en Km	55-95cm; ongedefinieerde laag ,zandleem, grijsig geel, zeer weinig brokjes en spikkels Bs en Km, vlekjes van grijsbruine grove zandleem	95-135cm; ongedefinieerde laag	95-169cm; ongedefinieerde laag ,zandleem, bruinig geel, vrij weinig brokjes en spikkels Bs en Km, vlekjes van grijsbruine grove zandleem	169-180cm; ongedefinieerde laag	ploeglaag, met daaronder verspitte moederbodem, daaronder een puinige laag, daaronder verspitte moederbodem, daaronder een puinige laag
17	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-22cm; laag-akker, zandleem, donker grijsig bruin, weinig spikkels en brokjes Bs en Km	22-22cm; ongedefinieerde laag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een puinige laag met losse zandstenen in losse grond. Er werd geen mortel aangetroffen, wat erop wijst dat het geen metselwerk betreft.
18	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-17cm; laag-akker,zandleem, donker grijsig bruin, weinig brokjes en spikkels Bs en Km	17-37cm; ongedefinieerde laag, zandleem, gelig bruin, zeer weinig spikkels en brokjes Bs en Km	37-78cm; ongedefinieerde laag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	Ploeglaag met daaronder een bruinere laag (mogelijk een B-horizont), daaronder een puinige laag met opgevoerde grond
19	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-17cm; ongedefinieerde laag,zandleem, donker bruinig grijs, brokjes en spikkels Bs en Km	17-34cm; ongedefinieerde laag, zandleem, grijsig bruin, veel spikkels en brokjes Bs en Km	34-59cm; ongedefinieerde laag, zandleem, grijsig geel, weinig spikkels en brokjes Bs en Km	59-85cm; ongedefinieerde laag, zandleem, bruinig geel,brokjes en spikkels Bs en Km, vlekjes van grijsbruine grove zandleem	85-89cm; ongedefinieerde laag	n.v.t.	ploeglaag, met daaronder verspitte moederbodem, daaronder een puinige laag, daaronder verspitte moederbodem, daaronder een puinige laag
28	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-43cm; ongedefinieerde laag,zandleem, donker bruinig grijs	43-68cm; ongedefinieerde laag,zandleem, grijsig bruin, spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	puinige laag met daaronder een lichtere ongedefinieerde laag
29	14/12/2018	Edelmanboor, dia 7cm	0-38cm; ongedefinieerde laag,zandleem, donker bruinig grijs	38-50cm; ongedefinieerde laag,zandleem, grijsig bruin, spikkels en brokjes Bs en Km	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	puinige laag met daaronder een lichtere ongedefinieerde laag

Tabel 3: Controleboringen 14/12/2018.

Controleput	Datum	Interpretatie
20	14/12/2018	Controleput gesitueerd op de vermoedelijke aflijning van de abdij, wijst niet op de aanwezigheid van muren.
21	14/12/2018	Controleput gesitueerd op de vermoedelijke aflijning van de abdij, wijst niet op de aanwezigheid van muren.
22	14/12/2018	Controleput gesitueerd op de vermoedelijke aflijning van de abdij, wijst niet op de aanwezigheid van muren.
23	14/12/2018	Controleput in de buurt van controleboringen 16 en 19. Deze controleput toonde aan dat de puinige lagen uit controleboringen 16 en 19 niet wijzen op de aanwezigheid van muren.
24	14/12/2018	Controleput in de buurt van controleboringen 16 en 19. Deze controleput toonde aan dat de puinige lagen uit controleboringen 16 en 19 niet wijzen op de aanwezigheid van muren.
25	14/12/2018	Controleput in de buurt van controleboring 3, wijst niet op de aanwezigheid van muren.
26	14/12/2018	Controleput in de buurt van controleboring 3 en 4. Het profiel van de controleput toont verscheidene ophogingslagen.
27	14/12/2018	Controleput in de buurt van controleboringen 8 en 9, wijst niet op de aanwezigheid van muren.

Tabel 6: Controleputten 14/12/2018.

Samenvattend kan uit de tabel afgeleid worden dat er **nergens enige indicatie is voor archeologische structuren op geringe diepte** (ca. 30cm, boringen overal met ruime marge ten opzichte van de geplande versterking uitgevoerd). Wanneer een boring onderbroken werd, werd dit veroorzaakt door een puinige laag en niet door de aanwezigheid van muren. De geplande werken zullen dan ook niet binnen het gabarit van de archeologische site plaatsvinden.

2.2.4 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN HISTORISCH KADER

2.2.4.1 HISTORISCH KADER

2.2.4.1.1 ALGEMENE GESCHIEDENIS VAN GERAARDSBERGEN

Over de vroegste geschiedenis en de stadsontwikkeling van Geraardsbergen verschenen in recente jaren verscheidene artikels van diverse auteurs⁵, elk met eigen accenten, interpretaties en invalshoeken. Dit onderdeel heeft geenszins de bedoeling een exhaustieve beschrijving van de geschiedschrijving over de vroegste geschiedenis van de stad na te streven. We sommen hieronder evenwel de voornaamste krachtlijnen op die in deze artikels aan bod kwamen, om de resultaten van het bureauonderzoek tegen deze achtergrond te kunnen plaatsen en stof tot nadenken aan te reiken. Voor meer gedetailleerde info verwijzen we naar de desbetreffende artikels en bijhorende bibliografie aldaar.

Het **ontstaan** van Geraardsbergen als stad situeert zich volgens de traditie⁶ tussen **1067** en **1070**. Op dat ogenblik zou Boudewijn VI, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, een stuk land van Gerald/Gerold in de parochie Hunnegem gekocht hebben om er een stad te stichten.⁷ De graaf schenkt een deel van het allodium aan de heer van Boelare, waarop deze gebruiksrechten schenkt op weiden en bossen aan de inwoners van Geraardsbergen.⁸ De stad krijgt de naam Geraldtsbergen/Geroldtsbergen en om ze aantrekkelijk te maken om er te komen wonen en werken verleent de graaf ook een verregaande rechtszekerheid op burgerlijk vlak.⁹

Hunnegem zou een oud domeincentrum geweest zijn. De ligging van de kerk, bij de Oude Dender, toont immers een vroege oorsprong aan. Als de grenzen van de latere parochie dezelfde zijn, zou het domein ca. 400 ha groot zijn geweest. Zeker is dat Hunnegem rond 1100 al een structuur in ontbinding was. Het hof en de heren zijn verdwenen en de kerk verliest het statuut van hoofdkerk.¹⁰ Mogelijk is hun rol overgenomen door de heren van Boelare die al rond 972 in de bronnen vermeld worden en hebben deze de domeinstructuur vervangen door het Land en de Baronie van Boelare. Alleszins lijkt er geen continuïteit tussen het domein Hunnegem en de stad Geraardsbergen te zijn. Er is geen enkele overeenkomst in de naamgeving.

De naam van de stad is overigens ook ouder dan het stichtingsverhaal en komt voor het eerst voor in de bronnen rond de jaren 1034-1058. De toekenning van stadsrechten in 1068 zal dus eerder een impuls gegeven hebben aan een reeds bestaande nederzetting.¹¹

De rol van de geografie wordt door alle auteurs onderstreept. Zo geeft de bevaarbare Dender Geraardsbergen aansluiting met het noorden. Parallel ermee ligt een weg die voor een verbinding met Aalst en Gent zorgt. Op deze locatie is de vallei van de Dender ook vrij smal wat er voor zorgt dat ze gemakkelijk over te steken is. Een weg verbindt daarnaast Geraardsbergen met Oudenaarde in het westen en Brussel in het oosten. Bovendien biedt de steile rechteroever een niet-overstroombare en goed verdedigbare

5 We beperken ons voor het overzicht tot het werk van Marcel Cock en Geert Van Bockstaele (Cock en Van Bockstaele 2008, 67-95) dat verscheen in 'Het Land van Aalst' over de stadsplattegronden van Jacob van Deventer. Hierop verder bouwend publiceerde Dirk Van de Perre een artikel over de stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen in 'Het Land van Aalst' (Van de Perre 2011, 39-78). Daarnaast bracht Gerardimontium in 2009 het boek 'De muur rond Geraardsbergen' uit (De Ro et al. 2009). Tot slot publiceerden Marcel Cock (Cock 2015, 93-132) en Dirk Van de Perre (Van de Perre 2015, 245-282) in 2015 in 'Het Land van Aalst' beide nog een belangrijke bijdrage over dit onderwerp.

6 Een belangrijke kanttekening bij dit stichtingsverhaal, die alle auteurs ook aanhalen, is dat er hiervan geen eigentijdse bronnen meer bewaard zijn en dat een geografische, historische, archeologische en linguïstische aanpak nagenoeg volledig ontbreekt. De verschillende auteurs hebben getracht om hier verandering in te brengen.

7 Cock et al. 2008, 73.

8 De Ro et al. 2009, 31.

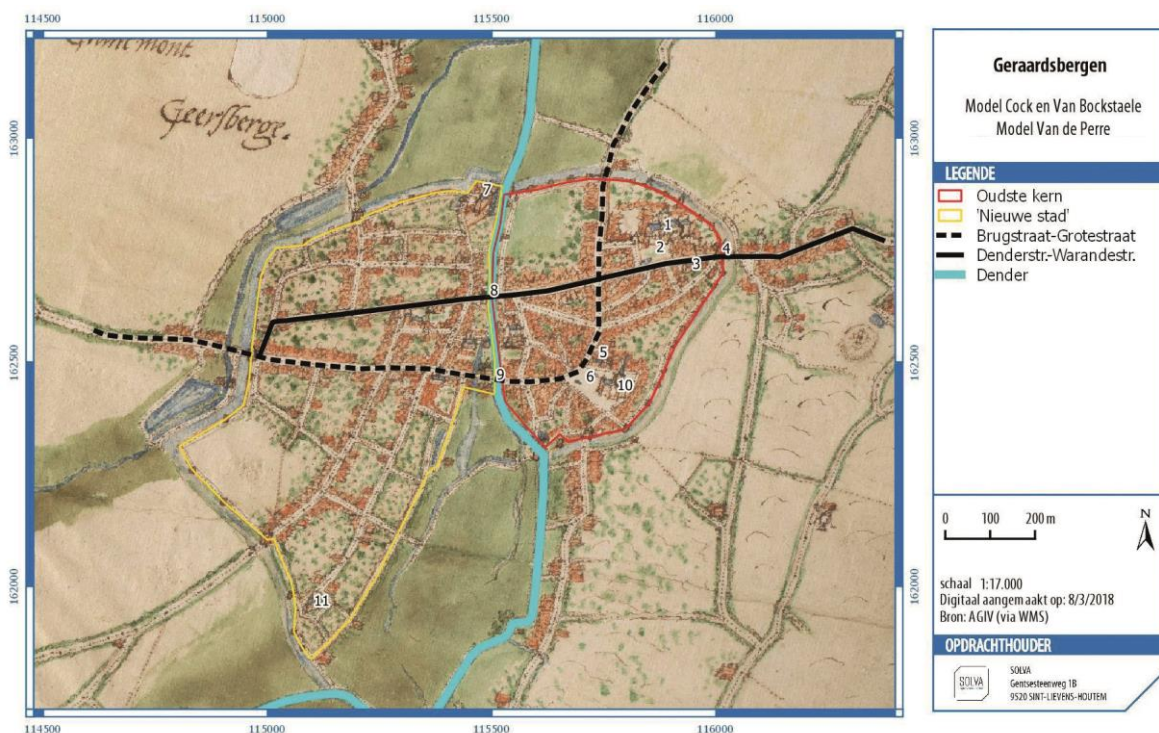
9 Cock et al. 2008, 73.

10 Van de Perre 2011, 50.

11 Van de Perre 2011, 51-52 & Cock et al. 2008, 74-75.

positie met een goed uitzicht over de vallei.¹² De oudste kern van Geraardsbergen is volgens Marcel Cock, Geert Van Bockstaele en Dirk Van de Perre dan ook terug te vinden op de steile rechteroever van de Dender onder de top van de Oudenberg (zie Figuur 31: Model Cock, Van Bockstaele, Van de Perre op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)

Het omvat het volledige, bijna cirkelvormige, stadsdeel dat op de kaart van Jacob van Deventer omweld is. Twee verkeersassen, die loodrecht op elkaar staan verdelen de cirkel in vier kwadranten. In het tweede en derde kwadrant is er verder sprake van een spontaan stratenplan dat uitwaaiert vanaf het marktplein, de zone waar zij de oudste kern van de stad situeren.¹³ Dirk Van de Perre beschouwt terecht de aanwezigheid van een markt als de motor voor de ontwikkeling van een nederzetting tot een stad. De kruising van de Dender met een landweg van regionaal of interregionaal belang (Grotestraat, Brugstraat, Vredestraat, Boelarestraat) zal volgens de auteur zeker een gunstig effect gehad hebben.¹⁴ De Markt zelf is een pleinvormige verbreding van deze weg, waar men vrij snel het schepenhuis en de Sint-Bartholomeuskerk (vóór 1096) opricht. Dirk Van de Perre stelt dan ook dat de zone van de Markt het economische, politieke

Figuur 31: Model Cock, Van Bockstaele, Van de Perre op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)

en kerkelijke centrum van deze stad is.¹⁵

Marcel Cock gaat in zijn artikel over de Sint-Bartholomeusreliëken dieper in op de oorsprong en het statuut van de verschillende kerken in het hedendaagse Geraardsbergen. Hij vermeldt dat de kerken van Geraardsbergen en Boelare in 1096 nog afhangen van die van Hunnegem en dus eraan ondergeschikt zijn. De huidige locatie van deze kerken gaat volgens hem met zekerheid ook terug tot de locatie ervan in 1096.¹⁶ Niets wijst er bovendien op dat de kerk van Geraardsbergen in de eerste helft van de 11de eeuw (oudste vermelding van de naam Geraardsbergen) nog niet bestaan zou hebben.¹⁷ Op dat moment liggen de verschillende kerken bovendien nog in het toenmalige Duitse rijk.¹⁸ Uit een pauselijke brief uit 1182 blijkt bovendien dat, ongeveer een eeuw na de toekenning van de stadsrechten aan de inwoners van Geraardsbergen in 1067-1070, de kerk van Geraardsbergen eigen parochierechten heeft verworven en niet

12 Cock et al. 2008, 74 en De Ro J. et al. 2009, 56.

13 Cock et al., 2008, 75.

14 Van de Perre 2011, 63.

15 Van de Perre 2011, 52.

16 Cock 2015, 115.

17 Cock 2015, 116-119.

18 Cock 2015, 119.

langer ondergeschikt is aan de kerk van Hunnegem. De kerk wordt in deze brief ook voor het eerst als Sint-Bartholomeuskerk vermeld. Over de wijding van deze kerk ontbreken archivalische bronnen.¹⁹ Toch is het volgens Cock mogelijk dat dit al gebeurde in de eerste helft van de 11de eeuw en dit gezien de Bartholomeusinteresse vanuit de rijkskerk van de Ottoonse keizers en hun opvolgers. Hij beargumenteert in zijn artikel dat dit meer waarschijnlijk is dan een verbinding met het toekennen van de stadsrechten. In het graafschap Vlaanderen wordt de Bartholomeusverering immers niet gestuurd door de Vlaamse graven, maar eerder door lokale initiatieven.²⁰ Dirk Van de Perre merkt vervolgens in zijn artikel over de relatie tussen de parochiekerken Sint-Bartholomeus en Sint-Lucas dan ook op dat het afdoende bewezen is dat er al een afhankelijke parochiekerk bestond op het ogenblik dat de abdij werd gesticht en dat deze te identificeren is met de kerk op de Markt. Wat er het eerste was, de Markt of de kerk, laat hij in het midden. Alleszins concentreren alle belangrijke gebouwen zich op deze locatie, immers ook het schepenhuis bevindt zich hier. Dirk Van de Perre suggereert dat deze concentratie het gevolg is van de snelle ontwikkeling van een nieuwe stad op een plaats waar voorheen nog geen oudere bepalende structuren aanwezig waren.²¹ Hij beargumenteert ook dat de Sint-Lucaskerk nooit de moederkerk van de Sint-Bartholomeuskerk is geweest en dat er dus ook geen parochierechten van de abdij op de stad zijn verbonden. Pas na 1515-1518 verkrijgt de abdij alle parochiale ambten en wordt ze het parochiale centrum van de stad. Hiertegen kwam veel protest en het is vanuit deze optiek dat de abdij het idee begon te verspreiden dat vóór 1518 de Sint-Lucaskerk de belangrijkste kerk was en dat het bestaan van een middeleeuwse parochiekerk van Sint-Bartholomeus werd ontkend.²²

De stadsontwikkeling komt volgens Marcel Cock & Geert Van Bockstaele echt op gang met de overbrenging van de benedictijnse abdij vanuit Dikkelvenne naar het, tot dan onbewoonde, eerste kwadrant *binnen* de stadsmuren. Op hetzelfde moment situeren deze auteurs de aanleg van een nieuwe straat (Abdijstraat, Denderstraat) haaks op de bestaande noord-zuidas (Boelarestraat, Vredestraat, Brugstraat). Ze beschouwen deze rechtlijnige straat als ‘moderner’ dan het stratenplan rond de Markt. Een bijkomend argument in hun visie voor deze relatieve datering zijn de toponiemen ‘oude brug’ en ‘nieuwe brug’, die respectievelijk voor de brug ter hoogte van de Brugstraat en voor de brug ter hoogte van de Denderstraat gebruikt worden.²³

Op het ogenblik dat de benedictijnenabdij van Dikkelvenne naar Geraardsbergen wordt overgebracht, kan de stad volgens Dirk Van de Perre nog *niet* omweld geweest zijn. De nabijheid van een bewoningskern (rond de Markt) net naast de abdij is bovendien uitzonderlijk gezien het ideaal van afzondering dat de monniken aanhangen.²⁴ Alleszins worden de terreinen van de abdij later mee opgenomen binnen de eerste omwalling.²⁵

Een andere kijk op de vroegste geschiedenis, vanuit een andere benadering en met een ander chronologisch kader, vinden we in het boek ‘De muur rond Geraardsbergen’ waar niet één, maar twee ontwikkelingsfasen worden onderscheiden in de oudste stadsontwikkeling op de rechteroever van de Dender, op basis van morfologische kenmerken in het stratenpatroon (cartografische analyse Dirck

19 Cock 2015, 120.

20 Cock 2015, 121.

21 Van de Perre 2015, 273.

22 Van de Perre 2015, 274.

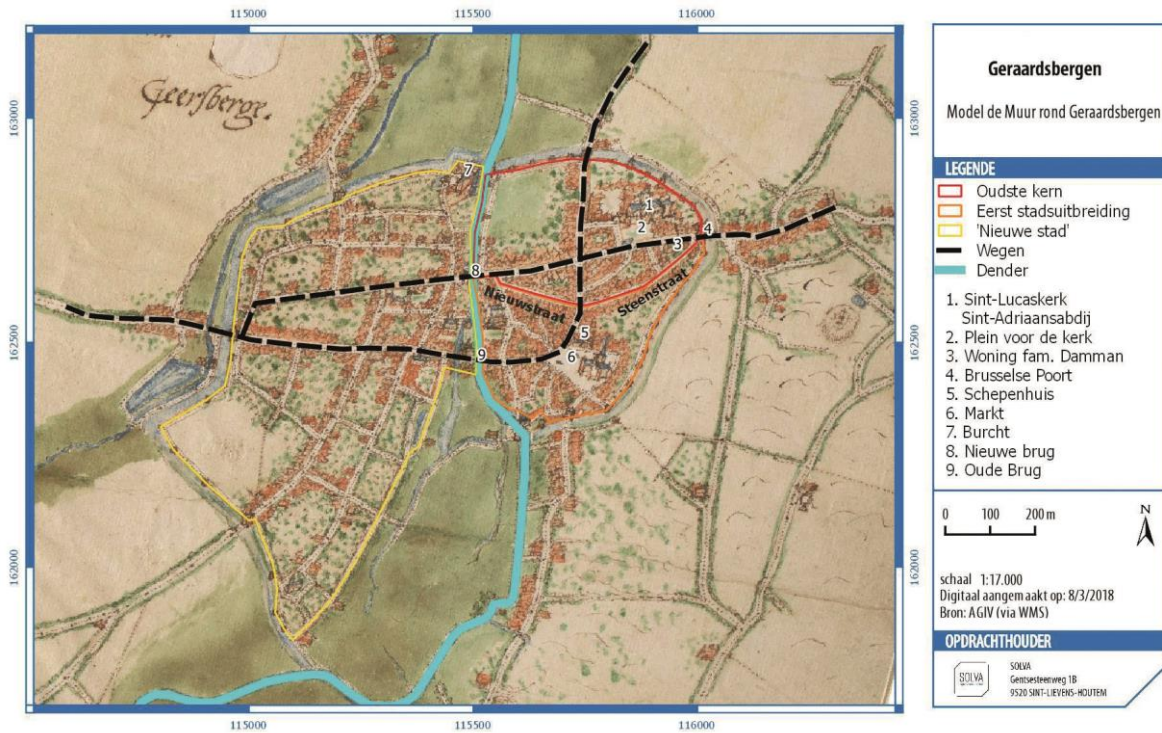
23 Cock et al. 2008, 76-78.

24 Van de Perre 2011, 73.

25 Van de Perre 2011, 75.

Surdiacourt; zie Figuur 32: Model 'De Muur rond Geraardsbergen' op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)

. Terecht wordt vermeld dat een aantal uitgangspunten gebaseerd zijn op stellingen die nog te verifiëren zijn met systematisch archeologisch onderzoek.

Figuur 32: Model 'De Muur rond Geraardsbergen' op Deventerkaart (bron: KBR; digitaal aangemaakt op 08/03/2018)

Over de afbakening van de oudste fase verschilt Dirck Surdiacourt in 'De muur' van mening met Marcel Cock & Geert Van Bockstaele en Dirk Van de Perre. Hij sluit het gebied rond de Markt in een eerste fase uit en duidt voor de oudste fase van de stad, de zogenaamde prestedelijke nederzetting, een mijtervormig gebied ten noorden daarvan aan. Dit gebied sluit aan op de Dender en wordt doorsneden door twee loodrecht op elkaar staande wegen. Enerzijds de Vredestraat-Boelarestreet en anderzijds de Dender- en Abdijstraat. Vier poorten geven toegang tot deze stad in de 12de eeuw.²⁶ Hij beschouwt het plein voor de Sint-Lucaskerk als het centrale punt. Hij vermeldt ook dat de benaming Denderstraat, verwijzend naar een landschappelijk element, ouder is dan de Brugstraat, die door menselijk toedoen tot stand is gekomen. Als argument geeft hij ook mee dat een grotere omwalde nederzetting moeilijker te verdedigen is. In dit geval zou de omtrek van de muur ca. 1250 meter bedragen hebben.²⁷

In een tweede fase, wellicht pas op het einde van de 12de eeuw, vindt er volgens dit model een uitbreiding plaats naar het zuiden. Hierbij vormt de Markt een nieuwe economische en sociale kern ten voordele van het plein voor de abdij. Het zuidelijke deel van de omwalling wordt geslecht en de Steenstraat en de Nieuwstraat worden aangelegd. Deze uitbreiding bestaat zeker al voor 1269. Op dat ogenblik wordt de Putsemeir, een stadspoort in de bronnen, vermeld.²⁸

In de 13de eeuw breidt de stad gevoelig uit naar de linkeroever en neemt hier de alluviale vlakte in. Het nieuwe areaal benadert een ovale vorm en omvat nu ook Hunnegem. Hierbinnen gebeurt de stadsuitbreiding in een dambordpatroon met elkaar loodrecht kruisende straten. Zoals ook merkbaar in de laatmiddeleeuwse stadsuitbreiding van Aalst zullen grote delen ook hier lange tijd onbebouwd blijven.²⁹ Bij

26 De Ro et al. 2009, 56.

27 De Ro et al. 2009, 58.

28 De Ro et al. 2009, 58.

29 Cock et al. 2008, 78.

de uitbreiding van de stad op de linkeroever zal er een tweede parochie worden opgericht met een eigen kerk en een brug ernaar toe. Het aantal inwoners zou in 1338, 4500 geweest zijn. Het grootste aantal van de Dendersteden.³⁰

Geraardsbergen kreeg het hard te verduren onder de Gentse opstand van 1380-1386, met onder meer zware vernielingen door Lodewijk van Male in 1381. Ook in de daaropvolgende eeuwen zou het lot de stad niet gunstig gezind zijn. Troepen van Filips de Goede plunderden de stad in het midden van de 15de eeuw en ook tijdens het Spaans bewind in de tweede helft van de 16de eeuw had Geraardsbergen te lijden. De lakennijverheid had ondertussen plaats gemaakt voor kantnijverheid en tapijtenweverij gedurende de 16de en vooral 17de eeuw. Tijdens het Oostenrijks bewind kwam daar nog eens de lucratieve nijverheid in alcohol (brouwerijen en stokerijen) en tabak bij. De welvaart van de 19de eeuw, wat zich uitte in toenemende stadsinfrastructuur, moest in het begin van de 20ste echter plaats maken voor economische achteruitgang. Kantnijverheid en tabaksindustrie kwijnden weg en de sterke economische activiteit bracht ook demografisch verval met zich mee.

Een **interessante aanvulling** ten aanzien van de twee bovenstaande modellen kwam er met de resultaten van het **archeologisch onderzoek** dat door SOLVA werd uitgevoerd in de **Abdijstraat**. De archeologische gegevens werpen, voor beide modellen, nieuwe vragen op³¹.

Bij deze opgravingen werden enkele dateringen bekomen op enerzijds de oudst geregistreerde wegniveaus en anderzijds de constructie van de Brusselpoort.

De dateringen op de wegtracés plaatsen de oudste opgegraven fase van deze weg met 95,4% zekerheid tussen 985AD (93,6%) 1042AD of tussen 1108AD (1,8%)1117AD. De aanleg van de straat gaat vooraf aan de bouw van de Brusselpoort. De moederbodem kon door de beperkte breedte van de sleuf en de talloze verstoringen niet bereikt worden; de oudste bekomen dateringen laten dus toe om te stellen tot welke ouderdom het wegtracé van de Abdijstraat *minstens* teruggaat, maar de ouderdom kan dus nog verder opklimmen in de tijd.

Belangrijker evenwel is de datering van de poort. Een datering in de tweede helft van de 11de eeuw of de eerste helft van de 12de eeuw is het meest waarschijnlijk. Dit is een opmerkelijk gegeven, aangezien de aanwezigheid van de poort bij uitbreiding duidt op een georganiseerde omwalling op deze plaats in deze vroege fase. Daarmee kan alvast bewoning verondersteld worden op deze plaats – zonder dat dit evenwel uitspraken doet over de ouderdom van occupatie in andere delen van de oude stad.

De archeologische gegevens lossen de discussie tussen de twee modellen niet definitief op, omdat – rekening houdende met dateringen in beide modellen – er nog steeds diverse combinatiemogelijkheden zijn, maar uit zeker is wel dat ook dit deel van de stad minstens een vroege occupatie kent. Reconstructie van de vroegste geschiedenis van Geraardsbergen is een verhaal dat met veel nuances moet gebracht worden.³²

30 Van de Perre 2011, 68-69.

31 Clement C., De Maeyer W. & Cherretté B., 2018, Van holleweg tot Brusselpoort. De Abdijstraat archeologisch onderzocht, in: Gerardimontium 278, pp.11-25; Clement et al., 2018, Geraardsbergen Abdijstraat, archeologisch onderzoek, 93 pp. + bijlagen, SOLVA Archeologierapport 148.

32 Voor een meer uitgebreide analyse en bedenkingen, zie Clement in Gerardimontium, p. 23 e.v.

2.2.4.1.2 GESCHIEDENIS VAN HET PROJECTGEBIED

De **parochiekerk Sint-Lucas** bevond zich in de noordoostelijke hoek van de oude stadskern. Volgens sommige studies zou het plein voor de kerk het centrum zijn van de oudste stadskern (zie boven). Het ontstaan van de abdij zou te danken zijn aan de Graaf van Vlaanderen wanneer deze in **1081** de bisschop van Kamerrijk de opdracht gaf de abdij van Sint-Pieter te Dikkelvenne over te brengen naar Geraardsbergen. In 1110 worden vervolgens de stoffelijke resten van de Heilige Adriaan overgebracht, wat van de abdij de facto een belangrijk bedevaartsoord maakt. De naamgeving wordt nadien ook veranderd naar de Sint-Adriaansabdij.³³

In **1373** wordt de **abdijkerk** opgetrokken. De indeling en het uitzicht van de kerk is echter vooral bekend dankzij 18de-eeuwse bronnen (zie onder). Het driebeukige schip was onderverdeeld in vier traveeën. Het koor had vier rechte traveeën, terwijl de pentagonale koorsluiting vijf transkapellen had. Tot 1627 was slechts het koor, de kooromgang en een deel van een dwarsbeuk deel van de abdij. De rest van de kerk deed dienst al parochiekerk voor Onkerzele en de bovenstad van Geraardsbergen.

Het **prelaatskwartier** (abtenhuis) dateert van **1506**, al werd deze in een brand in 1629 vernield en daarna heropgebouwd. Gedurende de godsdienstoorlogen van de 16de eeuw kreeg de abdij het zwaar te verduren (voornamelijk tussen 1580-1581). In **1663-1664** verrezen nieuwe **collegegebouwen** naast het neerhof. In de periode 1668-1677 had de abdij opnieuw te kampen met vernielingen, onder andere door noodweer en vooral door Franse troepen. In de late 17de eeuw werd gestart met een grote heropbouwfase, waarbij onder andere de kloostermuur werd opgetrokken. Ook de **stalvleugel** dateert uit de **17de eeuw**.

In de 18de eeuw bestond het domein uit de driebeukige kruiskerk met kerkhof (ten zuidwesten), een poortgebouw, een brouwerij, een binnenplaats omgeven door twee haakse abdijsvleugels (waaronder het prelaatskwartier), een U-vormig kloosterpand met binnenhof aansluitend op de kerk, een refter, een keuken en een bibliotheek. De ommuurde tuin omvatte een paviljoen, een fontein, drie vijvers (viskweek), twee stalvleugels, bergplaatsen en een schuur.

Tijdens de Franse overheersing aan het einde van de 18de eeuw werden de gebouwen van de abdij sterk beschadigd. De gehavende restanten worden nadien geconfisqueerd door de staat en verkocht. De nieuwe eigenaar zou het merendeel van de gebouwen ontmantelen zodat de bouwmaterialen konden worden verkocht. Enkel een stalhuis, het prelaatskwartier en het poortgebouw werden gespaard. De kerk werd in **1799 ontmanteld**, al bleef de gevel wel nog drie jaar overeind. Tussen 1810 en 1817 kocht Charles Bogaert de overgebleven panden. Hij transformeerde de abdijs tuin naar Engels model. Het prelaatskwartier en omliggende landgoed werd al gauw tot "Sint-Adriaanskasteel" omgedoopt.

³³ Agentschap Onroerend Erfgoed (2017), *Sint-Adriaansabdij* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (geraadpleegd op 25 april 2018).

In 1841 komt het domein in handen van de Gentse dokter Modeste de Cock. Hij zal het prelaatskwartier omtoveren tot “*Établissement Hydrosudopathique*”, wat zoveel betekent als kuuroord door watertherapie (figuur 33). Het “abtenhuis” kreeg hydraulische installaties en gastenkamers en kende een heus succes onder Belgische en buitenlandse patiënten. De befaamde dokter, die later ook burgemeester van Geraardsbergen werd (1854-1879) en een tijdlang provincieraadslid was, kreeg voor zijn verdienste de titel van Ridder in de Leopoldsorde.

Figuur 33: Lithografie van het “*Établissement hydrosudopathique*” van dr. De Cock (bron: lib.ugent.be)

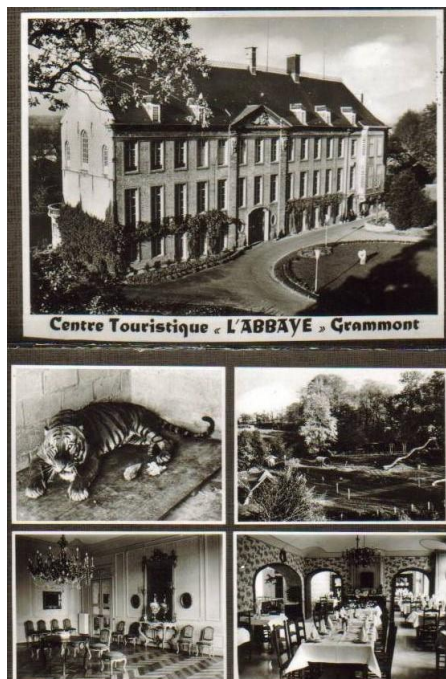
Van het kuuroord is vandaag de dag weinig bewaard, aangezien alle waterleiding tijdens WO1 werden gerecupereerd door de Duitse bezetter.³⁴ Ook gedemobiliseerde Britse soldaten waren een korte tijd gestationeerd in het gebouw. Het prelaatskwartier deed ook nog dienst als college (1882-1886) en woning van de familie Guillemin, die het gebouw grondig lieten restaureren (zie figuur 34). Mogelijk dateert ook het “Chinees paviljoen” in de tuin uit deze periode. Tijdens het interbellum vond het bisschoppelijk college onderdak in het gebouw. Na het overlijden van Guillemin in 1944, werd het domein per testament geschonken aan de stad Geraardsbergen, op voorwaarde dat het prelaatskwartier werd omgebouwd tot museum, en de tuin werd opengesteld voor het publiek.

³⁴ Imbo 1992, 22-23.

Figuur 34: Ansichtkaart (vroeg 20ste eeuw) met prelaatskwartier (bron: delcampe.net)

Vanaf 1962 werd het domein geopend als toeristisch centrum. Naast het prelaatskwartier, dat werd ingeschakeld als restaurant en museum, werden ook nieuwe structuren neergezet, namelijk een “volkscafé” op het hoogste gedeelte van het terrein, een dierentuin, een speeltuin en “een sprookjesbos” (figuur 35). Met de komst van het recreatief gebied de Gavers verloor het toeristisch centrum een deel van haar aantrekkingskracht. De zoo moest door verwaarlozing sluiten in de jaren 1980 en al gauw volgden ook de andere attracties en het volkscafé. Vandaag de dag wordt het park geplaagd door vandalisme.

Figuur 35: Foto's van het Toeristisch centrum in Geraardsbergen (jaren 1960 en 1980) (bron: delcampe.net)

2.2.4.2 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

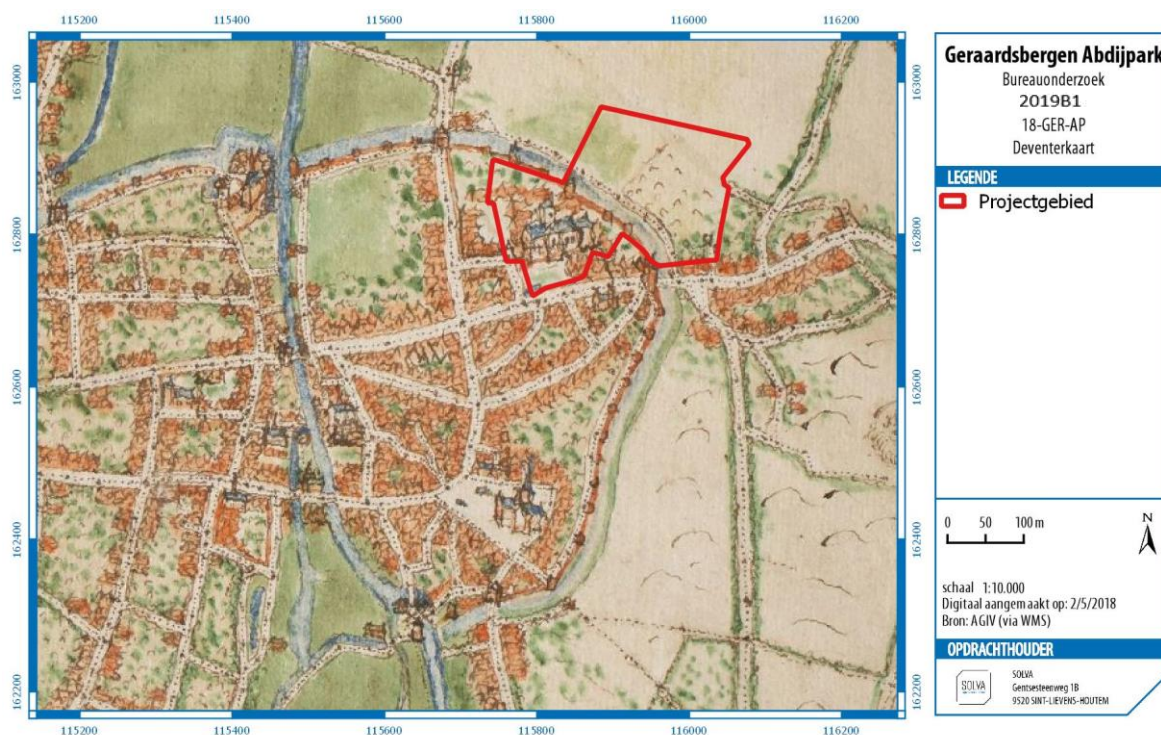
De nog bestaande gebouwen van de **Sint-Adriaansabdij** (prelaatskwartier of abtenhuis, poortgebouw, stalgebouw en de ijskelder) zijn **beschermd als monument**.³⁵ Het **domein** is tevens vastgesteld als **bouwkundig erfgoed** en **beschermd stadsgezicht**. De zuidwesthoek van het abdijpark valt binnen de **vastgestelde archeologische zone** van Geraardsbergen.

De oude **Canadapopulier** die zich in de zuidoosthoek van het park bevindt, is eveneens **beschermd als monument**.³⁶ Met een stamomtrek van 8,56 m behoort deze boom tot één van de dikste van België. Oude populieren zijn in België een zeldzaamheid. Dit exemplaar dateert vermoedelijk van het einde van de 18de eeuw.

2.2.4.3 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTEN

2.2.4.3.1 JACOB VAN DEVENTER – ATLAS DES VILLES DES PAYS-BAS: 73 PLACES LEVÉES ENTRE 1550 ET 1565 SUR LES ORDRES DE CHARLES QUINT ET DE PHILIPPE II (1550-1565)

De oudste weergave van de Sint-Adriaansabdij vinden we op de kaart van **Deventer** (zie figuur 36). De kerk met bijhorend kerkhof ten zuidwesten is duidelijk herkenbaar. Ook de poort met achterliggend hof ten westen van de kerk kan worden onderscheiden. Door het schetsmatig karakter van de tekening is het echter moeilijk om andere gebouwen op het domein te identificeren. Op dit moment valt de abdij reeds binnen de stadsmuren.

Figuur 36: Uitsnede uit de kaart van Deventer met aanduiding van het projectgebied (bron: KBR³⁵; digitaal aangemaakt op 02/05/2018)

³⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Sint-Adriaansabdij* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (geraadpleegd op 25 april 2018).

³⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Canadapopulier in park Sint-Adriaansabdij* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/130877> (geraadpleegd op 25 april 2018).

2.2.4.3.2 "GEZICHT OP GERAARDSBERGEN" DOOR J. DE MOMPER DE JONGE (CA. 1590?)

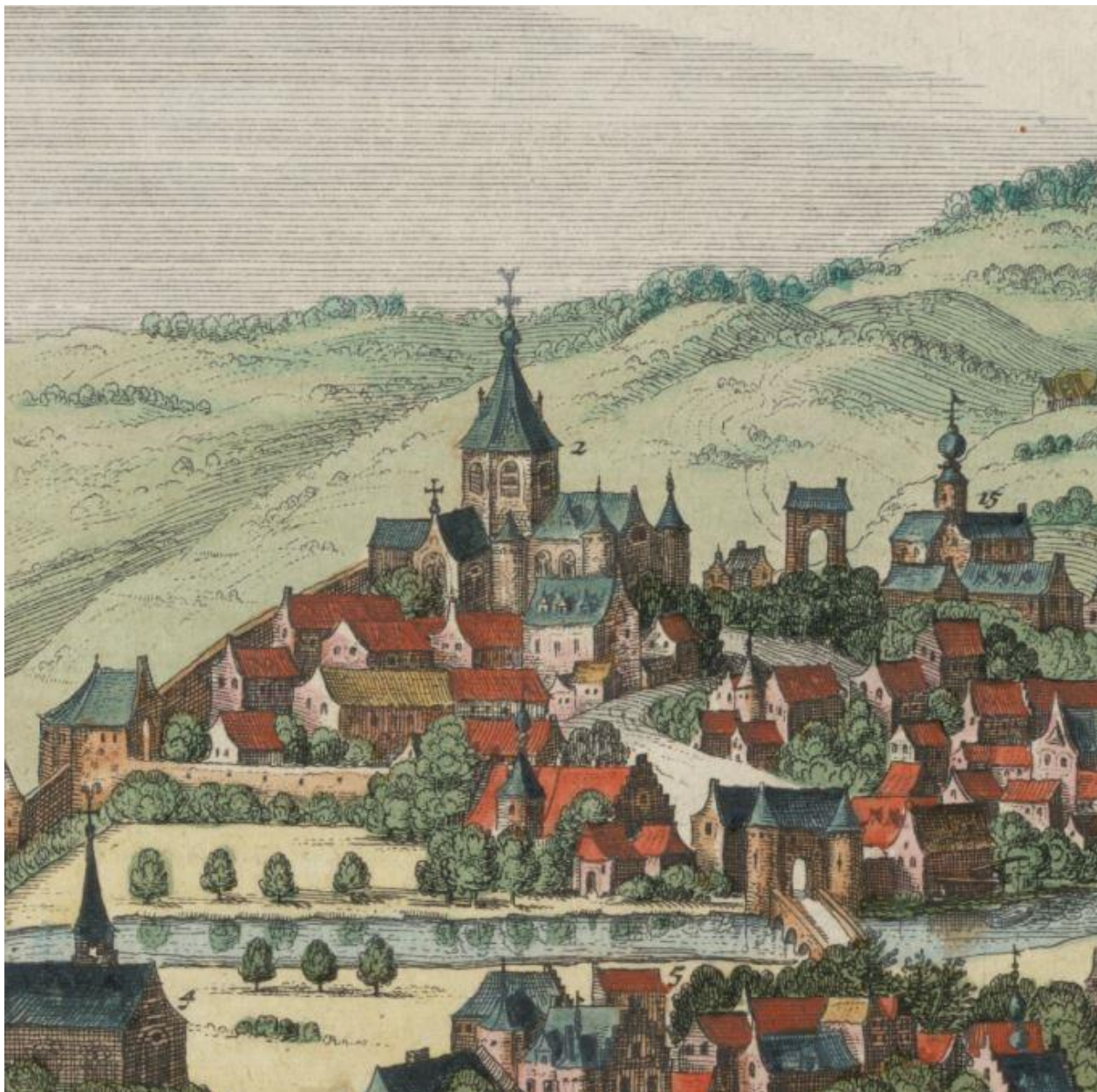
Op het schilderij van **Joos de Momper de Jonge**, gedateerd rond 1590, zien we de stad Geraardsbergen vanop de Oudenberg, richting westen (zie figuur 37). De kerk van de Sint-Adriaansabdij is zichtbaar in de rechterbenedenhoek, en ook het plein voor de kerk kan worden onderscheiden. De omliggende gebouwen zijn door het gekozen perspectief en gebrek aan detaillering niet te identificeren.

Figuur 37: Uitsnede uit "Gezicht op Geraardsbergen" door Joos de Momper de Jonge (ca. 1590), met aanduiding van de kerk van de Sint-Adriaansabdij in de rode kader (bron: De Ro et al. 2009, 118-119 met aanduiding van de auteurs)

2.2.4.3.3 ANTONIUS SANDERUS – *FLANDRIA ILLUSTRATA*, TOMIS III, P. 518: GERARDIMONTIUM (1641-1644)

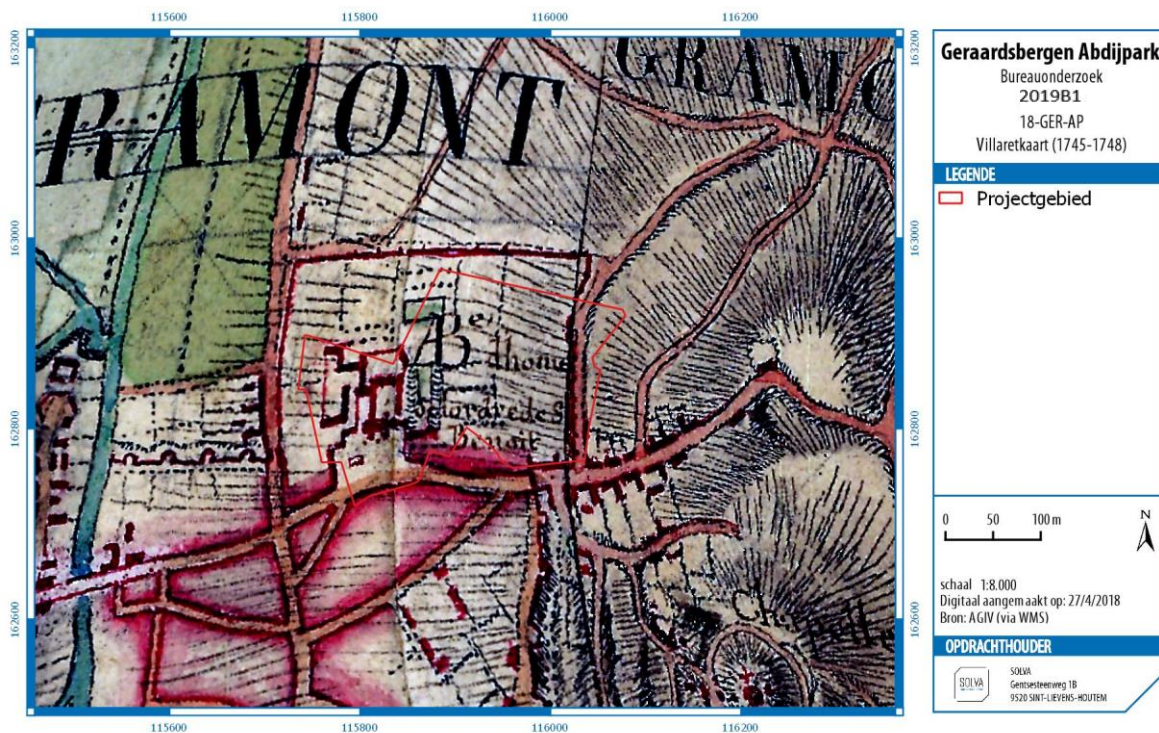
Op het panoramisch zicht over Geraardsbergen (zie figuur 38), richting oosten, staat de kerk van de Sint-Adriaansabdij aangeduid (nr. 2). De schetsmatige weergave en de gedrongen schaal maken het moeilijk om andere onderdelen te identificeren.

Figuur 38: Uitsnede uit de afbeelding van Geraardsbergen in de *Flandria Illustrata* van Sanderus, met zicht op de Sint-Adriaansabdij (kerk, aangeduid met 2) vanuit noorden (bron: lib.ugent.be)

2.2.4.3.4 VILLARETKAART (1745-1748)

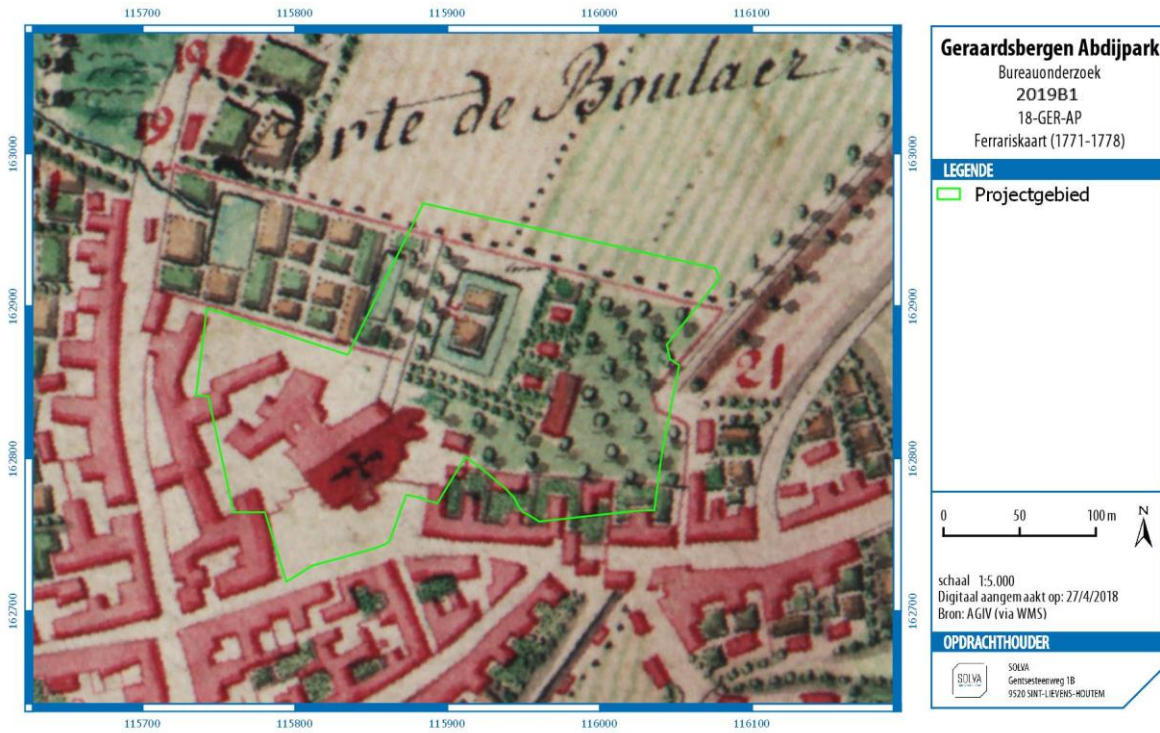
Op de **Villaretk kaart** kunnen we de kruiskerk, het aansluitende U-vormige kloosterpand en andere gebouwen zien (figuur 39). Het is moeilijk te bepalen hoe waarheidsgetrouw de articulatie van de gebouwen is, hoewel de vergelijking met latere (preciezer) grondplannen lijkt te wijzen op een zekere accuratesse, althans van de hoofdgebouwen. In de ommuurde tuin staan twee rechthoekige vijvers aangeduid. Deze zijn ook gekend dankzij een tekening uit 1600-1700, waarbij de grootste mogelijk een eilandje had.

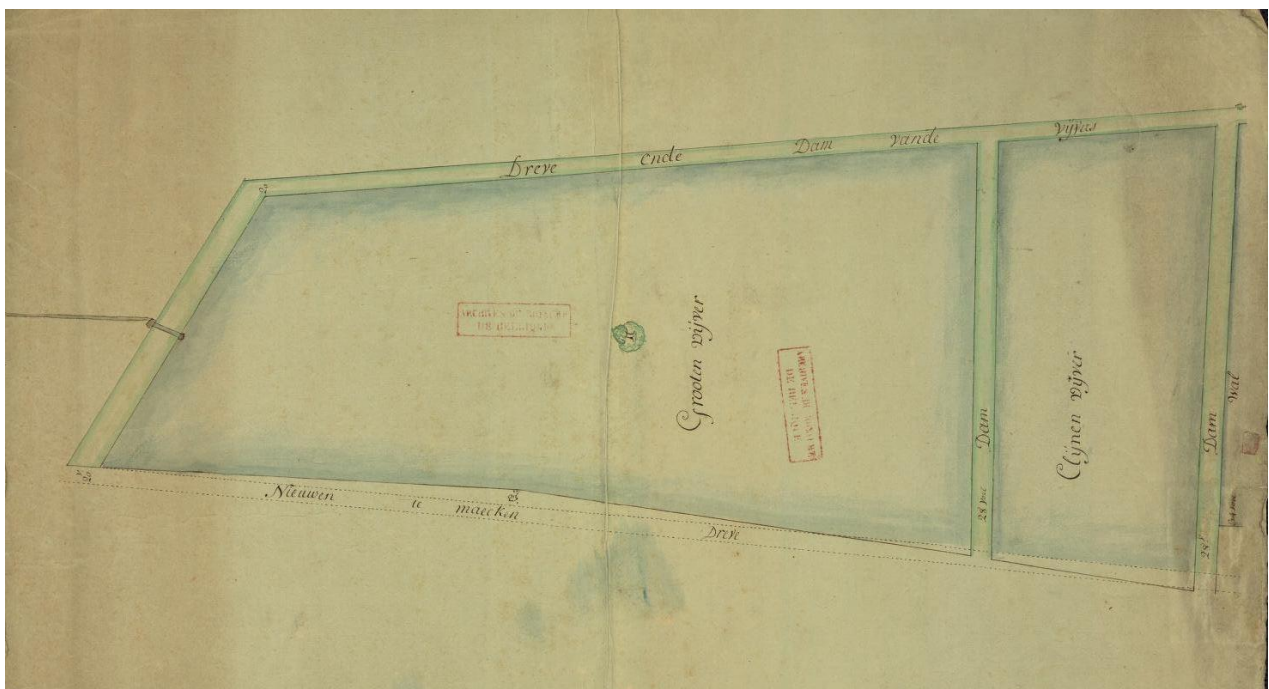
Figuur 39: Uitsnede uit de Villaretk kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt 27/04/2018)

Jozef Johan Frans Ferraris – Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (1771-1778)

De Ferrariskaart toont dan weer een minder precieze afbeelding van de gebouwen (kerk, kloosterpand, enz.) maar meer detail wat betreft de tuin (figuur 40). Er staan drie vijvers afgebeeld, waarvan de meest oostelijk een eilandje lijkt te hebben (zie figuur 41).

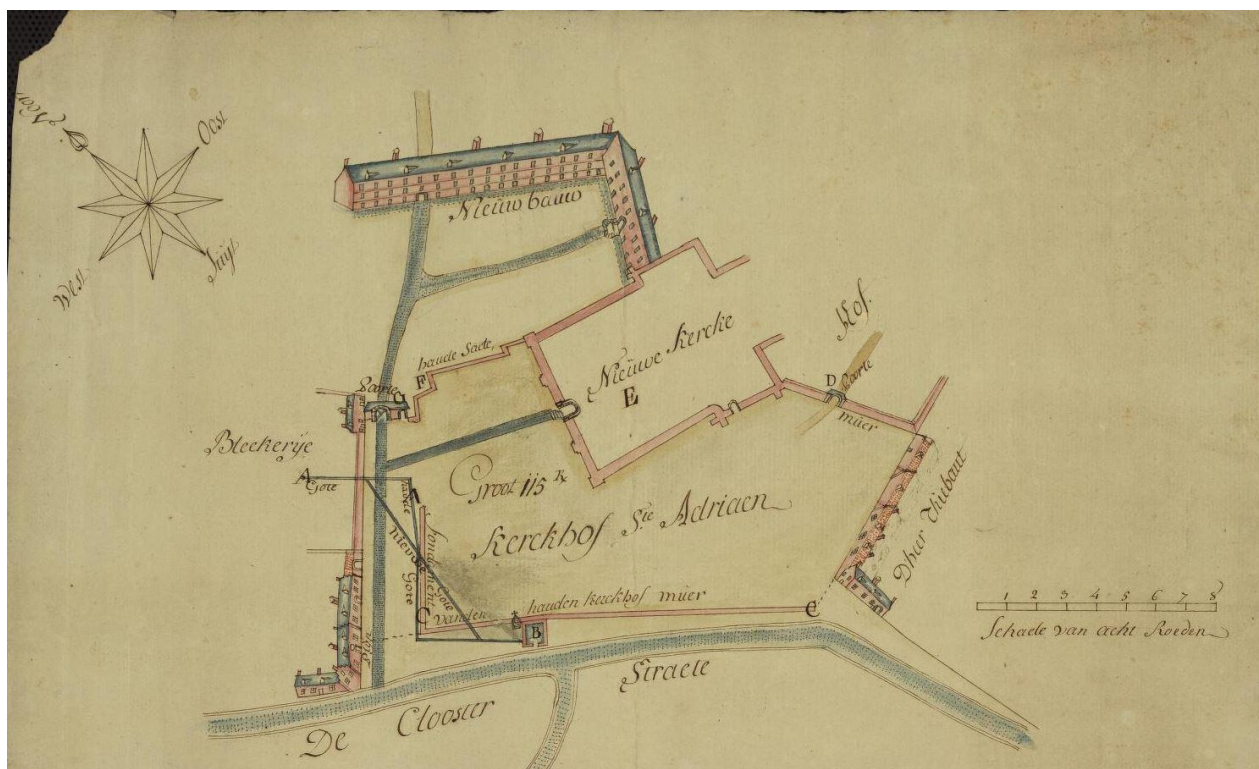
Figuur 40: Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Figuur 41: Afbeelding van de vijvers in het domein van de Sint-Adriaansabdij (1600-1700)(bron: cartesius.be)

2.2.4.3.5 ABDIJPLAN VAN P. VAN DAMME UIT 1771

Dit grondplan van de abdij toont een andere configuratie van de gebouwen, al lijken de onderling proporties niet accuraat (zie figuur 42). De kerk, aangeduid als 'Nieuwe Kercke' wordt in het zuidwesten omsloten door het 'Groot kerckhof' met het 'fondament vanden hauden kerckhof muer'. Hier loopt ook een 'Nieuwe Gote'. De huidige Abdijsstraat wordt nog 'Clooster Straete' genoemd. Het nog bestaande poortgebouw staat aangeduid als 'Poorte'. Ten noordwesten van het domein bevindt zich een blekerij. De abtswoning wordt aangeduid met 'Nieuwbauw' en wordt door middel van een dwarse vleugel met de kerk verbonden. De zone ten noordoosten van de kerk wordt niet meer weergegeven.

Figuur 42: Plan van de Sint-Adriaansabdij, getekend door P. Van Damme (1771)(bron: cartesius.be)

2.2.4.3.6 KAART VAN GERAARDSBERGEN UIT 1778

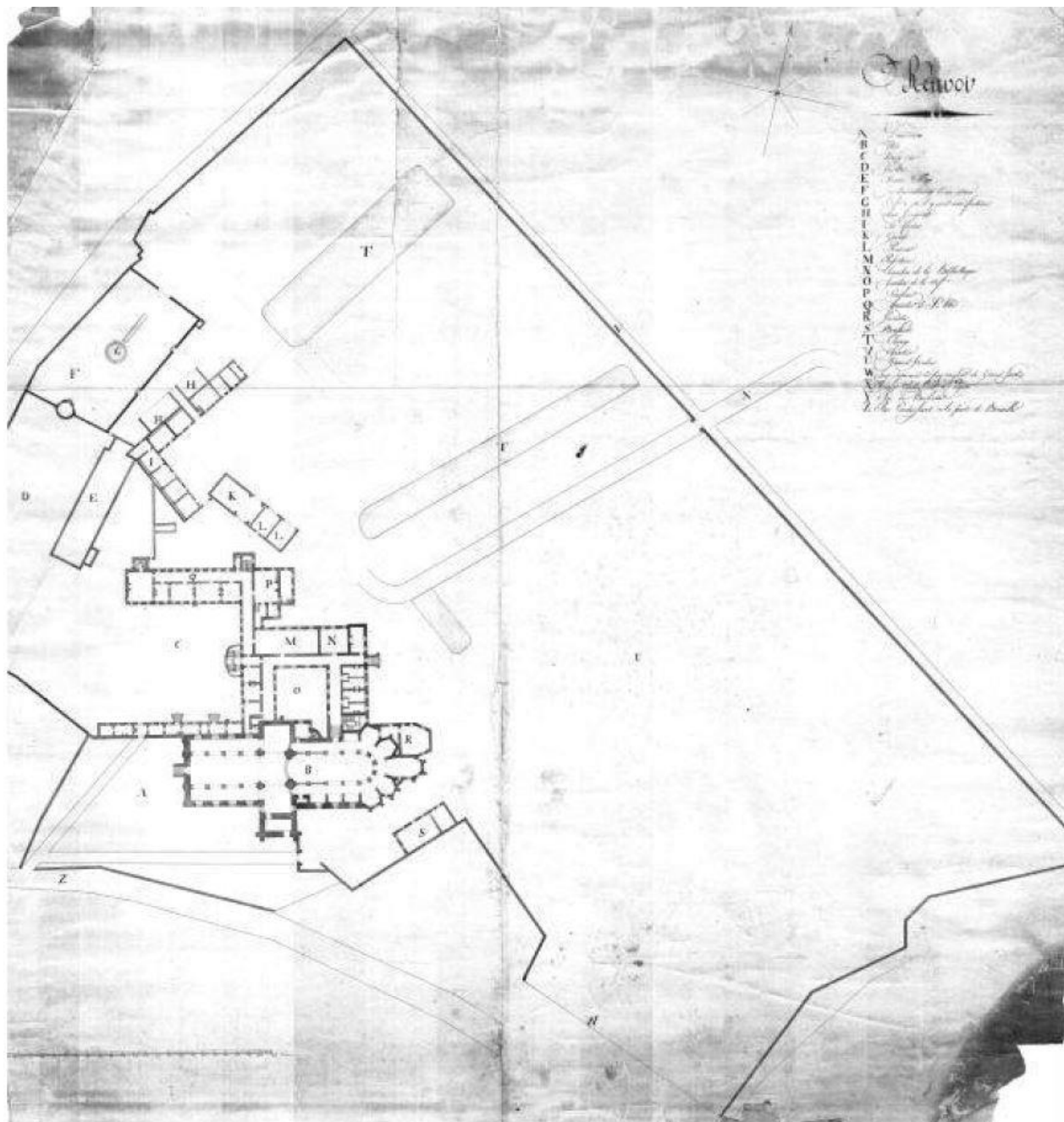
Op de kaart staat de abdij afgebeeld zoals op het abdijplan uit 1778, met name de kerk met aansluitende poort en L-vormig kloosterpand (zie figuur 43). De weergave van de gebouwen is vrij gedetailleerd, maar het domein zelf wordt niet afgebeeld.

Figuur 43: Detail van een plan van Geraardsbergen uit 1778 met afbeelding van de Sint-Adriaansabdij (bron: cartesius.be)

2.2.4.3.7 'PLAN DE LA CI-DEVANT ABBAYE DE ST.-ADRIEN À GRAMMONT' (EIND 18DE EEUW)

Op het gedetailleerde grondplan van het abdijdomein zien we de situatie kort voor de vernielingen tijdens de Napoleontische periode: de driebeukige kruiskerk met kerkhof (ten zuidwesten), een poortgebouw, een brouwerij, een binnenplaats omgeven door twee haakse abdijsleuvels (waaronder het prelaatskwartier), een U-vormig kloosterpand met binnenhof aansluitend op de kerk, een refter, een keuken en een bibliotheek (zie Figuur 44). De ommuurde tuin omvatte een paviljoen, een fontein, drie vijvers (viskweek), twee stalvleugels, bergplaatsen en een schuur.

Figuur 44: Grondplan van de Sint-Adriaansabdij uit de late 18de eeuw (bron: Stadsarchief Geraardsbergen)

2.2.4.3.8 SCHILDERIJEN VAN PETRUS CANIVÉ (1799)

Twee schilderijen van de schilder **Petrus Canivé** tonen de kerk en de bijhorende gebouwen aan het einde van de 18de eeuw, kort voor de beschadigingen en uiteindelijk sloop in de Napoleontische periode. In het eerste schilderij zien we het abdijdomein vanuit het noordwesten (zie figuur 45). De vergelijking met het plan van de late 18de eeuw stelt ons in staat om de structuren te identificeren. Op de voorgrond is de abdijmuur zichtbaar, met net daarachter één van de vijvers en de tuin. Rechts staat het stalgebouw. Centraal zien we de kloostergebouwen (rechts het abtshuis) en de kerk. Op het tweede schilderij zien we de abdijkerk vanuit het zuidwesten (zie figuur 46). Links zien we het poortgebouw, met net daarachter de kloostergebouwen. Op de voorgrond zijn er echter weinig aanduiding voor het kerkhof. De waterfontein is reeds gekend van het plan uit 1771 (figuur 42). Uiterst links kunnen we de brouwerij herkennen.

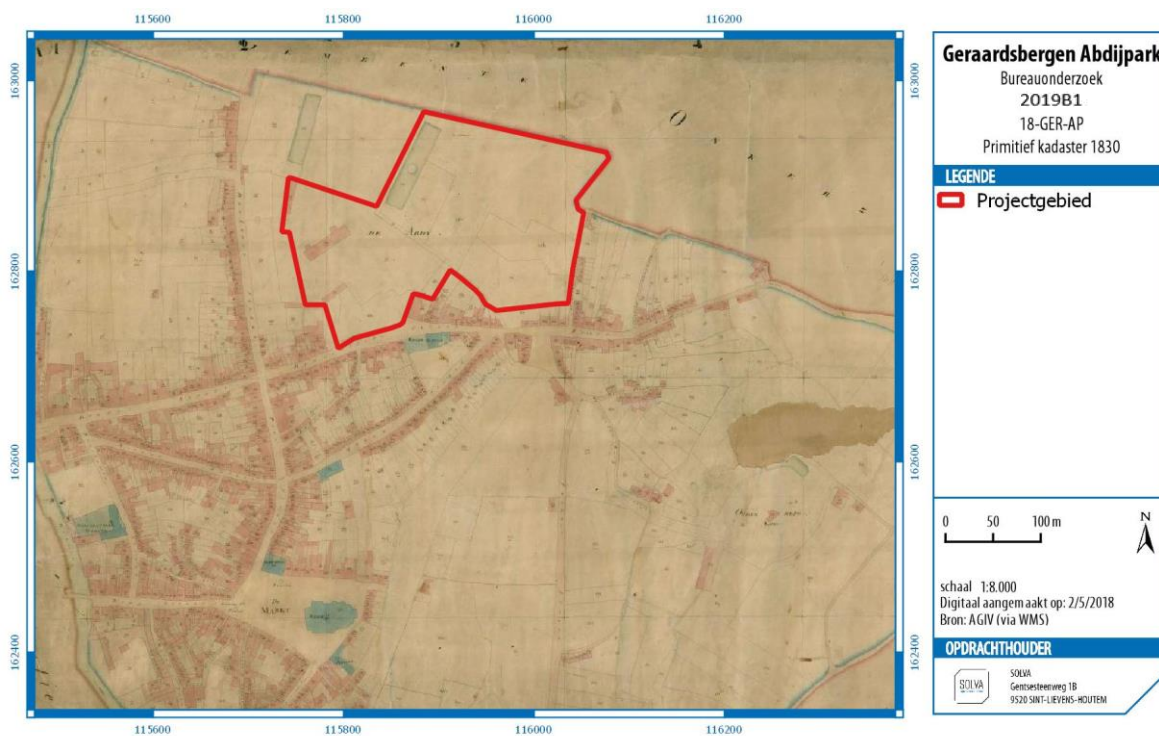
Figuur 45: Zwart-wit weergave van een schilderij van de Sint-Adriaansabdij door P. Canivé, 1799 (bron: <http://balat.kikirpa.be/object/123721>)

Figuur 46: Zwart-wit weergave van een schilderij van de kerk van de Sint-Adriaansabdij door P. Canivé, 1799 (bron: <http://balat.kikirpa.be/object/123722>)

2.2.4.3.9 PRIMITIEF KADASTER UIT 1830

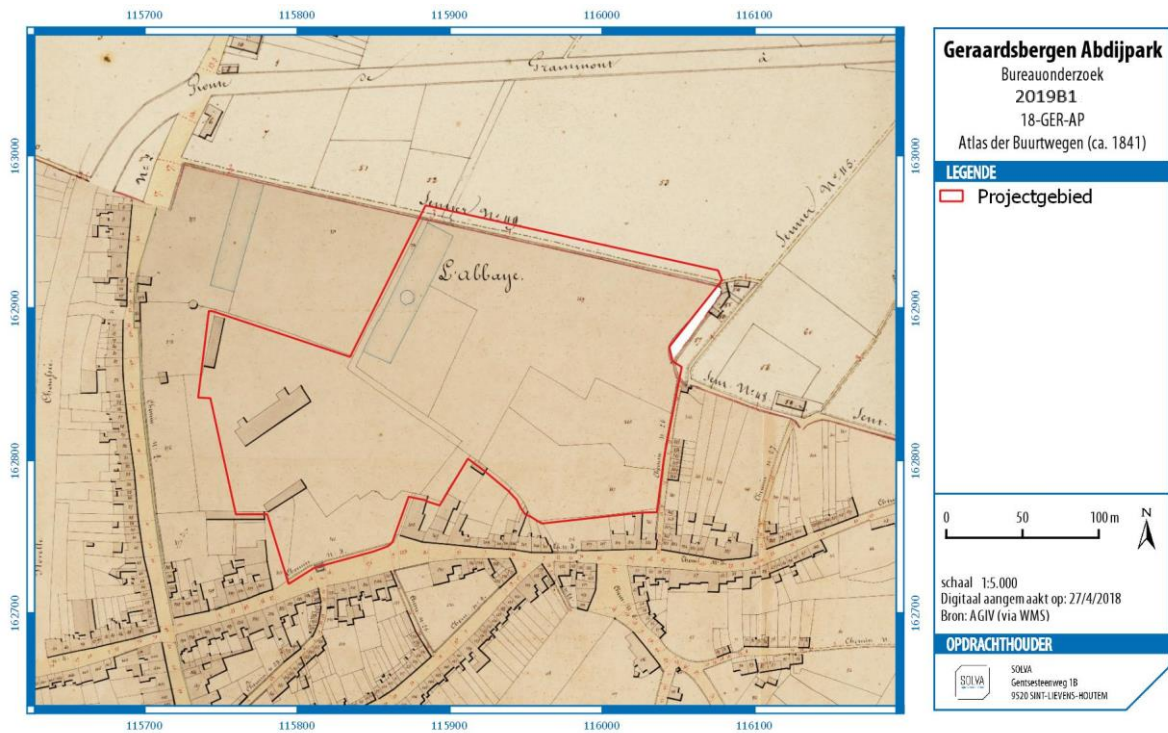
Op het **primitief kadaster uit 1830** is de situatie zichtbaar zoals ze zich ook vandaag de dag voordoet (figuur 47). De kerk en een deel van het kloostergebouw zijn reeds afgebroken, evenals de vele bijgebouwen en brouwerij in de tuin. Twee vijvers, de grootste met eilandje, staan wel nog afgebeeld. De waterfontein langs de Abdijstraat is ook nog herkenbaar.

Figuur 47: Uitsnede uit het primitief kadaster van 1830 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 02/05/2018)

2.2.4.3.10 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

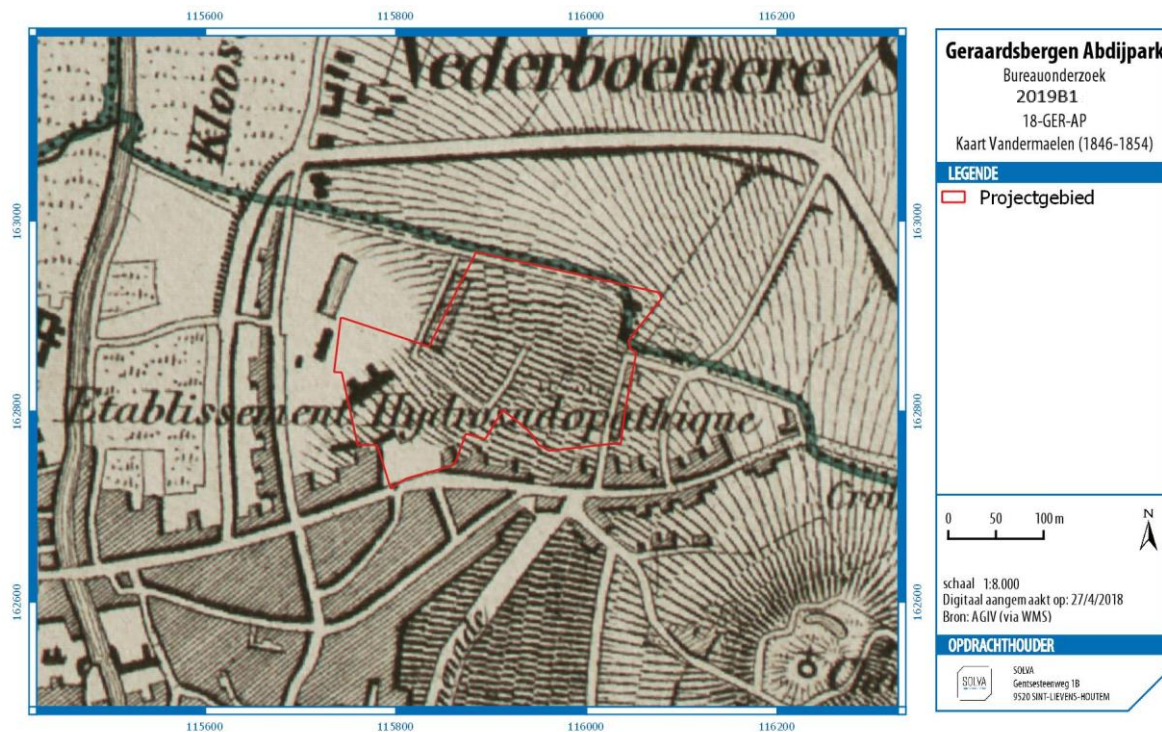
De **Atlas der Buurtwegen** geeft weinig extra informatie in vergelijking met de kadasterkaart uit 1830 (figuur 48).

Figuur 48: Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

2.2.4.3.11 PHILIPPE VANDERMAELEN – CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)

Op de kaart **Vandermaelen** staat het domein aangeduid als het '*Établissement Hydrosudopathique*' van dr. de Cock (zie figuur 49). Het poortgebouw, de abtenhuis, het stalgebouw en twee vijvers zijn herkenbaar.

Figuur 49: Uitsnede uit de kaart Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

2.2.4.3.12 PHILIPPE CHRÉTIEN POPP - ATLAS CADASTRAL PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)
De kaart van Popp is niet beschikbaar voor het stadscentrum van Geraardsbergen.

2.2.4.3.13 RECENTE LUCHTFOTO'S
Op een **luchtfoto** uit **1971** zijn de verschillende nieuwe structuren van het Toeristisch centrum zichtbaar, zoals de parking aan de Abdijstraat, de grote vijver, het volkscafé, de ovale speeltuin en de vele verharde paden (zie figuur 50).

Figuur 50: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

De situatie is nagenoeg ongewijzigd op een luchtfoto uit **1990** en **2015** (zie resp. figuur 51 en figuur 52).

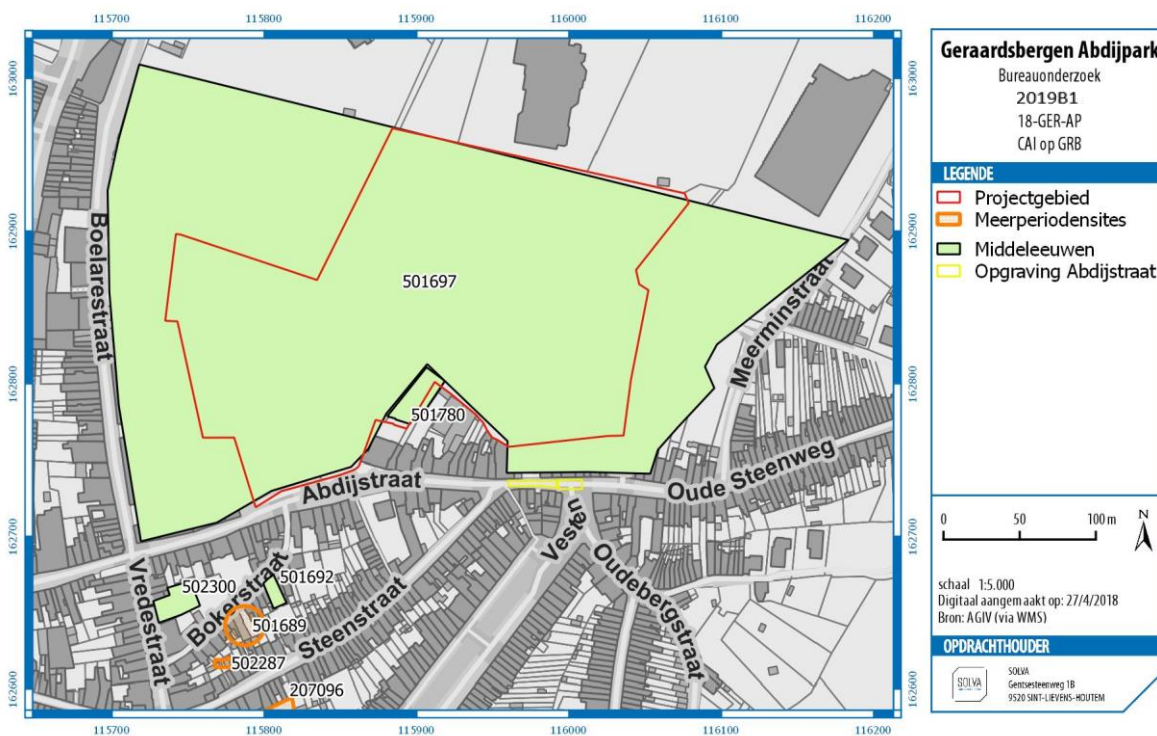
Figuur 51: Luchtfoto uit 1990 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Figuur 52: Luchtfoto uit 2015 met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

2.2.5 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER

Het **projectgebied** valt integraal binnen een indicator op de centrale archeologische inventaris (**CAI-locatie 501697**; zie figuur 53). Deze omvat het kloosterdomein zoals afgebakend op de historische kaarten (zie boven), maar ook de vondsten die reeds werden gedaan tijdens de (amateur)opgravingen op de percelen. In 1961 werden blijkbaar al restanten van de oude abdij aan het licht gebracht. Een “*gaanderij* (...) *waar crypten zouden gevestigd geweest zijn van de oude abdijsbewoners*” en de “*steunstukken die de pijlers vormden van de beuken*” werden aangetroffen, evenals “*enkele beenderen, die zouden wijzen op een vroegere begraafplaats nabij de abdiijkerk.*”³⁷ In de tuinen werden de skeletresten van drie runderen, een grote hond en een paard aangetroffen. Ook **CAI-locatie 501780** (perceel 684) valt binnen het projectgebied. Het betreft de restanten van vier klokovens uit de late 15de-begin 16de eeuw.³⁸ Er werden ook sporen van een baksteenoven geïdentificeerd op basis van vuurgangen. In naburige sleuven werden eveneens sporen van een kasseiweg gevonden (tussen de stenen lag een munt van Leopold I) en afvalkuilen met aardewerk (17de eeuw: baardmankruiken en inktflles) en glas (bekers ‘à la façon de Venise’). Onder de metalen voorwerpen vermelden we een muntschat in een vroeg 16de-eeuwse context (11 zilveren muntjes, mogelijk in een textielbeursje) en 17de-eeuwse loden plaatjes te linken aan de fruitteelt. Op hetzelfde perceel waren ook de restanten zichtbaar van een pergola uit 1880 (fundering) en van de vermoedelijke stadswal (in natuursteen met aarden wal erlangs). Het gros van de opgravingen werd echter uitgevoerd door de ‘Werkgroep Archeologie Geraardsbergen’ die voornamelijk bestond uit vrijtijdsarcheologen. De vondsten werden slechts zelden gepubliceerd.

Figuur 53: CAI op GRB met aanduiding van het projectgebied (bron: cai.onroerendergoed.be en AGIV; digitaal aangemaakt op 27/04/2018)

Recente archeologische boringen binnen het abdijpark (2006) hadden tot doel de locatie en opbouw van de stadsomwalling beter in kaart te brengen.³⁹ Daarbij werd vastgesteld dat de gracht ten noorden van de muur een breedte had van 17 m. De uitgegraven aarde van de gracht werd tegen de omwalling opgegooid,

³⁷ Bericht uit Het Laatste Nieuws van 20.10.1961 zoals geciteerd in het beheerplan van het Abdijpark.

³⁸ Na daden van vandalisme werden de restanten opnieuw onder de aarde bedolven.

³⁹ De Ro et al. 2009, 188.

waardoor een wal van ca. 6 m breed ontstond. Net onder de dikke teelaarde werd een puinpakket aangetroffen die verband zou houden met de afbraak van de muur en de opvulling van de gracht.

In de **ruimere omgeving** van het projectgebied toont de CAI enkele middeleeuwse sites, zoals het Lombardenhuis (oudste vermelding 1349, vernield in de 18de eeuw; **CAI-locatie 502300**) en sporen en aardewerk in de Bokerstraat (**CAI-locatie 501692**). Nog in de Bokerstraat werd een afvalput aangetroffen die mogelijk reeds sinds de 11de eeuw in gebruik was, alsook delen van een verharde weg, een houten waterput, twee baksteenovens, puin van door brand vernielde laatmiddeleeuwse huizen en een 19de-eeuwse kelder (**CAI-locatie 501689**). Bij noodonderzoek in het kader van het slopen van de schouwburg, werden een 18de-eeuwse steenbakkerij en sporen van laatmiddeleeuwse metaalbewerking gevonden (in verband te brengen met metaalgieterij voor bedevaartssouvenirs; **CAI-locatie 502287**). Bovendien werd net ten zuiden van het projectgebied, in de Abdijstraat, de restanten van de Brusselpoort opgegraven door **SOLVA** (zie eerder, historisch kader)⁴⁰

⁴⁰ Clement et al., 2018, Geraardsbergen Abdijstraat, archeologisch onderzoek, 93 pp. + bijlagen, SOLVA Archeologierapport 148

2.2.6 EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

2.2.6.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Het projectgebied ligt **binnen de oude stadskern** van Geraardsbergen, gedeeltelijk binnen de **vastgestelde archeologische zone**. Het natuurlijke reliëf van de omgeving wordt vorm gegeven door de **vallei van de Dender** enerzijds, en de hoger gelegen **heuvelruggen** anderzijds. De hoogtes schommelen tussen +10 m TAW en +110 m TAW. De **lange menselijke occupatiegeschiedenis** heeft een belangrijke impact gehad, waardoor de bodemkaart, de bodemassociatiekaart of de potentiële bodemerosiekaart geen informatie weergeeft voor het oude stadscentrum.

2.2.6.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Voor de steentijden, de metaaltijden en de Romeinse periode zijn er weinig historische of archeologische gegevens die een beeld geven van de menselijke activiteiten ter hoogte van de oude stadskern van Geraardsbergen. Vanaf de **volle middeleeuwen** wordt de rechteroever van de Dender, op de flank van de Oudenberg, uitgebouwd als oudste stadskern. De abdijsite speelt daarbij meteen een belangrijke rol als religieus centrum voor de zich ontluikende stad. Gedurende de middeleeuwen en post-middeleeuwen zal de site zich verder ontplooiën en uitbreiden, **tot de Napoleontische periode**, wanneer het leeuwendeel van de abdijgebouwen én de kerk zullen worden ontmanteld. De abdijsite, zowel overblijvende gebouwen als tuin, ondergaat vervolgens aanzienlijke aanpassingen in de **19de en 20ste eeuw** (woning, hydrotherapeutisch instituut, toeristisch centrum).

2.2.7 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.2.7.1 EEN GEMOTIVEERDE TEKSTUELE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

➤ *Aanwijzingen voor het archeologisch potentieel, landschapshistoriek en gebruiksevolutie*

De historische, cartografische en archeologische bronnen, evenals de huidige zichtbare restanten, hebben duidelijk gemaakt dat het projectgebied een **uitzonderlijke historisch-archeologische waarde** heeft, niet enkel voor de geschiedenis van Geraardsbergen, maar ook voor de (vroeg) ontwikkeling van steden in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen.

Het projectgebied speelt sinds de eerste stadsontwikkeling een belangrijke rol als religieus trefpunt, al is de exacte locatie van de Sint-Lucaskerk niet bekend. Volgens sommige historische studies ligt het oudste centrum van de stad ter hoogte van het plein voor deze kerk. Vanaf de **late middeleeuwen** ontwikkelt de **abdijsite** zich, door toevoeging van nieuwe gebouwen: een nieuwe kerk in de 14de eeuw, het prelaatskwartier in de 16de eeuw, nieuwe collegegebouwen en stalgebouwen in de 17de eeuw, al dan niet met bijkomende verbouwingen/verwoestingen. Nadat het merendeel van de gebouwen werd **afgebroken aan het einde van de 18de eeuw**, volgen in de 19de en 20ste eeuw nog aanpassingen aan de overgebleven gebouwen (hydrotherapeutisch instituut) en aan de tuin (aanleg in Engelse stijl, bouw van paviljoen, inrichting als toeristisch centrum).

➤ *Wat is de impact van de geplande werken?*

De stad Geraardsbergen wenst het abdijpark opnieuw aan te leggen. De geplande werken kunnen daarbij opgesplitst worden in opbraak en nieuwe aanleg. Wat de opbraak betreft, wordt er niet dieper opgebroken dan de bestaande bodemingreep (zoals aangegeven in het beheerplan). Het leeuwendeel van de opbraakwerken en nieuwe aanleg gebeurt in een eerste fase. Enkel de opbraak van een deel van de parking, het weggraven van slechte grond en de heraanleg van de parking zal in een (latere) tweede fase gebeuren.

Wat de nieuwe aanleg betreft, blijven de bodemingrepen onder de teelaarde beperkt tot 10 cm voor het 'meubilair' (zitbanken, picknick-tafels, enz.). Een deel van de werken is reeds gerealiseerd.

Voor de evocatie van de abdijmuur, de oude kerk en de kloosteromgang zal de bodemingreep 10cm bedragen, met uitzondering van de verankering van het cortenstaal. Dit cortenstaal wordt met wapeningsstaven verankerd in een betonfundering die om de anderhalve meter wordt aangelegd. Ten opzichte van het ontworpen maaiveldniveau heeft dit een ingreep van 30cm elke 1,5m; aangezien enerzijds het ontworpen maaiveldniveau echter hoger zal komen te liggen dan het bestaande en anderzijds het een

hellend terrein betreft, zal de reële impact zich echter beperken tot de zone waar de verankering in de heuvel wordt aangebracht. Daar waar de ingreep het hoogst is, bedraagt deze ca. 25 à 30cm ten opzichte van het bestaande niveau. Controleboringen en -putten hebben echter hier uitgewezen dat de archeologische site niet verstoord zal worden door deze werken.

De bouw van een nieuw terras te noordoosten van de speeltuin blijft volledig binnen het gabarit van het bestaande, op te breken, terras. De diepere bodemingrepen blijven beperkt tot het uitgraven van een nieuwe wegkoffer ten noorden van de vijver (-20 cm; 160 m²) en ten noorden en zuiden van de voormalige kerk (-20 cm; resp. 84 m² en 53, 2 m²), en mogelijk op termijn het uitgraven van slechte grond op de parking (-80 cm; 72 m²).

- *Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?*

Ondanks de soms gedetailleerde historische en cartografische bronnen, is het archeologisch potentieel van de site sterk onbenut gebleven. Enkel kleinere opgravingen, die vaak onvoldoende gedocumenteerd werden, hebben een tipje van de sluier gelicht en reeds interessante resultaten opgeleverd (o.a. begravingen en klokkenovens). Het bureauonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het **verwachtingspatroon** voor archeologie zich situeert vanaf de **volle middeleeuwen** tot de **moderne/modernste tijden**. Zo kan archeologie binnen het projectgebied meer informatie kunnen verschaffen over:

- De oudste inplanting van gebouwen, alsook de structuur, indeling, bouwmaterialen, enz.
- De keuze van het terrein voor de inplanting van de abdij site.
- De exacte locatie van de Sint-Lucaskerk
- De exacte evolutie van de abdij site, getoetst aan de historische en cartografische bronnen

Meer algemeen, op regionaal en Vlaams niveau, kan archeologisch onderzoek op het projectgebied meer leren over:

- De inplanting van abdij sites gedurende de vroege middeleeuwse stadsontwikkeling
- De indeling en bouw van abdij sites, en hun evolutie doorheen de tijd

Op basis van het beschikbare historische materiaal, cartografisch materiaal en archeologische voorkennis, in combinatie met de effectieve impact van de geplande werken, kan het volgende verwachtingspatroon worden vooropgesteld:

- Het projectgebied valt binnen de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen, en meer bepaald betreft het beschermde monument 'voormalige Sint-Adriaansabdij'. De archeologische waarde van het projectgebied spreekt dus voor zich;
- Het abdijpark is door de eeuwen heen reeds vele malen aangepast, meest recentelijk bij de inplanting van een toeristisch park in het laatste kwart van de 20ste eeuw (heraanleg van het park met afgravingen/dempingen/ophogingen, geasfalteerde paden, gebouwtjes, artificiële terrassen, 'tuinmeubilair', e.d.m.);
- De effectieve bodemingrepen binnen het projectgebied zijn uitgedacht volgens het beheerplan voor het abdijpark en blijven in diepte zeer beperkt tot het afgraven van de teelaarde (10 cm) of het vervangen van bestaande structuren. Een groot deel van de ingrepen blijft binnen het gabarit van de bestaande inrichting. De diepere bodemingrepen (-20 cm tot -80 cm) blijven beperkt in oppervlakte (zie geplande werken) en liggen verspreid over het terrein;
- Controleboringen en -putten in de zones met een geplande bodemverstoring dieper dan 10 cm hebben duidelijk gemaakt dat er slechts voor één zone potentieel archeologische lagen kunnen worden aangesneden (parking). Voor de andere ingrepen hebben de controleboringen en -putten aangetoond dat de teelaarde tot 20 cm dik is en bovenop geroerde grond ligt.

- *Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?*

Op basis van bovenstaand assessment, en rekening houdende met de actuele toestand van het terrein waarbij reeds een aantal werken zijn uitgevoerd, is duidelijk geworden dat de relevante werkzaamheden beperkt zullen blijven tot **opbraak** van een aantal paden, **de verankeringen van de evocatiemuren in**

cortenstaal (fase 1) en de **afgraving** ter hoogte van de huidige **parking** (fase 2 - indien deze al zullen worden uitgevoerd). Controleboringen en -putten ter hoogte van de geplande realisatie met cortenstaal konden aantonen dat de ingrepen niet op een archeologisch niveau zullen plaatsvinden. De opbraak van bestaande infrastructuur beperkt zich tot het bestaand gabarit en zal ook geen bijkomende verstoringen impliceren.

Enkel ter hoogte van de parking kan een archeologisch niveau geraakt worden.

Echter, gezien het archeologisch potentieel van het projectgebied en de waarde van mogelijke archeologische sporen, is het desalniettemin aangewezen om de geplande werkzaamheden te begeleiden.

Ter hoogte van de parking dient voorafgaandelijk een vooronderzoek uitgevoerd te worden in de vorm van proefsleuven. Op deze locatie geven sommige historische bronnen de aanwezigheid van een kerkhof aan. Op basis van de uitgevoerde controleboringen kan hier momenteel geen uitspraak gedaan worden over graad van bewaring en densiteit. De proefsleuven zullen niet dienen om een archeologische aanwezigheid al dan niet uit te sluiten, wel om de densiteit ervan na te gaan, aangezien er wel degelijk een archeologische verwachting is. De proefsleuven moeten informatie aanreiken om een volgende fase beter in te schatten.

De onderzoeksstrategie beschrijft de krachtlijnen van het onderzoek dat zal uitgevoerd worden. Het kan daarbij gaan om meerdere onderzoeksfases of verschillende onderzoeksmethoden. Ze beschrijft en motiveert de keuzes die aan de grondslag liggen van deze strategie. De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

1. Is het **MOGELIJK** deze methode toe te passen op dit terrein?
2. Is het **NUTTIG** deze methode toe te passen op dit terrein?
3. Is het overdreven **SCHADELIJK** voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
4. Is het **NOODZAKELIJK** deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Eerst wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor **vooronderzoek zonder ingreep** in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuun	Motivering
Landschappelijk booronderzoek	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. De controleboringen hebben duidelijk gemaakt dat binnen het gabarit van de geplande werken de oorspronkelijk bodemopbouw reeds sterk is verstoord door menselijke ingrepen.
Landschappelijke profielputten	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. De controleboringen hebben duidelijk gemaakt dat binnen het gabarit van de geplande werken de oorspronkelijk bodemopbouw reeds sterk is verstoord door menselijke ingrepen.
Geofysisch onderzoek	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. Geofysisch onderzoek is in deze context niet relevant omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren.
Veldkartering	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. De tijdsinvestering voor het uitvoeren van een veldkartering weegt niet op tegen de weinig nauwkeurige informatie die deze opnieuw

		zou opleveren voor het beantwoorden van de vraagstellingen.
--	--	---

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor **vooronderzoek met ingreep** in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Verkennd archeologisch booronderzoek	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. Eventuele archeologische sporen zullen zich manifesteren onmiddellijk onder de teelaarde. De verwachting is dat het voornamelijk constructieresten, ambachtelijke activiteiten en begravingen zal betreffen. Verkennende boringen laten een gedegen interpretatie van deze contexten (aard, samenhang, ruimtelijke spreiding, ...) niet toe, en bieden geen meerwaarde ten aanzien van de reeds bekomen informatie.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. Eventuele archeologische sporen zullen zich manifesteren onmiddellijk onder de teelaarde. De verwachting is dat het voornamelijk constructieresten, ambachtelijke activiteiten en begravingen zal betreffen. Verkennende boringen laten een gedegen interpretatie van deze contexten (aard, samenhang, ruimtelijke spreiding, ...) niet toe, en bieden geen meerwaarde ten aanzien van de reeds bekomen informatie..
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. Er zijn geen directe indicaties voor de aanwezigheid van steentijdsites. De controleboringen hebben duidelijk gemaakt dat binnen het gabarit van de geplande werken de oorspronkelijk bodemopbouw reeds sterk is verstoord door menselijke ingrepen.
Proefsleuven en / of proefputten	Ja en Neen	Voor wat betreft fase 1: controleboringen hebben voldoende aangetoond dat er binnen de diepte van de geplande werken geen archeologische sporen verwacht worden. Er wordt gestreefd naar behoud <i>in situ</i> , waarbij proefsleuven voor fase 1 een te invasieve onderzoeksmethode zouden vormen. Daarom werd tijdens het vooronderzoek reeds voor controleboringen geopteerd. Voor wat betreft fase 2: de zone die wordt uitgegraven dient voorafgaandelijk met proefsleuven geëvalueerd te worden om na te gaan wat de densiteit van de archeologische sporen en vondsten bedraagt. De geplande werken impliceren hier immers een grotere impact. De reeds uitgevoerde controleboringen bieden hiertoe onvoldoende inzicht.

Ten slotte wordt de opportuniteit van de diverse methoden van **archeologische opgraving** afgewogen:

Methodie	Opportuun	Motivering
Werfbegeleiding	Ja	Voor wat betreft fase 1: Mogelijk en nuttig. Het potentieel en de aanwezigheid van archeologisch erfgoed is reeds aangetoond door het uitgevoerde bureauonderzoek. Daarbij werd ook duidelijk dat de geplande werken de archeologische lagen niet zullen raken (met uitzondering de parking, zie boven). Om het behoud in situ van deze archeologie te verzekeren, moeten de afbraakwerken begeleid worden door een archeoloog.
Opgraving	Neen	Mogelijk, maar niet nuttig. De geplande werkzaamheden in fase 1 zullen geen archeologisch niveau raken. Er wordt maximaal gestreefd naar behoud in situ. De werkzaamheden in fase 2 dienen, voorafgaand aan de uitvoering, voorafgegaan te worden door proefputten die een inschatting zullen bieden van de densiteit aan archeologische vondsten en sporen.

Afweging van de opportuniteit van de onderzoeksmethodes: op basis van hogestaande afwegingen wordt een archeologische opgraving voorgesteld dat bestaat uit:

- **werfbegeleiding** voor de **opbraakwerken en nieuwe bodemingrepen in fase 1**

Overeenkomstig de Code van Goede Praktijk 2.0, wordt werfbegeleiding gedefinieerd als:

Methodie van archeologische opgraving waarbij de regie van de graafwerken bij de uitvoerder van de werken berust en het archeologisch onderzoek zich beperkt tot wat mogelijk is binnen het gegeven kader van deze werken.

Gelet op het aanwezige kennispotentieel binnen het projectgebied adviseren we voor het verzekeren van in situ bewaring een werfbegeleiding voor de opbraak-en aanlegwerken, dit conform de Code van Goede praktijk versie 2.0, hoofdstuk 19, punt 1. Zodoende kan de archeoloog erop toezien dat de juiste verstoringsdiepte wordt aangehouden, om te voorkomen dat de archeologische lagen alsnog worden geraakt. Indien in bepaalde zones de archeologische restanten toch minder diep onder het bestaande maaiveld zouden liggen, kunnen deze dan ook geregistreerd worden.

De modaliteiten van deze onderzoeksmethoden worden verder beschreven in het Programma van Maatregelen.

- **Proefputten (fase 2)**

Aangezien de werken op de **parking** (fase 2) nog niet zullen worden uitgevoerd in fase 1, en eventueel pas op een later tijdstip, nog niet bepaald, zullen plaatsvinden, dient het proefputtenonderzoek enkel te worden uitgevoerd op voorwaarde dat de geplande werken effectief doorgaan. De modaliteiten van deze onderzoeksmethoden worden verder beschreven in het Programma van Maatregelen. Deze proefputten zullen volgens uitgesteld traject verlopen, aangezien deze werkzaamheden op dit ogenblik nog niet in concrete plannings en budgetten zijn opgenomen. Er dient immers rekening gehouden te worden met de mogelijkheid dat fase 2 zelfs niet wordt uitgevoerd. Door de proefputten pas in te plannen op het ogenblik dat de planning van fase 2 concreet is, is er zekerheid omtrent de daadwerkelijke nood van de archeologische evaluatie.

Op deze locatie geven sommige historische bronnen de aanwezigheid van een kerkhof aan. Op basis van de uitgevoerde controleboringen kan hier momenteel geen uitspraak gedaan worden over graad van bewaring en densiteit. De proefsleuven zullen niet dienen om een archeologische aanwezigheid al dan niet uit te sluiten, wel om de densiteit ervan na te gaan, aangezien er wel degelijk een archeologische verwachting is. De proefsleuven moeten informatie aanreiken om een volgende fase beter in te schatten.

2.2.7.2 *AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT*
Niet van toepassing.

2.2.7.3 *AFBAKENING VAN ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT*
Het volledige projectgebied valt binnen een zone met hoge archeologische verwachting.

3 BIBLIOGRAFIE

3.1 LITERATUUR

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED (2017), *Beheerplan Abdijpark te Geraardsbergen* [online], <https://plannen.onroerenderfgoed.be/plannen/464/bestanden/2552> (geraadpleegd op 25 april 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED (2017), *Canadapopulier in park Sint-Adriaansabdij* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/130877> (geraadpleegd op 25 april 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED (2017), *Sint-Adriaansabdij* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (geraadpleegd op 25 april 2018).

CLEMENT C., DE MAEYER W. & CHERRETTE B. (2018), Van holleweg tot Brusselpoort. De Abdijstraat archeologisch onderzocht, in: *Gerardimontium* 278, pp.11-25

CLEMENT C., DE MAEYER W., GUILLAUME V. & CHERRETTE B. (2018), Geraardsbergen Abdijstraat, archeologisch onderzoek, 93 pp. + bijlagen, SOLVA Archeologierapport 148.

COCK M. EN VAN BOCKSTAELE G. (2008), Gezicht op de steden Aalst, Ninove en Geraardsbergen. Verklarende teksten bij de uitgave van de originele stadsplattegronden van Jacob van Deventer (circa 1565), *Het Land van Aalst* 60/4, 67-95.

COCK M. (2015), Sint-Bartholomeusreliëken van Lipari (Italië) tot in Geraardsbergen, *Het Land van Aalst* 67/2, 93-132.

DE RO J., SURDIACOURT D., VAN TRIMPONT M., COPPENS J., BEECKMANS L., DE BROUWER N., VAN LIEFFERINGE N. EN WELLEMAN G. (2009), *De Muur rond Geraardsbergen. Van gesloten naar open stad*, Geraardsbergen.

IMBO, G. (1992), Modest De Cock, 1808-1881, doctor in de medicijnen, burgemeester van Geraardsbergen, *De Heemschutter* 103, 21-24.

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. EN DE BLUST G. (2002), *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*. Onuitgegeven rapport.

VAN DE PERRE D. (2011), De stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen tot 1500. Een vergelijkende studie, *Het Land van Aalst* 63/1, 39-78.

VAN DE PERRE D. (2015), De relatie tussen de parochiekerken Sint-Bartholomeus en Sint-Lucas te Geraardsbergen, *Het Land van Aalst* 67/4, 245-282.

3.2 WEBSITES

<https://www.dov.vlaanderen.be>

<https://www.geopunt.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

<https://maps.google.be>

<http://www.cartesius.be>

<http://cai.onroendergoed.be/>